נושאים באגרות הראי"ה

מלחמת העולם

67 אגרות · כרכים ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ונוסח כל האגרות שבנושא, כל אחת עם התמצית שלה

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

בקיץ תרע"ד (1914) נסע הרב קוק לאירופה לכינוס של 'אגודת ישראל', ומלחמת העולם הראשונה פרצה כשהיה בגרמניה. הרב קוק לא יכול היה לשוב לארץ ישראל, ונשאר בגלות כחמש שנים: תחילה בשווייץ, בסנט גאלן (ראו בפרשת בשווייץ בימי מלחמת העולם (תרע"ה-תרע"ו)), ומשנת תרע"ו (1916) בלונדון, כרב קהילת 'מחזיקי הדת' (ראו בפרשת קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון). רק בשנת תרע"ט (1919) שב לארץ.

אגרות המלחמה עוסקות בשלושה עניינים. הראשון: הדאגה לארץ ישראל הנתונה ברעב ובמחסור, ולמגורשים ממנה לאלכסנדריה. השני: מאבקים על ענייני דת בצבא הבריטי, גיוס בני הישיבות ושמירת השבת, ובהמשך הגדוד העברי (ראו בפרשת הרב קוק והגדוד העברי). והשלישי: ההבנה הרוחנית של המאורעות, "יד ד' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת" (כרך ג', אגרת תתכב).

נתקע בגלות

כרך ב', אגרת תש: להוריו ולמשפחתו, מקיסינגן שבגרמניה: מהומת המלחמה שינתה הכול, ואי אפשר לדעת מתי תהיה הדרך בטוחה.

"המצב נשתנה מפני מהומת המלחמה, שהקיפה את אירופא כעת"

כרך ב', אגרת תשד: לבנו, הרצי"ה, מסנט גאלן: אחרי שטורקיה נכנסה למלחמה, הם מוכרחים להישאר. הרב קוק מקווה שעיכובו יועיל רוחנית ליהודים במקום.

"כעת אחרי שנפתחה מלחמת תוגרמה, הננו מוכרחים להתעכב עד אשר יורנו השי"ת את דרכו הישרה"

כרך ג', אגרת תתנ: לבנו, הרצי"ה, מלונדון: הם החליטו לא לצאת מהעיר בגלל ההפצצות מן האוויר, כי יש מקומות מחסה ורבים אינם זזים מביתם.

"לצאת מהעיר לא הסכימה דעתנו, אחרי שישנם פה מקומות חסיון בע"ה לעת הצורך"

עזרה לארץ ישראל ולמגורשיה

כרך ב', אגרת תשטו: לבני ארץ ישראל שגלו לאלכסנדריה: הרב קוק קרא את מכתבם בשבר לב, ומעודד אותם שבתוך הסערה גנוז אור גאולה.

"כי אור חיים ומרפא, אור גאולה וישועה גנוז הוא בכנפי הרוח הנורא הזה"

כרך ב', אגרת תשיח: לנדיב או עסקן באמריקה: מצב הארץ איום, והיראים ומוסדותיהם בצרה כפולה, כי כספי העזרה עוברים דרך המודרניים.

"והנה אזני קשבת רב-קשב ממעמד אחינו בארץ-הצבי, שהוא מורה מאד, איום ונורא מאד, ד' ירחם"

כרך ג', אגרת תתיב: קול קורא ביידיש: באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של תלמידי חכמים מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל', ומצבם קשה.

"עזרו, אחים אהובים, עזרו את תלמידי-החכמים של ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריה"

דת בתוך המלחמה

בלונדון הרב קוק נאבק, לצד הרב הראשי הרב יוסף הרץ ולעתים מולו, על זכויות החיילים היהודים ובני הישיבות.

כרך ג', אגרת תשסה: לרב הראשי באנגליה, הרב יוסף צבי הרץ, על חיילים יהודים ושמירת שבת: בסכנה מותר, אבל חובה לעשות כל מאמץ שלא להגיע לידי אונס.

"חדא דחלילה לנו להורות היתר להכנס לכתחילה באיסורי שבת בקביעות"

כרך ג', אגרת תתי: לרב הראשי, הרב יוסף הרץ: גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את נשמת היהדות באנגליה. על הרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה.

"להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים בקיומן של הישיבות האחדות"

כרך ג', אגרת תשפה: לשר בממשלת בריטניה, בשם אגודת הרבנים מגולי רוסיה: נגד הכוונה לכפות על פליטים יהודים מרוסיה לשוב לרוסיה או להתגייס.

"אחינו אלה גרים הם, זרים הם עדין לסביבה הגדולה של תושבי הארץ ברוחם ובשפתם"

הגדוד העברי

כרך ג', אגרת תתנה: לחיים יהודה רוטה מן הגדוד העברי: הרב קוק שמח להיפגש עם החיילים העומדים לצאת לארץ ישראל.

"ואלהים יעננו בקול "עוד ישראל חי וחיה יחיה עד בלי די""

כרך ג', אגרת תתנד: לרב הצבאי ל' א' פלק: תודה וברכה לבני הגדוד.

"ולכל אחינו בני הגדוד, נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו"

כרך ג', אגרת תתנט: לרב פלק: הרב קוק שמח שדבריו פעלו על החיילים. יש לתקן את הכשרות בגדוד, ובאיסורים אין קולא מצד דינא דמלכותא.

"אבל לשמור את גבולי הארץ הנכבשה, העומדת להיות נחלת עולמים לעמנו, זה באמת נאה ויאה לגדוד עברי מיוחד"

כרך ד', אגרת אח: לאיש קשר מהגדוד העברי, מירושלים אחרי המלחמה: הרב קוק מוכן לשלוח לגדוד ספרי תפילה, תנ"כים ותפילין, ולטפל בשאלת הבשר.

להבין את המאורעות

כרך ב', אגרת תשיט: לד"ר משה זיידל: צריך גבורת רוח גדולה מול המשברים.

"אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש"

כרך ב', אגרת תשכו: לאברהם דובער ברנשטיין: אסור לעבור בשתיקה על עת כזאת, והעבודה הפוליטית בלונדון חשובה.

"חלילה לנו לעמוד על דם האומה כולה במאורע עולמי חשוב כזה"

כרך ג', אגרת תשלח: ליהושע ברזילי: ההריסה העולמית פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים על בניין חדש.

"עדים הם כל אלה, שהננו עומדים לקראת בנין חדש או מתחדש"

כרך ג', אגרת תתכב: לבנו, הרצי"ה: מצב העולם נפלא. חובת אנשי הרוח היא לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות.

"חובת אנשי הרוח לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות"

מה מלמדות האגרות

גם בגלות עובדים. הרב קוק מקווה שעיכובו בגלות יועיל ל"התעודדות פנימית" של היהודים במקום (כרך ב', אגרת תשד).

לא לשכוח את ארץ ישראל. מכל מקום הרב קוק דואג לרעבים בארץ ולמגורשים (כרך ב', אגרת תשיח; כרך ג', אגרת תתיב).

לשמור על התורה גם במלחמה. אונס מתיר, אבל חובה לעשות הכול כדי שלא להגיע אליו (כרך ג', אגרת תשסה), והישיבות הן נשמת היהדות (כרך ג', אגרת תתי).

לקרוא את ההיסטוריה. הכול מעיד "שהננו עומדים לקראת בנין חדש או מתחדש" (כרך ג', אגרת תשלח).

הרב שלמה אבינר על הנושא

הרב אבינר מביא את דברי הרב קוק ב"אורות המלחמה", שנכתבו בימי מלחמת העולם הראשונה: היחידים שנספים בשטף המלחמה בלי שעשו רע יש במותם ממידת מיתת צדיקים המכפרת, ותרומתם עולה לטובת בניין העולם כולו. במקום אחר הוא מביא מאותו חיבור שתרבות אירופה, שדיברה גבוהה ולא הצליחה למנוע את המלחמה, הראתה בכך את ריקנותה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

קובצי מקורות בנושא

אגרות של הרב קוק, מקובצות לפי עניין (מתוך ספרי הרב)

יד ה' היא הפועלת: בנספח שעניינו שיד ה' היא הפועלת דרכנו, ושלא בחכמתנו ובכוחנו נבנית התחייה, מביא הרב אבינר שתי אגרות של הרב קוק מימי המלחמה. (כרך ג', אגרת תשלט; כרך ג', אגרת תתקה)

"לכו חזו מפעלות ה'": בנספח על הפסוק "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ" מביא הרב אבינר את דברי הרב קוק על כך שגם בתוך ההריסה העולמית מתגלה מגמה אלוקית של בניין. (כרך ג', אגרת תתטז)

נוסח האגרות – עם ביאור

67 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם התמצית שלה. הביאור משולב בתוך נוסח האגרות:
בסוגריים מרובעים, באות קטנה ועל רקע תכלת. הוא אינו חלק מלשון האגרת

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תש

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ד מנחם אב תרע"ד - קיסינגן **נמען:** הוריו וכל המשפחה

הרבנית ברופאים בברלין, והרב קוק עם צבי יהודה בקיסינגן. מהומת המלחמה שפרצה באירופה שינתה הכול. האסיפה של 'אגודת ישראל' כנראה תידחה, וקשה לראות את צער הרבים, במיוחד של נתיני רוסיה. הרב קוק אינו יודע מתי הדרך תהיה בטוחה לחזור.

עיקרי הדברים

- פרוץ המלחמה.
- ביטול האסיפה.
- חוסר ודאות בחזרה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], קיסינגן, [באד קיסינגן, עיר מרפא בגרמניה, שבה שהה הרב קוק כשפרצה מלחמת העולם הראשונה] י"ד מנ"א[2] תרע"ד[3].

הורי היקרים עט"ר[4] וכל יקירינו שליט"א[5].

ת"ל[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. הרבנית תחי'[8] עדנה בברלין לרגלי הרפואה, [רעייתו נשארה בברלין לטיפול רפואי] ואנכי עם צב"י[9] שי'[10] פה. המצב נשתנה מפני מהומת המלחמה, שהקיפה את אירופא כעת. ע"ד[11] האסיפה [כנס "אגודת ישראל", שבשבילו נסע הרב קוק לאירופה, ובוטל בגלל המלחמה] מסופקני אם תצא לאור. יותר קרוב שתהי'[12] נדחית לזמן בלתי מוגבל, וגם עניני הרפואה פה יגעים הם מפני שיבושי המצב, אף שב"ה[13] שקט ושלוה פה, אבל קשה לראות את צער הרבים, ביחוד מאחינו בני רו"פ[14], [מאחינו נתיני רוסיה וצרפת, שנחשבו נתיני אויב בגרמניה] שאינם יודעים עצה איך לפנות, ולד' הישועה. אקוה שהכל יהי'[15] לטובה, לטובת הכלל ולטובת הפרט. למע"ה[16] כתבו נא מכל אשר עמכם, מבריאותכם של כאו"א[17] בפרט ואם באו פסח ושרה וביתם שי', ומה שלו'[18] הילדות שת', אם הן בירושת"ו[19] או ביפו ת"ו[20].

הנני מקוה אולי שתבא הרבנית תחי' על ש"ק[21] דנא הנה, אם לא יהיו המסעות מעוכבות מפני החילים.

הנני עוסק קצת ברפואות. לולא העיכובים הייתי נוטה לשוב הביתה במוקדם בע"ה[22], אבל א"א[23] לדעת כעת מתי תהי'[24] הדרך בטוחה, ביחוד בים, ולד' הישועה. ובודאי יזמין השי"ת[25] הכל ע"צ[26] היותר נעלה וטוב, לטובת כל המחשבות הטובות לעם ד' ולארה"ק[27] אשר אודותן שמתי פעמי לדרך כבדה זו, וברחמיו יושיענו בכל פינותינו לטובה,

הנני מחכה למכתבכם. בנכם עבדכם שואף לדעת שלומכם וטובכם, חותם ביראת הכבוד, ואחיכם מברככם ודוש"ט[28] ומצפה להודע משלומכם, מצפה לחסדי השי"ת לחדות פניכם בקודש בשובי לשלו'[29] אל אדמת קדשנו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נתעכבו דברינו עד יום ועש"ק[30] עקב, ב"ה על החוה"ש אשר עמנו כולנו. הננו צמאים לדעת משלו'[31] כולכם. ישמחנו השי"ת בישועתו לחדות בשמחה על אדמת הקודש בקרוב.

הנני מלא תקוה בישועת ד' שכל הכוננויות יהיו לטובה ולברכה לכלל ולפרט ברו"נ[32], והי'[33] זה שלו' ושמחה וכ"ט[34] כנה"י[35] ונפש בנם עבדם ואחיהם דוש"ט[36] כה"י[37],

הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ד - השנה תרע"ד (1913/1914)
4. עט"ר - עטרת ראשי
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. תחי' - תחיה
9. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
10. שי' - שיחיה
11. ע"ד - על דבר
12. שתהי' - שתהיה
13. שב"ה - שברוך השם
14. רו"פ - רוסיה ופולין
15. יהי' - יהיה
16. למע"ה - למעלה
17. כאו"א - כל אחד ואחד
18. שלו' - שלום
19. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
20. ת"ו - תבנה ותכונן
21. ש"ק - שבת קודש
22. בע"ה - בעזרת השם
23. א"א - אי אפשר
24. תהי' - תהיה
25. השי"ת - השם יתברך
26. ע"צ - על צד
27. ולארה"ק - ולארץ הקודש
28. ודוש"ט - ודורש שלומו וטובו
29. לשלו' - לשלום
30. ועש"ק - וערב שבת קודש
31. משלו' - משלום
32. ברו"נ - ברוח ונפש
33. והי' - והיה
34. וכ"ט - וכל טוב
35. כנה"י - כנפשו היקרה
36. דוש"ט - דורש שלומו וטובו
37. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ד - קיסינגן **נמען:** רעייתו רייזא רבקה (ביידיש)

הם בריאים, והרב קוק עושה מרחצאות לפי הוראת הרופא. אין ידיעות על הנסיעה הביתה, והדואר מיפו אינו מגיע. הרב קוק שואל מה מעכב את בואה, ומבקש שתהיה 'שקטה ומעודדת'.

עיקרי הדברים

- טיפול בקיסינגן.
- עיכוב הדואר.
- עידוד לרעייתו.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2], דינסטאג, קיסינגען [באד קיסינגן, עיר מרפא בגרמניה, שבה שהה הרב קוק בקיץ תרע"ד, כשפרצה מלחמת העולם הראשונה]

טהייערסטע ריזא רבקה תחי'[3],

ב"ה פאר אונזער גיזונדהייט. היינט האבין מיר מקבל גיווען דין קארטעל, ועלכע האט אונז ערפרייט, ב"ה אונזער הנהגה היא איז אין ארדנונג, איך נעם בעדער אין בערלין מערער, שרייב, וויא פארבריינגסט דוא די צייט, טוסדוא עטוואם צום פארען צו הויזע אי"ה[4] ווייסען מיר נאך דא ניט קיין ריכטיגע ידיעה. אפשר ווייס מען אין בערלין מערער, שרייב, וויא פארבריינגסט דוא די צייט. טוסדוא עטוואם צום בעסערן דיא געזונדהייט. השי"ת[5] וועט העלפען אין אלעס. גיויס איזט אלעס גיצילט לטובה. קיין בריף פון יפו אויסער דיא ערשטע נאך ניט ערהאלטען. מן הסתם איז דיא פאסט ניט אין ריכטיגען מצב. אלטע מיט חנ'ן שרייבין נור זיי האט אבגעשיקט דיא בריף צוא בתי'ן תחי'. אבער ווא, אין יפו אדער ירושלים, שרייבט זי ניט. ווא זייא זייען וועט השי"ת העלפען, און מזכה זיין ברב חסדיו אין פריידען צוא זעהען זיך באה"ק[6]. זייא רוהיג און מונטער, עס וועט אלעס רעכט ווערן, מיט זיינער הילפע ב"ה. מיר דיינקען אז עט מוז פון זייא בריף זיין אין הלברשטט. שרייב דייטליך וואס איז דער עיכוב פון דיין קומען, איבער די ציגע וועלכע זייען ניט רעגולאר אדער אנדערע עיכובים.

דא רעכענען זיך מעהרערע צו פארען אין יאפע. געבע השי"ת אין פריידען, מיט גוטעס. זייא געזונד, שרייב דייטליך, נאך גרוס דיינער איבערג',

הק' אברהם יצחק ה"ק

גיב אב אגערוס אן כ'[7] הרבנים שי'[8] אונד מר ריבלין וביתו שי'. הנ"ל[9]

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

ב"ה, כ"ו מנ"א, יום שלישי, קיסינגן

ריזא רבקה היקרה מאד תחי'.

ב"ה על בריאותנו. היום קבלנו גלויתך ששמחתנו. ב"ה הנהגתנו פה בסדר. אני מקבל מרחצאות ומים [אני מקבל טיפולים של רחצה ושתיית מים מינרליים] כפי תכניתו של הרופא. יתן השי"ת להצלחה. בדבר סדר הנסיעה הביתה אי"ה[10] עוד אין לנו פה ידיעה נכונה, אולי יודעים יותר בברלין, כתבי. איך את עוברת את הזמן. האת עושה מה להטבת הבריאות. השי"ת יעזור בכל. בודאי הכל מכוון לטובה. מכתבים מיפו, מלבד הראשונים, לא נתקבלו עוד. מן-הסתם הדואר הוא לא במצב הנכון. רק אלטה וחנה כותבים. שלחו את המכתבים אל בתי' תחי'. אבל לאן, ליפו או לירושלים, אינה כותבת באיזה מקום שהם, יעזור השי"ת, ויזכה ברב חסדיו להתראות בשמחה באה"ק. היי שקטה ומעודדת. הכל יסודר בעזרתו ב"ה. אנו חושבים שישנם מכתבים מהם בהלברשטט, [בעיר הלברשטט בגרמניה] כתבי ברור מה העיכוב לבואך, מפני מסעות הרכבות שאינן בסדר או עיכובים אחרים. פה חושבים כמה אנשים לנסוע ליפו.

יתן השי"ת בשמחה וטובה, היי שלום, כתבי ברור, כברכת המסור לך

הק' אברהם יצחק ה"ק

מסרי דרישת שלום לכי'[11] הרבנים שי' ולמר ריבלין וביתו שי'. הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תחי' - תחיה
4. אי"ה - אם ירצה השם
5. השי"ת - השם יתברך
6. באה"ק - בארץ הקודש
7. כי' - כבוד
8. שי' - שיחיה
9. הנ"ל - הנזכר לעיל
10. אי"ה - אם ירצה השם
11. לכי' - לכבוד

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה תשרי תרע"ה - ציריך **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ימי החג עברו בשלום בכינוס יראי ה', ובשמיני עצרת שרו שירי ארץ ישראל. הרב קוק מתלבט בין גנואה (אונייה איטלקית, ניטרלית, עשרה ימים) לבין מרסיי (צרפתית, ארבעה ימים). הלכות: הבדלה ששמע באמצע שמונה עשרה - יוצא (רש"י); ספק כוונה וברירה; ברכת הגומל על שחרור היא הודאה נפרדת מזו של הים. בציריך הרב קוק לומד גמרא עם כמה בני תורה.

עיקרי הדברים

- החג בציריך.
- דרכי החזרה.
- הבדלה באמצע תפילה.
- ברכת הגומל.
- שיעור גמרא.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], ציריך, כ"ה תשרי תרע"ה[2]

בני מחמדי, [הרצי"ה] מכתבך היקר מימי החג הקדוש הגיענו לשמחת-לבבנו, ב"ה[3]. ות"ל[4] שעברו עלינו ימי הרגל לשלו'[5], בקיום המצות כמה דאפשר וגם בשמחת הימים בכינוס ליראי-ד', אשר גם בגלותנו לא עזבנו ד' ויט אלינו חסד מאחינו היקרים להתקרב בקירוב של חבה וכבוד. ביחוד בימי-הרגל האחרונים התענגתי בעניי בשמחת התגלות רגשי-לבב בחבורה מחבת אדמת-קודש וצפית ישועת עם קדוש ותחיתו, ובצירוף אחינו קשורי הארץ הגלותית מלבר שוררנו שירי ארץ-ישראל בהוספה מצדי להקדים להם נגינת הפסוק "כטל חרמון וכו'[6] כי שם כו'[7] חיים עד העולם". [תהלים קלג, ג] והיו הדברים שמחים ב"ה, ואחשבם לזרע-צדקה בתפוצות-הגולה להחיות לב נרדמים, הכמהים בפנימיות להלקט לאחד אחד, כדי שיתכונן משוש לכל הארץ. אודה לד' חסדו, ועל יסורי-הגלות אקוה שיהיו למירוק וצחצוח בע"ה[8], לכונן לבבנו וכל רגשותינו לאור קדשו הטהור, העולה הוא למעלה באור תורה ונר מצוה בקודש אמונת אומן.

ע"ד[9] זמן הנסיעה בדיוק לא נדע עדיין לכוון. אומרים שגם מגינואה אין חשש סכנה [גנואה שבאיטליה] ח"ו[10], אבל הזמן יאריך כעשרה ימים עד חופי מצרים. וממרסיל הגיעה לי ידיעה אמש, שמר גלוסקין שוהה בגענף ונוסע דרך מרסיל בכ"ג לח"ז[11] למנינם, וחושבים שם למסע בטוח בעה"י[12], אע"פ[13] שהספינה היא צרפתית, מה שיש יתרון בגינואה, מפני שהספינה היא איטלקית, וכמובן שיותר נכון לנסוע באני' השייכת לעם ניטרלי, אבל לעומת זה המסע ממרסיל נחשב כ"ד ימים לעומת גינואה שנחשב כעשרה. ולא הכרעתי עדיין. יורנו השי"ת[14] דרכו הישרה ויחננו לבא למחוז חפצנו בקודש לחיים טובים ולשלו'[15],

ע"ד ההבדלה, כבר העירותי שלפ"ד[16] רש"י[17] (ברכות כא סוכה לח) יוצאים במה ששומעים באמצע שמ"ע[18], וכן כתבו תוס'[19] שם בשמו, ובשם בה"ג ["הלכות גדולות" מתקופת הגאונים] לר"י גאון. ונראה דאפילו להחולקים אינו כ"א[20] לענין לכתחלה, די"ל[21] דחשיב הפסק, אבל בדיעבד שומע כעונה. ויש להכנס בפלפול של אי עביד לא מהני בדרבנן או מהב"ע[22] להאי מ"ד שאסור להפסיק, ואם נבא לכך יש לנו מרחב גדול, דמהב"ע[23] י"א דלא נהגא בדרבנן, ובענין אעל"מ[24] יש לומר דמ"מ הפסק הוא מה ששומע, אפילו לא יצא, וכבר ידוע הכלל דכשלא נתקן האסור אי עביד מהני, ואין להכנס ברחוקות בכיו"ב[25]. ומה שכתבת שהכונה לצאת היתה אצלך מסופקת איני יודע לציירה, ואולי כונת שאם יזדמן להבדיל בפני-עצמך לא תצא בהבדלה זו, ובכהאי גונא י"ל[26] דהוי כבריה בדרבנן. ויש לדון לשני הצדדים, די"א דבדרבנן לעולם יש ברירה, א"כ[27] כשמזדמן להבדיל לא יצאת, וי"א דלקולא אין ברירה בדרבנן, דכל עיקר די"ב בדרבנן אינו כ"א מפני הספק, א"כ י"ל דמספק פטור אתה מלהבדיל ושוב אין צורך, אבל ארווחנא דאין איסור ברכה-שאינה-צריכה, דלרה"פ[28] ג"כ[29] מדרבנן הוא, וא"כ[30] י"ל אין ברירה לקולא ולא יצאת ולא הויא ברכה שאינה צריכה, ושפיר עבדת.

וע"ד[31] ברכת הגומל, לענין החופש, פשיטא לע"ד[32] דחייל דוקא כשיהיה החופש גמור, ולא כל-זמן ד"אכתי עבדי אחשורוש אנן" במדה זו. אבל לחבר זה עם ברכת-הגומל של הים לא נהירא לי, דהם שני מיני הודיות, ולא לחנם חלקם הכתוב, ועל כל נס תן לו מעין ברכותיו, כדדרשינן כה"ג[33] "ברוך ד' יום יום". ולע"ד[34] גם חולה, ל"ע[35], שיצא מבית-האסורים חייב להודות וה"ה[36] חבוש שהבריא וכיו"ב[37]. ובמנחות ס"ד ב' מייתי בשלש שנים שהביאו עולות "לימתי ולעינתי": "שמא בים סיכנה, שמא בעינה סיכנה", משמע שהיה מנהג בזמן-המקדש לפרש על איזה דבר בא הקרבן בהודאה על הנס, ונראה דחשיב שינוי-קודש כשמשנים במחשבה, כדאמרינן בפרק קמא דזבחים בשינוי מעולה לשלמים וכיו"ב, והיינו שכל דבר הוא חוב מיוחד שאין לו צירוף לחבירו.

ב"ה במשך שבתי פה באים אלי בני-תורה אחדים (ג), והנני לומד עמם שעור גמרא. ולפעמים באחד השיחים, כמובן אין בית-המדרש בלא חידוש, בהויות וגמרא ותו' ופוסקים, ולפעמים גם באיזו הערות מהלך-נפש, מה שמקיל לי את עמל הרוח השואף להרעיף ולהחיות לבבות, עכ"פ[38] במדה האפשרית. וגדולים הם לי אלה הפרטים מחסדי השי"ת בימי נודי, כי לא יטשנו ולא יעזבנו ברחמיו ורחם יזכר, וישיבנו ברחמיו לאדמת-הקדש להיות הכן לעבודת-הקדש ברב עז וחדות ד' מעוזנו.

היה מאושר בכטו"ס[39] כנה"י[40] ונפש אביך דבק באהנ"פ[41] מצפה אשרך בכל,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. ב"ה - ברוך השם
4. ות"ל - ותודה לא-ל
5. לשלו' - לשלום
6. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
7. כו' - וכולי (וכן הלאה)

8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"ד - על דבר
10. ח"ו - חס ושלום
11. לח"ז - לחודש זה
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. אע"פ - אף על פי
14. השי"ת - השם יתברך
15. ולשלו' - ולשלום
16. שלפ"ד - שלפי דעתי
17. רש"י - רבי שלמה יצחקי
18. שמ"ע - שמונה עשרה
19. תוס' - תוספות
20. כ"א - כי אם
21. די"ל - דיש לומר
22. מהב"ע - מצוה הבאה בעבירה
23. דמהב"ע - דמצוה הבאה בעבירה
24. אעל"מ - אי עביד לא מהני
25. בכיו"ב - בכיוצא בזה
26. י"ל - יש לומר
27. א"כ - אם כן
28. דלרה"פ - דלרוב הפוסקים
29. ג"כ - גם כן
30. וא"כ - ואם כן
31. וע"ד - ועל דבר
32. לע"ד - לעניות דעתי
33. כה"ג - כהאי גוונא
34. ולע"ד - ולעניות דעתי
35. ל"ע - לא עלינו
36. וה"ה - והוא הדין
37. וכיו"ב - וכיוצא בזה
38. עכ"פ - על כל פנים
39. בכט"ס - בכל טוב סלה
40. כנה"י - כנפשו היקרה
41. באהנ"פ - באהבת נפש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מרחשוון תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בעקבות כניסת טורקיה למלחמה הם נאלצים להישאר. בסנט גאלן יש להם דירה הגונה. מהארץ הגיעה רק גלויה אחת. הרב קוק עוסק בעזרה לארץ, ואולי ייסע לבזל לאסיפה למען הארץ. הרב קוק מקווה להועיל להעלאה רוחנית במקום, ורואה במלחמה 'הרת עולמים' שטובות כמוסות בה.

עיקרי הדברים

- כניסת טורקיה למלחמה.
- עזרה לארץ.
- השפעה רוחנית בגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה, סט-גאללן, [סנקט גאלן שבשווייץ] יום ד' כ"ב מ"ח[1] העת"ר[2]

בני יקירי שליט"א[3]

הננו מתעכבים פה זה כשבועיים ויותר, ע"פ[4] דרישת ידידינו מר קמחי ומר ווייסבארד [ר' אברהם קמחי ומר ויסבורד, ידידיו בסנקט גאלן, שאירחו אותו] כאשר הודעתיך כבר במכתבי העבר. כעת אחרי שנפתחה מלחמת תוגרמה, [כניסת האימפריה העות'מאנית למלחמה, בחשון תרע"ה] הננו מוכרחים להתעכב עד אשר יורנו השי"ת[5] את דרכו הישרה באיזה אופן להשיבנו לאה"ק[6] ת"ו[7]. ולעושה נפלאות גדולות לבדו ניחל ולחסדו נקוה, שיראנו ישועתו בתוך כלל עם קדשו וכל מעשיו העומדים כמהים לאור חסדו, ב"ה[8].

תל"י[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו. בהיותנו בציריך, אשר נתעכבנו שם בחשבנו בכל יום לנסע, לא היתה לנו דירה הוגנת, ופה כאשר הננו מעוכבים כעת, עד אשר יודע לנו באיזה אופן תהי'[11] אפשרות הנסיעה, אשר עכ"פ[12] תמשך כפי הנראה ההתעכבות ההכרחית איזה זמן, גם זו לטובה, כי יש לנו לע"ע[13] דירה הוגנת. ועינינו תלויות לרחמי שמים לקבל ידיעה ברורה מאה"ק[14] מכל יקירינו, לדעת שלומם ומעמדם, כי עוד לא קבלנו חוץ ממכתב גלוי מבתי' תחי'[15] שנכתב אחר יוה"כ[16] כפי הנראה, שום מכתב מזמן יותר מאוחר. המצב הדחוק באה"ק[17] גורם לי שהנני עסוק במקצת לעזרתם, אבל הדברים יגעים וההשתדלות קשה. יוכל להיות שאסע בל"נ[18] על ש"ק[19] הבע"ל[20] או ליום א' שלאחריו לבזל למטרה זה כי הם מוכנים להתאסף שם לעשות איזה דבר למצב אה"ק[21], כפי שהודיע לי הד"ר[22] כהן משם ומבקשני לבא בשביל כך. גם זאת מאת ד' יצאה לטובה ולחסד עליון ברב רחמיו.

כתוב נא, יקירי, מכל אשר עמך בפרטיות, ואם חסר לך איזה סכום להוצאות הנחוצות או להלבשה דרושה, למע"ה[23] הודיענו באר היטב, ומכל אשר עמדך בכלל ובפרט בגשמיות וברוחניות, מהכל הודיע נא, ותהי לנו למשיב נפש בימי נודנו בגלותנו, עדי ירחם צור ישראל רחום וחנון וישיבנו ברב חסדו אל ארץ חמדתנו, ויראנו בישע עמו בישע נחלתו.

דר"ש[24] כבוד הרב שליט"א. המקבל הוא מכתבים מפ"ת[25], ומה כותבים לו ע"ד[26] המצב שמה.

התעכבותי פה הנני חושב שתהיה בעה"י[27] קצת טובה רוחנית למעמד היהדות במקום כזה, שמפני הפיזור והגלות הגשמי והרוחני, צריך הוא להתעודדות פנימית. ועם כל מה שאיני מוכשר בעוה"ר[28] להיות פועל הטבה מעשית ניכרת בחוגים שהנני שרוי בהם, אבל איזה העלאה רעיונית אקוה שהולכת ומתהוה, וגם זאת יקרה לי מאד, ומוצא אני בה הרגעה לרוחי תמורת נודי ונדודי, ריחוקי וגלותי, אשר מאת ד' יצאה להפליא פלאות, אשר לא נוכל לדעת כמה טובות כמוסות בתהלוכה נפלאה של הרת-עולמים זאת, בעת רצון מכוסה זו, שמלכיות מתגרות זו בזו בצורה כ"כ[29] מבהילה אשר לא היתה כמעט, והננו אסירי תקוה לשוב לבצרון [זכריה ט, יב] במגיד משנה [זכריה ט, יב: "גם היום מגיד משנה אשיב לך"] ורב טוב לבית ישראל.

והנני בזה חותם בברכה וכ"ט[30]. חזק בני ואמץ ותשועת ד' תשגבנו וחסדו יופיע עלינו לשגבנו ברב עז וחדוה באורו וישעו, כנפשך היקרה ונפש אביך צמא לדעת מכל א"ל[31], מצפה אשרך וטובך כה"י[32],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. מ"ח - מרחשון
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"פ - על פי
5. השי"ת - השם יתברך
6. לאה"ק - לארץ הקודש
7. ת"ו - תבנה ותכונן
8. ב"ה - ברוך השם
9. תל"י - תודה לא-ל יתברך
10. החוה"ש - החיים והשלום
11. תהי' - תהיה
12. עכ"פ - על כל פנים
13. לע"ע - לעת עתה
14. מאה"ק - מארץ הקודש
15. תחי' - תחיה
16. יוה"כ - יום הכפורים
17. באה"ק - בארץ הקודש
18. בל"נ - בלי נדר
19. ש"ק - שבת קודש
20. הבע"ל - הבא עלינו
21. אה"ק - ארץ הקודש
22. הד"ר - הדוקטור
23. למע"ה - למעלה
24. דר"ש - דורש שלום
25. מפ"ת - מפתח תקוה
26. ע"ד - על דבר
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. בעוה"ר - בעוונותינו הרבים

29. כ"כ - כל כך
30. וכ"ט - וכל טוב
31. א"ל - אמר ליה / אמר לו
32. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח מרחשוון תרע"ה - בזל **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק בבזל לאסיפה על ענייני הארץ. יש עיכוב בגלל נתינותם הרוסית, והרב קוק יבדוק עם הציר הטורקי אפשרות לקבל רשות על סמך מגוריהם בארץ.

עיקרי הדברים

- אסיפה בבזל.
- בעיית הנתינות הרוסית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ח מ"ח[2] העת"ר[3], בזל [העת"ר = תרע"ה. הרב קוק שהה אז בשווייץ, לאחר שפרוץ מלחמת העולם הראשונה מנע את שובו לארץ]

בני יקירי שליט"א[4],

תראה שהנני כותב לך מבזל, אשר נעתרתי לבא לאסיפה ע"ד[5] ענייני א"י[6]. אף כי לא גדולה היא התכונה מכל המעשה פה, מ"מ[7] אולי הי'[8] כדאי דבר בואי.

ע"ד שהייתנו בגולה הדברים עדיין חתומים עד יופיע ד' בחסדו להאיר לפנינו דרכו, ברב רחמיו וחסדיו. ת"ל[9] על החוה"ש[10] אשר עמנו. אמא תחי'[11] לא נסעה, אע"פ[12] שבקשו שנבא יחד.

הננו צמאים מאד לדעת מעניניך ומכל אשר עמדך לטובה. תמהים אנחנו על עיכוב דבריך. הלא כתבנו לך מס"ט-גאללין [סנקט גאלן שבשווייץ, שבה התגורר הרב קוק בראשית המלחמה] את האדרסה I. TS DRAHNOEL.TS

אם תרצה לכתב עברית, תוכל לשלח ע"ש[13] מר שטרנבוך, ס"ט-לודויג, בעדי.

עיכובי נסיעתנו כעת הם ג"כ[14] מפאת נתינותנו הרוסית. [רוסיה ותורכיה, ששלטה בארץ ישראל, היו במלחמה זו עם זו, ונתינים רוסים לא הורשו להיכנס לארץ] אחשוב בעה"י[15] לחקור אצל הציר הטורקי, אם יש דרך לקבל רשות על יסוד דיורנו בא"י[16] משנים שעברו. ולד' הישועה.

הנני כופל בקשתי שתכתוב באר היטב מכל אשר עמדך, ואם יש ידיעות ברורות בידי הרב נ"י[17] מא"י[18] ע"י[19] אחיו מפ"ת[20].

בתקותי לקבל מאתך מכתב מבשר שלו'[21] הנני חותם בברכה ועתרת שלו', כנה"י[22] ונפש אביך מצפה לתשועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות

4. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ע"ד – על דבר
6. א"י – ארץ ישראל
7. מ"מ – מכל מקום
8. הי' – היה
9. ת"ל – תודה לא-ל
10. החוה"ש – החיים והשלום
11. תחי' – תחיה
12. אע"פ – אף על פי
13. ע"ש – עיין שם
14. ג"כ – גם כן
15. בעה"י – בעזרת השם יתברך
16. באי"י – בארץ ישראל
17. נ"י – נרו יאיר
18. מא"י – מארץ ישראל
19. ע"י – על ידי
20. מפ"ת – מפתח תקוה
21. שלו' – שלום
22. כנה"י – כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ט מרחשוון תרע"ה **נמען:** ד"ר משה זיידל

הרב קוק פגש בבזל את ד"ר כהן ואת בנו מרדכי, ידידו של זיידל. הרב קוק מעוכב בשווייץ מאז האסיפה שבוטלה, ועכשיו בגלל המלחמה בין טורקיה לרוסיה.

עיקרי הדברים

- מפגש בבזל.
- עיכוב בשווייץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] כ"ט מ"ח[2] העת"ר[3]

מחמדי הנעלה הרה"ח[4] מר משה ד"ר[5] זידל [ד"ר משה זיידל, ממקורביו ותלמידיו של הרב קוק ביפו] נ"י[6], שלו'[7] רב.

אשמח בההזדמנות אשר בימי גלותי בעוה"ר[8], נזדמנתי ביתה ידידי הרב ד"ר כהן מבזל [הרב ד"ר אשר מיכאל (ארתור) כהן, רבה של באזל; ראו (כרך ב', אגרת תשה)] נ"י, ולנחת הי'[9] לי להתודע עם אוהביך בניו שי'[10], ביחוד עם החכם היקר מר מרדכי כהן נ"י ד"ר לחכמת המשפטים, שהגיד לי שעומד עמך יקירי בקשר של מכתבי ידידות. ולי מה יקרו ריעיך. ומה תגדל שמחת לבבי להודע משלומך ואשרך וכל אשר לך.

הנני בעניי מעוכב כעת בחו"ל[11] בשויץ מאז באתי לאשכנז בשביל מטרת אסיפת אגדת ישראל, שנתרעעה ע"י[12] המלחמה הכללית. והנני מעוכב כעת ע"י המלחמה התורכית-רוסית, עד ירחם ד' ויראנו בישועתו, בישע עמו בישע את נחלתו. והי'[13] זה שלו' וברכה כנה"י[14] ונפש ידידו דוש"ת[15] ואשרו מצפה לתשועת ד', ואור ישועתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. מ"ח – מרחשון
3. העת"ר – השנה תרע"ה (1914/1915) – בצירוף אותיות
4. הרה"ח – הרב החסיד
5. ד"ר – דוקטור
6. נ"י – נרו יאיר
7. שלו' – שלום
8. בעוה"ר – בעוונותינו הרבים
9. הי' – היה
10. שי' – שיחיה
11. בחו"ל – בחוץ לארץ
12. ע"י – על ידי
13. והי' – והיה
14. כנה"י – כנפשו היקרה
15. דוש"ת – דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח טבת תרע"ה **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

הרב קוק שמח שמצבו השתפר ואולי לא יידרש ניתוח. הרב קוק צופה במלחמה ומקווה שאחריה יבוא 'זרם חיים חדשים' לעם ישראל. הרב קוק מצרף המלצה לרב מרגליות להשאלת ספרים.

עיקרי הדברים

- בריאות ברנשטיין.
- תקווה אחרי המלחמה.
- השאלת ספרים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ח טבת תרע"ה[2]

כבוד ידידי האדון המרומם, חכם וסופר מו"ה[3] אברהם דובער ברנשטין נ"י[4] וכא"ל[5] שלו'[6] וברכה,

ידידי היקר, מכתבו הנכבד הסב לי צער ועונג ביחד, צער במצבו הגופני, ישלח ד' דברו וירפאהו מהרה רפואה שלימה, ועונג על כי ת"ל[7] הוטב המצב, וכי תקוה נשקפת שלא יהי'[8] צריך לנתוח, ועל המצב החומרי כי הוטב ב"ה שמח לבי.

והנה ידידי הנעלה הננו עומדים כעת צופים משתאים על כל המעשים הנוראים הנעשים בעולם האנושי הגדול, ונפשינו תהמה לדעת את התוצאות אשר תבאנה מזה לעם ממושך אשר ארצו בזאו זרים, יואל ד' ומארבע רוחות תבא רוח חיים, [על פי יחזקאל לז, ט] ובחדש אירופא גם אזיא את תארי חייהם, כעבור סופת המלחמה, יבא זרם חיים חדשים רעננים וקדושים לזקן העמים ואוצר חיי הרוח הטוהר והעז של התבל, עם זו יצר יוצר כל למופת ואור, הנושא בסבל נורא את גורלו המר, ועיניו ולבו אל יסוד חייו ומקור צמיחתה ארץ הוריו ובית חייו, במתי חסנו והדרי תפארתו מעולם.

הנני רוצף בזה דברים אחדים להרב מרגליות להודיעו בזה את טיבו של כבודו וזה יספיק לדעתי שימלא בקשתו על דבר שאילת הספרים.

יכתוב נא לי ידידי כפעם בפעם משלומו ובריאותו. הננו ב"ה בחו"ש[9] מצפים לישועת ד' שנזכה לבא למחוז חפצינו לאה"ק[10] והחביבה עדי עד במהרה בקרוב, ידידו מכבדו דושה"ט[11] ברגשי כבוד ואהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ה - השנה תרע"ה (1914/1915)
3. מו"ה - מורנו הרב
4. נ"י - נרו יאיר
5. וכא"ל - וכל אשר לו
6. שלו' - שלום

7. ת"ל - תודה לא-ל
8. יהי' - יהיה
9. בחו"ש - בחיים ושלום
10. לאה"ק - לארץ הקודש
11. דושה"ט - דורש שלומו הטוב

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הוריו וכל המשפחה (בעברית וביידיש)

הם שמחים במכתב האם. 'לפי ערך הזמן' הם שוהים 'ברב חסד', אבל צער העולם, ישראל והארץ מדאיג מאוד. הרב קוק הצליח לשלוח רק מעט עזרה. הרב קוק שמח שבריאות אביו השתפרה.

עיקרי הדברים

- תודה על מכתב האם.
- צער המלחמה.
- עזרה מעטה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ס"ט גאללין, [סנקט גאלן, עיר בשווייץ, שבה שהה הרב קוק בתחילת מלחמת העולם הראשונה] ו' שבט העת"ר[2]

כבוד הורי היקרים עט"ר[3] שי'[4] ושמואל וביתו ויונה ופרידא בתי' ודודתנו, שיחיו כולם לאוי"ט[5] ונזכה להתראות ברב עז ושלו'[6] על אדמת הקודש,

תל"י[7] על החוה"ש[8] אשר עמנו ובצפיתנו נצפה לחסד עליון ורחמיו, כי יאיר לנו ולעולם כולו מתוך האופל הגדול ויאיר קרני אורה לישרים, ויה"ר[9] שישים חלקנו עם הבוטחים בשמו באמת ויראנו בשמחת גויינו ובישע נחלתנו בב"א[10].

ליבסטע מוטער, לעבוואהל. עס פריידט אונז זייער היר אין גלות צו זעהן דיין ליעבען שרייבען. מיר דאנקען דיר פון טיפען הערצען. מיר האפפען אז השי"ת[11] וועט אונז העלפען מיט געדולד אונד געזונדהייט אריבער צו טראגען די שווערע וועלט-צייט, און ער וועט אונז זיינע הילפע שיקען און מזכה זיין צו האיזע צו ארצנו הקדושה צוריק צו קאממען אין פריידין מיט אייך ליעבע עלטערן אונד אללע אונזערע ליעבע צו טרעפען. זא נאד די צייט אונד וועלט-לאגע איז אונזער פאר-ברייננגען היר מיט גרויס חסד. עס פעלט אונז ב"ה ניכטס אבער דער צער פון דער וועלט, די אלגעמיינע אונד איבערהויפט די אידישע און נאך מער דיא ארץ-ישראל-דיגע באאומרוהיגט זייער פיעל. עטוואס האב איך גיקאנט צו ברייננגען פון היר הילפע. געווייניליך גאנץ ווייניג נאכן צושטאנד. השי"ת זאל העלפען.

תרגום [הקטע הקודם נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

(אמא האהובה מאד, חיי בטוב. שמחנו מאד פה בגלות לראות כתב-ידך האהוב. אנחנו מודים לך על זה ממעמק הלב. אנחנו מקוים, כי יעזרנו השי"ת בסבלנות ובבריאות לעבור ולסבול את זמן-הגלות הכבד, ויזכנו לשוב לארצנו הקדושה, לפגוש אותכם ואת כל אהובינו. לפי ערך הזמן ומצב העולם נתעכבנו פה ברב חסד ב"ה, אין חסר לנו מאומה, אבל הצער של העולם הכללי, וביחוד הישראלי, ועוד יותר הארצישראלי, הוא מדאיג הרבה מאד. יכלתי להמציא עזר מפה מעט מאד לפי המצב. השי"ת יעזור),

אקוה בעה"י[12] לאחר ש"ק[13] נכתב מכתב מלא, ע"כ[14] כעת נקצר. למע"ה[15] להודיענו בפרטיות מכל אשר עמכם כולכם לטובה ולברכה, תל"י שבשרנו שמואל ע"ד[16] הטבת מצב בריאותו של כאמ"ור[17] [על דבר הטבת מצב בריאותו של אביו] שליט"א[18]. כן יוסיף חסדו ואור ישעו ונזכה בקרוב לספר בציון את ישועת ד', והנני חותם בברכה ויראת הכבוד, בצפיית ישועה ונעימת ידידות ארץ חמדה, בנם עבדם ואחיהם דושו"ט[19],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. עט"ר - עטרת ראשי
4. שי' - שיחיה
5. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
6. ושלו' - ושלום
7. תל"י - תודה לא-ל יתברך
8. החוה"ש - החיים והשלום
9. ויה"ר - ויהי רצון
10. בב"א - במהרה בימינו אמן
11. השי"ת - השם יתברך
12. בעה"י - בעזרת השם יתברך
13. ש"ק - שבת קודש
14. ע"כ - על כן
15. למע"ה - למעלה
16. ע"ד - על דבר
17. כאמ"ור - כבוד אדוני אבי מורי ורבי
18. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
19. דושו"ט - דורש שלומו וטובו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב יעקב משה חרל"פ

מה' יצא להרחיקו מהארץ. כשישוב, יבחין בין אור הארץ לבין 'חושך ארץ העמים'. במלחמה גנוזים 'החסדים הגנוזים' בתוך הגלים הזועפים. 'עת הזמיר' - זמיר עריצים. העולם מתמרק, וסדרי חיים חדשים ייבנו 'על משואות הישן', ו'אור ישראל' יפרוץ. הרב קוק דואג לת"ח בירושלים, וקורא להם לחזק זה את זה באהבה ובשלום.

עיקרי הדברים

- מאפילה לאור.
- המלחמה מטהרת את העולם.
- סדרי חיים חדשים.
- דאגה לת"ח בירושלים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזהי"ת[1], ס"ט-גאללין, י"ט שבט העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה ד', מקודש ומציון, יופיע ויגלה לכבוד ידי"נ[4] מחמד לבבי ורוחי הרב המאוה"ג[5] אוצר תורה, הודה והדרה, פאר כל חמדה, ביראת ד' ברה, מוהרי"מ[6] חרל"פ[7] [הרב יעקב משה חרל"פ, מתלמידיו הקרובים של הרב קוק בירושלים] שליט"א[8], וכא"ל[9], וכל המסתופפים בצל צח תורתו ויראתו וחכמת קודש אשר בלבבו הטהור, שלום רב, וברכת ד' עדי עד.

אורו אור יקרות הופיע לעיני, ולבבי נמלא נחת לראות כי"ק[10]. והנה מאת ד' מימין-עליון היתה זאת, להרחיקני מאדמת הקודש חמדת רוחי, [הרב קוק נתקע באירופה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, ושהה אז בסנקט גאלן שבשווייץ] עד אשר יגלה ויראה לנו ישעו באור חסדו ורב טובו, והנני בזה אסיר תקוה צמא ישע, בנפש כמהה בארץ ציה ועיף. אמנם מה גדלו עלילות מפלאות תמים דעים, אשר נצפה בצפייתנו כי ישיבנו ברב רחמיו אל ארץ חמדה ונזכה אז להבחין בין אור צל צח מלא נועם זיו עליון אשר בנחלת ד', לחושך של ארץ העמים, אשר רק לעתים רחוקות יאיר שביב אור, לגרש מעט את העלטה המכסה ארץ. וזהו חזיון תדירי גם בשנים כסדרן, ומה נדבר עוד בעת הנוראה הזאת, אשר ברב אומץ הננו נושאים עין לחזון-עולמים, לחדור מתוך מאפלים ברוח כהה לאור החסדים הגנוזים, המסתתרים בתוך ראשי הגלים הזועפים אשר בים הסוער של המון גויים רבים, "כהמות ימים יהמיון". [ישעיהו יז, יב] ומה מתוק חזיון אור נעים זה, הוד אורות מאופל, בהיותו נשקף במכון הקודש מהררי ציון, אמנם גם בארץ נדחה לא יעזוב ד' חסדו ואמתו, ומשמות גדולות אשר תרעש הארץ - חזון עתיד לאור עולם לא נעלם כליל. עת הזמיר עושה היא את, דרכה בזמיר עריצים, ["עת הזמיר הגיע" (שיר השירים ב, יב), ודרשו: הגיע זמנם של עריצים להיכרת] ועוף השמים וחיתו ארץ אשר עוטים אל השלל של בשר חסידים [על פי תהלים עט, ב, ויחזקאל לט, יז-יט] ונבלת

עבדי ד' הנופלים במערכת המלחמות, באכלם בשר לשובע ובשתותם דם לשכרון, ישכרו ויתערו, וזרע רמה תשבר. ["וזרוע רמה תשבר" (איוב לח, טו)]

העולם מתמרק ודאי מזוהמתו, וטהרתו תגלה בעלילות רבות גלויות בסדרי החיים והחברה החדשים אשר יכוננו על משואות הישן הנופל. ויותר הרבה מזה זרמי טהרה גנוזים וחבויים מתעוררים לבא, נשמות טהורות מרוקות, מוכנות לכל טוב, יכריעו את המשקל של זכות בעולם, ואור ישראל ימצא לו ידים רחבים מאד לפרוץ ימין ושמאל, וזרעו גוים יירש ועמים רבים יזה. [על פי ישעיהו נד, ג; נב, טו] כל אלה הם דברים ברורים אשר אמנם מונע גדול הוא אויר ארץ טמאה, שהנני בעניי שרוי בו, לינקא מתוכיות הקודש אשר באור חסד הגנוז בסוד ד' ליראיו, [תהלים כה, יד] אבל כעור באפלה אמשש, [על פי דברים כח, כט] ומרחוק יראה ברק זוהר, ותשועת ד' תשגבנו לצפות לעזרתו מקודש. ואני תפלה יהיו דברי אלה לרצון, ויתעלו בבואם אל הקודש.

ויחזיק נא כתר"ה[11] ידי"ע[12] במעוז קדשו להיות חזק ואמיץ ברוח ד', בגבורה פנימית ונועם עליון, מחשוף הלבן [בראשית ל, לז] מאתרא עמיקא בעת הזאת, בבטחון גדול ואמונת אומן בהירה ואדירה, כי ימין ד' רוממה ועושה חיל, [תהלים קיח, טז] וזרע יעבדנו יספר לד' לדור. [תהלים כב, לא]

אמנם רוחי הומה בקרבי על מצב אחינו האהובים ידידי ד' שוכני הר צבי קודש, אשרי חלקם, וביחוד יחידי סגולה ת"ח[13] המסולאים, אשר כמה גדול צער חייהם בכל הימים ומה גם בזמן קשה ועת נסיון כזאת, ורוחי בקרבי ישתוחח כי מעטה מאד הפעולה אשר יכולתי לסבב ממרחק לטובתם. הנה זאת תקותי כי יחידי הסגולה איש את רעהו יחזקו, ויכירו את הערך הגדול אשר למרבה השלום לאהבת רעים חביבים עם יודעי ד' היושבים בקדושת ארץ צבי קודש, - דוקא בעת כזאת, וחדות עולמים פנימית, בנועם ד' וששון אור תורת אמת, בזמנים מיוחדים ומסוגלים נוסף על שקידת דלתי גופי תורה ברב כשרון, ודרכי שלום ואהבת אמת בהקפה כללית לכל יצורי ד' הנתונים בעמק צרה, שראויין כולם לרחמים וחמלה, וביחוד לעם ד' גוי קדוש, אשר אור קדשו וצדקת רוחו מתגלה היא ביתר שאת בעת צר ומצוק זאת, רוח נדבתו ועומק אמונתו באור ד' אמת אשר במעמקי נשמתו, אור האהבה, והדר השלום, בעוצם שכרון של העמים שכורי השמרים של כוס התרעלה שהם שותים לרויה, ידריכו אותנו עז, ורוח ד' תפעם בקרבנו לחזקנו ולאמצנו בתקוה טובה לרומם קרן ישועה, יואל ד' ונזכה ברב חסדו להתראות באהבים על אדמת הקודש ולהתעלות במתק צוף אמרי נעם בתורה ויראת ד' טהורה, בקול רנה וישועה, בהודות והלל לד', כי מחץ וידיו תרפאנה, [איוב ה, יח] במהרה במהרה בקרוב לאוי"ט[14] בעהי"ת[15].

ואני בצפיתי אצפה לאור ד' כי ירחמני בגלותי וישיבני בקרוב אל הר הקודש, ויתרון האור מתוך החושך, רק במקום האור אפשר לקוות שיגלה ויראה. ואם כי ישנה נקודה דקה זעירא, נהירו דקיק, שאינו נקלט ונתפס בעצמיות פנימיות הנפש, שבזה מתגדרת קליפת חו"ל[16], ודומה שאין לו אלוה [כתובות קי: "כל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה"] משום דקרי לי' אלהא דאלהיא [מנחות קי: אומות העולם קוראים לה' "אלהא דאלהיא", אלוה האלוהות] ממזרח שמש עד מבואו [מלאכי א, יא] גם במקום שאינם מכירים לא את ישראל ולא את אביהם שבשמים, וההתרחבות הזאת המקיפה שאינה נתפסת בכלים הפנימיים של החיים, שהיא חלק העמים, גדולתו של עשו שנצלה ממנו לאה בתפלתה, [בבא בתרא קכג: לאה התפללה שלא תיפול בגורלו של

עשו] היא היא המשגיאה לגויים ומטרידתן מן העולם בהחלקת דברים, ממנו נקח לעבוד את ד' למעלה למעלה מעל לגבול ישראל, אשר רק אחרי התבססות אור ד' על עמו ישוב אור זה להיות לאור חיים, ולא אבוא בעיר ירושלים שלמעלה כ"א[17] כשאכנס תחלה לירושלים שלמטה, [תענית ה] ומרוחב היקף דנא, אשר המעמיקים הנפשיים בסטרא דשמאלא, בעלי הדעת הפועל, יכלו להשתקע על ידו בתהומות ויאורין עד כדי עדי אובד, יובא בית ד' לעודד ענוים בישועה. ואותה הפנימיות העמוקה, מקוה היראה והענוה אשר בגיא חזיון בארץ חמדה, אשר ענוים יירשוה סלה, [על פי תהלים לז, יא] רק היא תראה את כבודה בביתה וארצה, לקרב את הריחוק הגדול של הנפש האנושיית המוגבלה אל אור ד' עליון המתגלה בהיקף כללי לכל עמים והמון בריות בכל דורות ועולמים אין ספורות, ונהר דינור [דניאל ז, י] אשר על אש רשעים יחול, להכרית מבית ד' כל פועלי און אשר קומטו בלא עת, ישלג בצלמון, למדקדקים אותיות קבלת מלכות שמים, [ברכות טו: הקורא קריאת שמע ומדקדק באותיותיה מצננים לו גיהנום, שנאמר "תשלג בצלמון" (תהלים סח, טו)] מעין דוגמא שלעתיד לבא שיתהפך הגיהנום למקום עדן ערבתה כגן ד' [ישעיהו נא, ג] ומחולם של צדיקים, [תענית לא] שאין קץ לשפעת קודש ועומק עדנים זה עדי עד.

ואותו האור המבהיק בארץ האורה לא יתן מקום לאור כהה מרוחק זה, ודוקא מתוך חשכה יאיר נתיבו. אבל כל אלה דברים מטושטשים בארעא דחשכא, אשר רק צללי אורות מהם נשקפים, להחיות רוח שפלים ביחול לד' אב הרחמים, שאחרי עבור סערה ורוח נחת יעבור על פני ארץ, והמושרשים בעמקי מאוייהם וכל חושם בקרבם פנימה לצפיית ישועת ד' בארץ חמדתו, ישובו ובאו ציון, ואז יראו כל ישרי לב ינהרו, ולד' הטוב וסלח אשר לא בזה ענות עני [תהלים כב, כה] ניחל, כי יראה בעני עמו ועולמו, וימהר לפתח שערי ישועה ורצון וישמח לב מבקשי ד', ומציון תנתן מהרה ישועה לישראל תפארתו, ברב עז והדרת קודש.

אבקש מאד מכבוד ידי"נ כתר"ה לשמחני עוד בדברי קדשו המאירים מאור הקודש, ויבשרני משלומו וטובו, ושלו'[18] הידידים החביבים המתחזקים בעז ד' בהר צבי קודש, והי'[19] זה שלו', כנה"ר[20] ונפש ידי"ע מצפה לתשועה ואורה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעזהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. ידי"נ - ידיד נפשי
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מוהרי"מ - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, מ (למשל: יעקב + משה) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
7. חרל"פ - הרב יעקב משה חרל"פ (תלמידו של הרב קוק)
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. כי"ק - כתב ידו הקדושה
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. ידי"ע - ידידו עוז
13. ת"ח - תלמידי חכמים

14. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
15. בעהי"ת - בעזרת השם יתברך
16. חו"ל - חוץ לארץ
17. כ"א - כי אם
18. ושלו' - ושלום
19. והי' - והיה
20. כנה"ר - כנפשו הרמה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשטו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** בני ארץ ישראל שגלו לאלכסנדריה

הרב קוק קרא את מכתבם 'בשבר לב ובדמעות', ומוכן לעזור. 'חזקו ואמצו': אור הגאולה גנוז 'בכנפי הרוח הנורא הזה', והחושך פורש כנפיו לפני שינוס מפני האור.

עיקרי הדברים

- עידוד לגולי הארץ.
- אור בכנפי הסערה.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל בני ארץ ישראל שגלו אז בזמן המלחמה לאלכסנדריה) [בתחילת המלחמה גירש השלטון העות'מאני מארץ ישראל אלפי יהודים נתיני מדינות האויב, ורבים מהם הגיעו לאלכסנדריה]

ב"ה[1], סט-גאללין, [סנקט גאלן שבשווייץ] כ' שבט העת"ר[2]

ידידי החביבים בני ציון היקרים ומסולאים יושבי גלות מצרים, יברכם ד' ומהרה יצמיח להם ולנו ולכל שאר עמו ישע ופדיון.

אהובי היקרים: מכתבכם היקר הגיעני, בשבר-לב ובדמעות מקרב נפש שבורה קראתיו, ומיד מלאתי חפצכם יקירי, והנני בכל חפץ בעה"י[3] נכון לשרת אתכם בכל האפשרות, עד אשר ירחם ד' על עמו ועולמו ואור שלום יציץ נזרו וישובו החיים השקטים לאיתנם בעה"י, וזרע-השלום יתן פריו לברכה ויהיה צמח-ד' לתהלה ולתפארת ושבו בנים לגבולם. [ירמיהו לא, טז]

ואתם מחמדי-לבבי, חזקו ואמצו, איש לרעהו יאמר חזק [ישעיהו מא, ו]' אל תיראו ואל תפחדו מתגרת הזמן הקשה, אשר ברוח סועה וסער ירעש עולם. אל תירא יעקב, [ישעיהו מד, ב] בטח לבנו בצור ישראל, כי אור חיים ומרפא, אור גאולה וישועה גנוז הוא בכנפי הרוח הנורא הזה. בסבלנות, בטהר-לבב, ברוח איתן, באור ד' ובאהבת עם-קדשו, נס גוים ואור עולמים, נדגל ונבטח כי יראנו מהרה את ציצי פרחי הישע, אשר מהרה בחסדו יציצו ויוציאו פרי-תנובה, לרומם רוח כל ישרי-לב צופי-ישועה ומיחלי אור-ד' לישראל עמו בארץ-חמדתו ולכל מרחבי-עולמו, אשר פרש החשך עליהם את כנפיו טרם ינוס מפני קרני האור, אשר יופיע בגבורת ישע ימין עליון בעל מלחמות ומצמיח ישועות [מתוך ברכות קריאת שמע] בב"א[4].

והנני בזה ידי"ע[5] דוש"ת[6] באה"ר[7] מוכן לטובתם בכל לו"נ[8],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. בעה"י - בעזרת השם יתברך

4. בב"א - במהרה בימינו אמן
5. ידי"ע - ידידו עוז
6. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
7. באה"ר - באהבה רבה
8. לו"נ - לב ונפש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** נדיב או עסקן באמריקה

מצב הארץ איום: רעב ומחסור. היראים ומוסדותיהם בצרה כפולה, כי הכסף עובר דרך המודרניים, שחסים על מוסדותיהם. יש לקרוא לעזרה כללית ולמוסדות היראים. עוד: יש להתכונן לוועידת השלום אחרי המלחמה, ולדבר עם המדינאים באמריקה על גורל העם והארץ.

עיקרי הדברים

- רעב בארץ.
- מוסדות היראים בצרה.
- הכנה לוועידת השלום.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], סט-גאללן, כ"א שבט העת"ר[2]

אדוני הנכבד,

מאת ד' היתה זאת, שע"י[3] נסיעתי למטרת אספת "אגודת ישראל" בקיץ העבר [הרב קוק יצא לכנס "אגודת ישראל" בגרמניה בקיץ תרע"ד, ונתקע באירופה כשפרצה מלחמת העולם] נתעכבתי ע"י[4] רעש המלחמה בחו"ל[5], ובחרתי למושב-עכובי את המדינה החפשית הניטרלית שויץ. והנה אזני קשבת רב-קשב ממעמד אחינו בארץ-הצבי, שהוא מורה מאד, איום ונורא מאד, ד' ירחם. אמנם ידעתי, שנדיבי אמריקה, וכבוד ידידי רב-הפעלים, הרבו לעשות לטובת א"י[6], אבל הדברים יגעים, ולהגן נגד הצרה הגדולה, זלעפות רעב [תהלים יא, ו] ומחסור נורא, צריכים אנחנו לעבודה בלתי-פוסקת. נוסף לזה, אחינו היראים באי"י[7] ומוסדיהם הנם נתונים בצרה כפולה, כי שפע-הכסף הולך על ידי אחינו המודרניים, וכמובן הם חסים ביותר על מוסדיהם העשויים לפי רוחם. על-כן ראוי מאד לקרא עצרה [יואל א, יד] ולפרסם קולות-קוראים לכל אחינו היראים ולכל נדיב-לב, להוסיף בעבודה כללית לטובת אחינו באי"י וביחוד לטובת מוסדות היראים. אקוה שכבודו ישים אל לבו את דברי היוצאים ממקור-לבי ויוסיף את עבודתו בקודש לטובת ארה"ק[8] בכלל וביחוד לטובת המפעלים המתנהגים ע"פ[9] הדרך של מורשת אבות. ודי יעזרהו על דבר אמת ויראנו בישועתו.

מדי דברי אעורר עוד על הדבר הכללי הנוגע ברום עולם הישראלי. הנה בתוך העבודה הציונית הלא העבודה הפוליטית לוקחת היא את מקומה, ובטח כבר יודע כבודו ואולי כבר בא בדברים עם העובדים הפוליטיים, היודעים את גדולת ערכה של השעה הזאת זמן הרת עולם, איך אנו צריכים להיות מוכנים ליום שידובר בו בין איתני-עולם [בין המעצמות] ע"ד[10] השלום הכללי של אירופא ואזיא, לקחת דברים דפלומטיים רציניים ע"ד גורל אומתנו ויחוסנו לתרבות העולמית בכלל ולחבל נחלתנו הלאומית לארץ-ישראל בפרט. והנה כבר מדברים ברזי-עולם הללו אחינו הדפלומטיים, אבל כמה נכבד הדבר שמצד שלומי-אמוני-ישראל אחינו שומרי מורשה תצא תעמולה לעזרת התנועה רבת-הערך הזאת.

אעורר בזה את כבודו, שיקח דברים בזהירות הראויה עם הגדולים שבעולם הפוליטי שבאמריקא, ביחוד עם גדולי אחינו שם, וייטיב נא להודיעני מה עלתה בידו והנני מצדי מוכן בע"ה[11] לעמוד על המשמר ולעבוד בלב שלם לטובת עמנו וארצנו ולטובת שלום האנושיות כולה האחוזים זה בזה.

והנני בזה חותם בברכה ורגשי כבוד וצפית-ישועה, ידידו-עז,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שע"י - שעל ידי
4. ע"י - על ידי
5. בחו"ל - בחוץ לארץ
6. א"י - ארץ ישראל
7. בא"י - בארץ ישראל
8. ארה"ק - ארץ הקודש
9. ע"פ - על פי
10. ע"ד - על דבר
11. בע"ה - בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

יש להתחמש בגבורת רוח מול המשברים, ויחלק יעקב' הוא להכיר את הפלאות שמסתתרים בחושך. מהאפלה תצא אורה גדולה, ונחלת ה' תחיה. חובה להציל נפשות בארץ, וגם עשייה קטנה היא 'פיקוח נפש'. הרב קוק, רעייתו וצבי יהודה סבלו בגרמניה משנאת הרוסים. בנותיו ביפו. ד"ר לוין אינו כותב, ואולי נעשה נתין עות'מאני.

עיקרי הדברים

- גבורת רוח במשבר.
- אור מתוך החושך.
- פיקוח נפש לארץ.
- המשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], [סט-גללין [סנקט גאלן, עיר בשווייץ]] כ"ז שבט העת"ר[2]

עתרת שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידי"נ[5] חביבי הרה"ח[6] אוצר נחמד ויקר מר משה ד"ר[7] זיידל שליט"א[8] וכא"ל[9] שלו' וברכת ד'.

שמחתני, יקירי, בדבריך היקרים בשבתי פה במגורי-גלותי, [בשווייץ, שבה נתקע הרב קוק בזמן מלחמת העולם הראשונה] [ולא יכול לשוב לארץ ישראל] והנני בכל יום מצפה לרחמי שמים ואור חסד אשר יופיע על העולם הנתון בעבי-מחשכים, ונזכה לשוב אל הקודש ברוח נכון לעבוד ולמשא בעבודת ד' וישראל עמו. אמנם בגבורת-רוח גדולה צריכים כעת להתחמש, לשאת במנוחת-לבב ובנפש שוקטה את כל שטפי המשברים והגלים ההומים בים האנושיות הגדול אשר פרצו חקם, [שפרצו את גבולם; על פי ישעיהו נז, כ: "ויגרשו מימיו רפש וטיט"] ויגרש מימם רפש וטיט. אבל זה הוא חלק יעקב [עם ישראל (על פי ירמיהו י, טז)] מאז להכיר מפלאות אל מסתתר [על פי ישעיהו מה, טו: "אכן אתה א-ל מסתתר"] בתוך המון הרי חושך, וסמוך ובטוח לבנו, כי מאפלה נדחה זו תצא בקרוב אורה גדולה להחיות עמים רבים ולהאיר רוח לאומים, ועל גביהם לעורר לתחיה-עולמים את נחלת ד' הנהלאה, ברתא דיעקב, [בתו של יעקב (ארמית), כינוי לכנסת ישראל] הסובלת שכם אחד על כל משפחת-האדם הגדולה הנתונה בעוצר רעה ויגון, [על פי תהלים קז, לט] ו"טוב ד' לקויו לנפש תדרשנו". [איכה ג, כה]

והנה כן יחד עם נשיאת-הדע למרחוק [הצפייה בדעת אל העתיד הרחוק] חייבים אנו לעשות עד כמה שהיד מגעת להצלת נפשות לשעה. מצב בני א"י[10] כעת נורא ואיום הוא, [בזמן המלחמה סבל היישוב בארץ ישראל מרעב, ממגפות ומגזירות השלטון העות'מאני] ועד כמה שאפשר אין קצה לעומק החיוב לעשות לטובתם, מעט הוא העזר שאוכל להמציא להם, בכל-זאת לא ארף ידי [לא ארפה את ידי, לא אחדל] בעה"י[11] ממה דאפשר, ואם יש ביד כבודך, ידידי, לעשות איזה דבר, במקום שדבריך נשמעים, אל תקטן בעיניך כל עשיה קטנה, כי הכל עולה כעת לפקוח-נפש במלא מובן המלה.

כיונת, יקירי, אל האמת, כי הננו מתגוררים פה ביחד, עם רעיתי ועם צבי יהודה שי'[12]. הרבה סבלנו באשכנז משנאת הרוסים, [מהיחס אליהם כנתינים רוסים, נתיני מדינת אויב, בגרמניה] ביפו הנחנו כעת עם בני משפחתנו שי' את בנותי. קבלנו מהם מכתבים. אקוה לשמו יתי'[13], שלא יחסרו להם האמצעים להוצאתם המוכרחת, עד אשר יזכנו השי"ת[14] ברחמיו לשוב לאה"ק[15] לחיים ולשלו'[16]. וכמו-כן מיתר בני משפחתי, אקוה בעה"י שיתכלכלו בהצמצום הראוי לפי הזמן בלא מחסור. ועמנו פה בחסדי השי"ת לא נחסר כל הנדרש להחיים הגשמיים. אמנם עינינו ולבנו לארץ חמדה בכל יום ויום, ודי יתן הטוב, ויזכנו לספר בציון ישועת ד', בהזריחו אור ישועתו בקרוב.

בעת אשר הזדמנתי בבזל, בבית ידידנו הרב ד"ר כהן נ"י[17], כתבתי אליך ד"ש[18] במכתב של בני הרב שאמרו שישלחו לך, וכפי הנראה לא קבלת עדיין את מכתבם. שמחתי להמצא שמה בחוג אנשים אוהביך ומוקירי ערכך החביב,

מידידנו הד"ר[19] לוין שי' לא הגיעני שום מכתב מאז נסעתי מאה"ק[20], והדבר יחשב גם לי לפלא. וכבר דרשתי עליו במכתבים לביתנו. אקוה שיודיעני משלומו. ואולי יתעורר לכתב בקרוב. כפי הנראה אם הוא נתין רוסי נעשה כבר לעותמני, [כנראה, אם היה נתין רוסי, כבר קיבל נתינות עות'מאנית] כאשר עשו רבים, שרק לא הי'[21] להם מעצור מזה, כדי להפטר מהגלות, אשר נגזרה על נתיני רוסיא, אנגליה וצרפת. [השלטון העות'מאני גירש מארץ ישראל את נתיני מדינות האויב, שלא התאזרחו]

מאד אשמח אם תשמחני במכתביך היקרים בבירור מכל אשר עמדך בחומר וברוח.

והנני חותם בברכה ועתרת שלו' לך ולכא"ל[22] כנפשך היקרה ונפש אוהבך הנאמן, מצפה אשרך וטובך, המיחל לתשועת ד' על עם ד' הגוי כולו, ועל כל יצוריו המיחלים לחסדו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. הרה"ח - הרב החסיד
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. א"י - ארץ ישראל
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. שי' - שיחיה
13. יתי' - יתברך
14. השי"ת - השם יתברך
15. לאה"ק - לארץ הקודש
16. ולשלו' - ולשלום
17. נ"י - נרו יאיר
18. ד"ש - דרישת שלום

19. הד"ר - הדוקטור
20. מאה"ק - מארץ הקודש
21. הי' - היה
22. ולכא"ל - ולכל אשר לו

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח שבט תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב פרופ' שמואל צבי מרגליות, פירנצה

תודה על הפרטים על הפלאשים. בקשה לעורר עזרה לבני הארץ, שמצבם חמור מכל, כי רבים חיו מצדקה וכעת נסתמו הצינורות. מצבם של הת"ח ושל מוסדות היראים קשה במיוחד. בהערה: האם לא כדאי להכין אנשים לוועידת השלום, שיעלו את שאלת הארץ? אי־ניצול שעת הכושר הוא 'עוון פלילי', כמו התרשלות בהצלת נפשות.

עיקרי הדברים

- הפלאשים.
- עזרה לארץ.
- הכנה לוועידת השלום.
- חובת ניצול שעת הכושר.

נוסח האגרת עם ביאור

(להרב ר' שמואל צבי פרופ' מרגליות [הרב שמואל צבי מרגליות, רבה של פירנצה וראש בית המדרש לרבנים שבה] *ז"ל, פירינצי)*

בעוהי"ת[1], סט-גאללן, כ"ח שבט העת"ר[2] [סנט גאלן שבשווייץ, כ"ח בשבט תרע"ה (1915)]

היום הגיעני מכתבו הגלוי, ותשואות חן חן לאדוני על פרטי-הדברים אשר הודיעני ע"ד[3] הפלשים. [יהודי אתיופיה] יואל ד' ובתוך קבוץ נדחי עם-ד' אסופי הצולעה והנדחה [על פי מיכה ד, ו: "אספה הצלעה והנדחה אקבצה"] יאספו גם פזורים אלה ונבנו בתוך עם-ד', לשם ד' ותוה"ק[4], וינון שם כת"ר[5] בין מצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד. [על פי דניאל יב, ג]

והנה, אדוני הרב החביב, חשבתי זה ימים לכתוב לכת"ר[6] ע"ד צעקת אחינו בני ארץ-ישראל העולה השמימה, וזה מקרוב קבלתי מכתבים מרעישי-לבב ממצבם שם, והדברים הם דברי-אמת, כפי מה שאנו יכולים גם בעצמנו לצייר ולדון מהמצב התמידי של רבים מאחינו היושבים בקודש, הזקוקים לרחמי-נדיבים גם בשנים כסדרן, וכעת כאשר כל-כך רבתה המהומה בעולם, ואבות אל בנים מרפיון-ידים לא יפנו, [על פי ירמיהו מז, ג] הלא נסתמו הצנורות המשפיעים, ואותם המעטים שבאמריקה, ועוד, ממש כטפה נחשבת פעולתם לגבי ים המחסור הגדול, וקול דמי אחינו צועקים אלינו, [על פי בראשית ד, י] ממש יש לדאוג להחזקת-חייהם, שלא יגועו חלילה לאלפיהם ברעב בימים האיומים הללו וכמה שקשה מאד הגורל הכללי, עוד כפול ומכופל הוא צערם של תלמידי-חכמים עובדי-ד' הצדיקים הצנועים היושבים על אדמת-הקודש, אשר ידעתי ערכם הנעלה וצער חייהם הנורא תמיד ולבי הומה, הוי מי ינוד להם, מי ירחמם, והמוסדות, ביחוד אותם שהם בידי היראים, הם חלושים וכושלים במצב החמרי, מי יתמוך בהם בתלמידיהם ומוריהם, ד' ירחם! על-כן הנני פונה בזה לכבוד הדרת מר שיחי'[7]: יקום נא כעל נדיבות בכח השפעתו הגדולה, יעיר ויעורר לצאת לעזרת אחינו יושבי ארץ-הצבי, [ארץ ישראל; על פי דניאל יא,

[טז] שמצבם איום ונורא עוד יותר ויותר מכל המון אחינו האומללים שבשאר ארצות, שסוף-כל-סוף חיים הם בין אנשים שמעמדם הגשמי היה תמיד מבוסס מעצמו, אבל מעמד אחינו היושבים בקודש, שחלק גדול כל-כך נזקק ללחם יום-יום לנדיבת לב נדיבים, אשר כעת אין מה לחשוב על זה, כי כל אחד פונה להציל חייו ונפשו, ונוסף לזה צרת המשבר שמצד המלחמה, שמדלדל את כח היחידים העומדים על רגלי עצמם, האמידים לפי-הערך, - אין לשער כמה נורא הוא.

אנא יתעורר נא אדוני ויעורר את שומעי-דברו, לעשות ולפעול עד כמה שהיד מגעת ולא להרפות ידים בעת צרה נוראה כזאת מאחינו בשרנו יושבי אדמת-הקודש. בטוח אני בעה"י[8], שישים כת"ר את דברי אל לבו הטהור, ובקנאת-צדקות ועז יקום לעזרת ד' בגבורים. [על פי שופטים ה, כג] ואף שאני משער שכבר פעל ועשה בכלל לטובת אחינו הנאנחים מתגרת יד הזמן הקשה ולטובת אה"ק[9] בפרט, אבל מה נעשה שעד שירחם ד' על הארץ הננו מחוייבים ועומדים לעורר ולחזור ולעורר, כי כל יום דורש לחם-חקו [על פי משלי ל, ח: "הטריפני לחם חקי"] עד ירא ד' בעני עמו ועולמו והשקט ישוב בארץ, וכל איש יבא על דגלו ועבודתו התדירית.

והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[10] כנפשו הרוממה ונפש ידידו דוש"ת[11] המצפה לחסדי השי"ת[12] ורחמיו לשוב לשלו'[13] אל הקודש ולראות בתשועת ד' על עמו ועל נחלתו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ"ב[14]: נתעוררתי לקחת דברים עם כבוד הדרתו: מה יחשוב ע"ד איזו פעולה ביחש לעתיד של עם ד' ביחושו לארץ-ישראל, אשר הדברים נשמעים גם בין טובי עמים. אולי עת לדבר הגיעה, שנהיה מוכנים בע"ה[15] ביום הרת-עולם [ביום שייקבע בו גורל העולם; הלשון מתפילת ראש השנה ("היום הרת עולם")] ורוזני-ארץ ישבו לאספה ע"ד ארחות-השלום [ועידת השלום שתתכנס בסוף המלחמה. הרב קוק מציע להכין כבר עתה אנשים שיעלו בה את שאלת ארץ ישראל] באירופא ואזיא, וביניהם יפקד גורל אה"ק. היתכן להיות שלא נכין מצדנו אנשים יודעי עת ומשפט-עמים, שיעלו על השלחן הגבוה אז את שאלתנו הגדולה ויחוסנו לאה"ק[16]? חושב אני, כי כל מצעדי עלילות גבר, הכלליים והפרטיים, כל אלה מפעלות נורא-עלילה [על פי תהלים סו, ה: "לכו וראו מפעלות אלהים, נורא עלילה על בני אדם"] הם באמת, והדעה הישרה נותנת שאין אנו רשאים לעזוב כל מאורע גדול מבלי להשתמש בו לטובת עם-ד' המפוזר והעלוב, עד מקום שהיד מגעת. את החדלון מלהשתמש בשעת-הכושר ושפלות-הידים הנני חושב לעון פלילי, ככל בטול מצוה חמורה וככל התרשלות של הצלת-נפשות, שהדין נוהג גם ביחידים וכפול ומכופל הוא בדין צבור ורבים. יודיעני נא אדוני בטובו את דעתו הנכבדה, אם יש את לבבו ואת יכלת-השפעתו לעשות בנדון זה איזה דבר רשום. וצור ישראל יקום בעזרת ישראל, ומהרה יאיר לנו מתוך המחשכים באור ישעו ויתן מציון ישועה לישראל תפארתו.

---

1. בעוהי"ת - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. ע"ד - על דבר
4. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
5. כת"ר - כבוד תורתו

6. לכת"ר - לכבוד תורתו
7. שיחי' - שיחיו
8. בעה"י - בעזרת השם יתברך
9. אה"ק - ארץ הקודש
10. ואה"ר - ואהבה רבה
11. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
12. השי"ת - השם יתברך
13. לשלו' - לשלום
14. נ"ב - נכתב בצד (תוספת למכתב)
15. בע"ה - בעזרת השם
16. לאה"ק - לארץ הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר תרע"ה **נמען:** הרב רפאל אהרן בן שמעון, רב קהיר

הרב קוק מעוכב בגולה. מוסדות היראים בארץ מקבלים מעט מאוד, כי המודרניים דואגים למוסדותיהם. במיוחד 'שערי תורה' ביפו במצב מבהיל. הרב קוק מבקש לעורר את הנדיבים בני קטאווי ביי, ומוכן להעביר בעצמו את הכסף.

עיקרי הדברים

- מוסדות היראים בצרה.
- 'שערי תורה' ביפו.
- פנייה לנדיבי קהיר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' אדר העת"ר[2]

לכבוד ידי"נ[3] הרב הגאון המובהק אוצר תו"י[4] מרבה המשרה מו"ה[5] רפאל ן' שמעון [הרב רפאל אהרן בן שמעון, רבה הראשי של קהיר] שליט"א[6], הגאב"ד[7] וח"ב[8] בעי"ת[9] קיירה ואגפי יצ"ו[10],

שלו'[11] רב להדרת ידידי וחביבי הדר"ג[12] נ"י[13].

מן הגולה אני מריץ את דברי לכתר"ה[14] ידי"ע[15] שליט"א. מאת ד' היתה זאת כי נדדתי מאה"ק[16] למטרת אסיפת אגו"י[17] בקיץ העבר, ובתוך כך פרצה המלחמה האיומה, והנני מוכרח להתעכב פה בארץ נוד עד ירחם השי"ת[18] וישיבנו לאה"ק[19] ברב חסדיו, ובתוך כך קול כחולה שמעתי שועת בת ציון קורע כל לב, המגערת והמחסור אשר באו כתומם על יושבי אדמת הקודש נורא ואיום הוא. בטח ידע זה הדר"ג וחושב אני שכבר עשה ברב טובו עשי' לטובה בשביל אחינו באה"ק[20] בכלל, אבל ע"פ[21] הידיעות שבאו אלי מתמן רואה אני כי המוסדות שבקודש יסודן, המיוחדים לאמונת אומן ויראת ד' טהורה, הם הם שמעטה מאד ההשפעה לעזרתם. אחינו המודרניים שהם ע"פ רוב העסקנים בזמננו עינם ולבם על מוסדותיהם, ומצב מוסדי הקודש כישיבות ובתי ת"ת[22] נורא מאד.

מיפו ביחוד הגיעני מכתב ע"ד[23] מצב הת"ת[24] שם, והדברים מבהילים מאד, ואבקש בזה מהדר"ג[25] ידי"נ אולי יוכל להיות מעירו לעזור להם בעת צרה כזאת, ואם קשה השילוח שמה אוכל אנכי מפה בל"נ[26] למלא הפקודה בעה"י[27] ולשלח להם מה שאקבל.

אקצר בבטחוני, שכבוד ידי"נ יעשה כל שבידו הטובה להצלת נפשות יקרות עמוסי תורה ויראת ד', ויהי ד' בעזרנו ויראנו בישועתו וישמחנו בקרוב בנאות ארצו באור ישועה ורחמים, כנה"ר[28] ונפש ידי"ע דוש"ת[29] באה"ר[30],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

נ, ב. ביחוד ראוי לעורר את הנדיבים השרים קאטאבי ביי [משפחת קטאווי, ממנהיגי יהדות מצרים] ודומיהם, שהם המחזיקים התמידיים של המוסד הקדוש שע"ת[31] הנ"ל[32], [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו; ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] לבל ימנעו חסדם בעת צרה זו, ועוד יוסיפו אומץ בתוספת מרובה, לפי הצורך הגדול וסתימת צנורי ההשפעה מעוצר צרת העולם הגדול, ודי יתן הטוב להעושה והמעשה ברב חסדיו הנ"ל

באה"ר אדר"ש[33] ידי"נ הרב הגאון ר'[34] מנדל הכהן נ"י, ואבקשו לעשות גם הוא כמה שתעלה בידו הטהורה לטובת אחינו באה"ק, ביחוד ת"ת ומוסדי הקודש, ובפרט מוסד שע"ת הנ"ל. ובבטחוני שהדרת כתר"ה[35] יחרץ לעשות הטוב בכל חשק לב, בפרט במקום הצלת נפשות כמעמד היום, י, אקצר ואו"ש[36] וברכת אה"ר[37], כנה"ר ונפש ידי"ע דוש"ת מצפה לחסדי השי"ת ותשועתו

הק' אברהם יצחק הנ"ל

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. ידי"נ - ידיד נפשי
4. תו"י - תורה ויראה
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. הגאב"ד - הגאון אב בית דין
8. וח"ב - וחכם באשי
9. בע"ת - בעיר תהילה
10. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
11. שלו' - שלום
12. הדר"ג - הדרת גאונו
13. נ"י - נרו יאיר
14. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. מאה"ק - מארץ הקודש
17. אגו"י - אגודת ישראל
18. השי"ת - השם יתברך
19. לאה"ק - לארץ הקודש
20. באה"ק - בארץ הקודש
21. ע"פ - על פי
22. ת"ת - תלמוד תורה
23. ע"ד - על דבר
24. הת"ת - התלמוד תורה
25. מהדר"ג - מהדרת גאונו
26. בל"נ - בלי נדר
27. בעה"י - בעזרת השם יתברך
28. כנה"ר - כנפשו הרמה
29. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
30. באה"ר - באהבה רבה
31. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
32. הנ"ל - הנזכר לעיל
33. אדר"ש - אחר דרישת שלום

34. ר' - רבי
35. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
36. ואו"ש - ואומר שלום
37. אה"ר - אהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' אדר תרע"ה **נמען:** ד"ר יהודה מגנס

תודה לנדיבי אמריקה, אבל העזרה 'טיפה' מול ים הצורך. 'שערי תורה' ביפו קיבל מהקופה האמריקאית רק מאות פרנקים, והוא צפוי לרעב. 'להצלה מרעבון אין חילוק בין סגנוני דעות'. דרישת שלום וגם בקשה לברנדייס ולי' ז' לוין־אפשטיין.

עיקרי הדברים

- עזרה מעטה.
- 'שערי תורה' בסכנה.
- אין הבדל דעות בהצלה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' אדר העת"ר[2]

ברכה ועתרת שלו'[3] לכבוד הדרת גדול המעשה הרב הגדול בישראל ובאדם, נודע למשגב מר ד"ר[4] מגנוס [יהודה לייב מאגנס, ממנהיגי יהדות ארצות הברית ומראשי "הג'וינט"] שליט"א[5], אחדשה"ט[6],

אדוני הנעלה.

מארץ הגולה אני מריץ את מכתבי לכבוד הדרתו. מאת ד' היתה הנסבה שנסעתי בקיץ העבר במחשבה ע"ד[7] אסיפת אגודת ישראל, שהתעתדה להיות ושחשבנו אדותה נכבדות ע"ד מצב אה"ק[8], והנה פרצה המלחמה וא"א[9] לי כעת לעשות את דרכי אל הקודש עד יחנן ד' וישים נתיבות בטוחות ודרך ישרה וירחם על עמו ועולמו ויאמר לחרב המשחית הרף. והנה קול אנחת בת ציון באה אלי, מצב אחינו היושבים באה"ק[10] המורה ואיום מאד. אמנם הגדילו לעשות נדיבי אחינו באמריקה, ולעד יזכר לטובה ולברכה הדרת כבודו המנצח על המעשים הגדולים הללו, שפקוח אלפי נפשות תלויים בהם, אבל הישועה עדנה רחוקה ולמול ים הצורך המוכרח לטיפה נחשבת העזרה השלוחה מכבר, וחובת הזירוז תוקפת אותנו מבלי הרף לזרז ולחזור ולזרז למזורזים.

ביחוד הגיעה אלי ידיעה מיפו ע"ד המוסד הנכבד, הכולל מפעלים נכבדים, "שערי תורה" ובית התבשיל ובית המלאכה, [תלמוד התורה "שערי תורה" ביפו ומוסדותיו; ראו גם (כרך ב', אגרת תקע)] שראוי הוא מאד להיות נתמך באהבה בכל עת ובפרט לעת כזאת. והנה עזרתו שקבל מהקופה האמריקאית כלא נחשבה, מאות פרנקים אחדים, והמוסד הנ"ל[11] וכל אגפיו, מוריו, תלמידיו וכל התלויים במעמדו הנם צפויים לחרפת רעב ולסכנת משבר כללי, וכמה הלב דואג על צערם של יקרים הללו ועל המוסד היקר הזה, המאחד תורה אמונת-אומן ודרך-ארץ ויגיע כפים על אדמת הקודש, שלא יפול בנופלים. וע"כ[12] תכון בזה עתירתי קדם הדרת כת"ר, יזדרז נא ברב כח נדיבות רוחו הנעלה, לצאת לעזרת המפעל הנעלה הזה, ותהיה נא ברכתו ועזרתו מוקדמת לבא כי כשל כח הסבל לחכות, ביחוד מר מאד גורל המוסדים ההולכים בדרך אבותינו העתיק שאין להם תומכים, ובמעמד נורא כזה ראוי בודאי לשים לב, כי להצלה

מרעבון אין חלוק בין סגנוני דעות ומהלכי חיים וחובת העזרה המהירה צריכה להופיע במועד היותר מוקדם להציל נפשות רבות.

אקוה שכת"ר[13] ישים לבו הטהור לדברי, היוצאים מקרב לבי הנשבר על שבר בת עמנו וממולא בצפית ישועה ורחמים לאור פדות ורוממות קרן, אשר יזריח ד' מתוך האופל לבת יעקב הנהלאה אסירת התקוה מאז ועד עולם לשגבה ישע ולתן מציון ישועה.

והי'[14] זה שלו' וברכת עולמים, כנפשו הרוממה ונפש ידי"ע[15] דוש"ת[16] ברב אהבה ורחשי כבוד ויקר

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

בהדרת כבוד הנני מביע בזה את ברכת שלומי לכבוד האדון המרומם העסקן הנעלה מר ברנדיס [לואיס ברנדייס, מנהיג הציונות בארצות הברית] ולכבוד ידידי רב המפעל והמעשה מר זאב הלוי לוין-אפשטיין [זאב לוין-אפשטיין, מעסקני היישוב ואחד ממייסדי רחובות] שי'[17]. תהי'[18] ידם נא נטויה לטובה להרבות עוד פעולה וצדקה לעניי ציון עד ירחם ד' וישים שלו' בארץ, ובת ציון תשובב ישע ופדות, וגם אליהם עתירתי לרחם על המוסד היקר הנ"ל "שערי תורה" ביפו ולפקדו במוקדם בתמיכה הגונה, כראוי לו מאד מאד מרב דחקו ולחצו, ונכבדה היא המטרה להחזקת מעמדו בקודש.

בבטחוני שישימו לבם הטהור לדברי, הנני חותם בברכתי ישאו ברכה מאת ד' ונזכה לבשר ולהתבשר תמיד אך טוב וחסד מעם ד' ונחלתו. ולראות בציון ישועת ישראל בקרוב, כנפשם היקרה ונפש ידידם דו"ש[19] וטובם באהבה ורחשי כבוד ויקר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. ד"ר - דוקטור
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
7. ע"ד - על דבר
8. אה"ק - ארץ הקודש
9. וא"א - ואי אפשר
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. הנ"ל - הנזכר לעיל
12. וע"כ - ועל כן
13. שכת"ר - שכבוד תורתו
14. והי' - והיה
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
17. שי' - שיחיה
18. תהי' - תהיה
19. דו"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח' אדר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** אברהם דובער ברנשטיין

אסור לעבור בשתיקה על 'עת הרת עולם' זו. העבודה הפוליטית בלונדון חשובה, ובשעה שהים הפוליטי סוער אין לעזוב את הספינה 'בלא הגה'. תפקיד הרבנים אינו מעשי־פוליטי, אלא לחבב דעות ולהעלות את התחייה לקודש; כאשר הרב קוק עצמו פועל בבניין, הרב קוק עושה זאת 'כאיש ישראל'. כל הרעש העולמי בא 'בשביל ישראל', ובעת יצירת ערכים חדשים יד ישראל חייבת להיות באמצע.

עיקרי הדברים

- חובה לפעול בשעת הרת עולם.
- תפקיד הרבנים.
- המלחמה בשביל ישראל.
- יד ישראל ביצירת ערכים חדשים.

נוסח האגרת עם ביאור

(להר"ר אברהם דוב ברנשטיין)

ב"ה[1], סט-גאללן, ח' אדר העת"ר[2]

מכתבו הראשון וגם השני הגיעוני. ואל יאשימני כבוד אהובי באחור דבריו לא מפני שדבריו, היוצאים מטהר לבת אש הקודש של אהבת-האומה, לא מצאו הד-קולם בלבבי, אחרתי תשובתי, רק סבות שונות וטרדות רבות, ביחוד נפשיות ממצב עמנו בכלל וממצב אחינו בא"י[3] בפרט, הן הן העסיקוני בדחיפת-רעיון ודברי נתעכבו.

ובעצם מחשבת כבודו, אין ספק בדבר שאסור לנו לעבור בשתיקה על עת הרת-עולם [על פי תפילת ראש השנה, "היום הרת עולם"] כזאת, חלילה לנו לעמוד על דם האומה כולה במאורע עולמי חשוב כזה. עלינו לעשות את כל אשר יד אדם, בשכלו והרגשתו, אומץ-רוחו ופעולתו, מגיעה. וזה כמה שהקשבתי, שאמנם עושים כווניות למצבנו הפוליטי טובי הציונים והעסקנים הפוליטיים בלונדון. בודאי שכל צעד לאומי יש לו תפקידו ואין לך דבר שאין לו שעה. [אבות ד, ג] ואם אלף פעמים נצדיק את הציונים הרוחניים, בטענותיהם נגד הפוליטיים, ["הציונות הרוחנית" של אחד העם, שביקרה את הציונות המדינית של הרצל וממשיכיו] כשרוחניותם תהיה מזוקקה ויהדותית באמת, יהיו הדברים נוגעים רק לעבודה המסודרה בשנים כסדרן, אבל בעת כזאת, שהים הפוליטי סוער, חלילה לנו לעזוב את ספינת עמנו הסוערה בלא הגה ומלח.

אמנם אם יש בידי הרבנים לעשות, וביחוד בידי כעת, שהנני גר בארץ נכריה ומרוחק ממרכזי עסקנינו המעולים, מסופק אני. כשאני בעצמי מוצא אני את עבודת הרבנים לא בתכן המעשי של בנין-האומה החמרי כי-אם בהשפעתם לחבב את הדעות, המביאות לאימוץ וסידור אורגני לאומי. לחזק את ההכרה הלאומית ולאמץ ידים רפות של פועלים מוכשרים לעבודה זו, לעדן את המחשבות ולחדדן ולהרבות בהן

אמונה אמיצה ועמוקה משפעת הגיוני-קודש האצורים בנשמתם ולהעלות בזה את התחיה הלאומית כולה למרומי הקודש שמשם לוקחה.

אבל העבודה בפועל, השיח-והשיג עם רבי-מלוכה ואדירי-הפוליטיקה, אם מזדמן הדבר שימצאו לנו רבנים, שגם להם יד ושם בעבודות כאלו, אינם כמובן, גרועים משאר בני-אדם בתור יהודים נאמנים לעמם, אבל לא מטעם התפקיד של הרבנות. יאמין לי ידידי, שאנכי איני מוצא בקרבי ביחושי אל תשוקת לקיחת-חלק בבנין-האומה המעשי שום תכונה רבנית, אלא פשוט מפני שאיש ישראל אנכי ככל המון בית-ישראל. מובן הדבר, שמצדי הנני בע"ה[4] נכון לעשות בכל שעת-הכושר, כל מה שבידי לכל מחשבה טובה ועצה טובה על ישראל. יתן ד' ויזמין לידי איזה אמצעים איך להיות חלקי בין בוני בנין עמנו. אסיר-תקוה [זכריה ט, יב] קשור-אמונה אני ב"ה, גדולה היא אמונתי, שכל רעש עולמי דנא של שעת מעבר-עולם שאנו חיים בו לא בא בעיקרו כי-אם בשביל ישראל. [על פי יבמות סג: "אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל"] תוצאות גדולות רבות-ערך במחשבת האדם והגיונו, בארחות החיים והמשפט, ברחשי האמונה ושירת העולם והחיים, מוכרחות הן להולד מתוך ההתגוששות הנוראה הזאת, ובעת יצירת חדשות, מחשבות חדשות, משפטים חדשים, רוח חדש וערכי-אמונה חדשים, כלפי העמים כולם, יד ישראל מוכרחת להיות באמצע. קרואים אנו כעת לתפקיד גדול וקדוש, למלאותו ברצון ודעה, לבנות את עצמנו ואת כל העולם ההרוס עמנו יחד, מה שלא פעלנו עד כה כי-אם ע"י[5] דחיפות והשמעות פסיכיות שיצאו מאצילות-רוחנו, וההתגלות של רוח-איתנים, אשר עומד הוא על פתחי היציאה אל-הפועל קשורה היא עם מצבנו הפוליטי בעולם ועם שובנו בהמון לארץ-אבות, בהכרה לאומית חיה וערננה, קדושה ואצילית, הראויה לגוי קדוש שומר אמונים, סגולה מכל העמים, זקן העמים ומורם, גואל התבל ומושהו מים השקר והרשעה.

והנני נותן לכבוד ידידי את ברכתי, ברכת אוהב נאמן, יברכהו ד' וישמרהו ונזכה לשמוח בשמחת גוינו להתהלל עם נחלתנו בהר צבי-קודש על אדמת-קדשנו חמדת לבבנו ומשוש גילנו כנה"י[6] ונפש ידידו מוקירו ומכבדו ודורש שלומו וטובו

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. באי"י - בארץ ישראל
4. בע"ה - בעזרת השם
5. ע"י - על ידי
6. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשכח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א ניסן תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב זאב רוגוזניצקי

עדיף להישאר במצרים ולא להתרחק מהארץ. הרב קוק מוכן לכתוב לטובתו, ומבקש פרטים על משפחתו שראה.

עיקרי הדברים

- להישאר קרוב לארץ.
- שאלות על המשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ס"ט גאללען, י"א ניסן העת"ר[2]

לכ'[3] ידידי היקר הרב הגדול בתו"י[4] סוע"ה[5] מו"ה[6] זאב ראגאזניצקי שליט"א[7], שלו'[8] וברכה.

שמחתי לראות מכתבו ולדעת משלומו וע"ד[9] מצבו קשה לי לתן עצה בריחוק מקום, ודאי אם יהי'[10] אפשר לטכס איזה תחבולה שיוכל להשאר במצרים, [הנמען היה ככל הנראה מן המגורשים מן הארץ בימי המלחמה; ראו (כרך ב', אגרת תשיז)] באלכסנדריא או בעיר אחרת מערי', עד יחונן השי"ת[11] וישתנה המצב לטובה, הי'[12] הדבר יותר מקובל ומרוצה מלהתרחק הרבה מא"י[13]. אם יראה כת"ר[14] שיש איזה מקום שדברי מכתבי יהי' להועיל עבורו, יודיעני נא ולא אמנע בל"נ[15] מצדי לעשות האפשרי לי לטובתו, והשי"ת[16] ינחהו במעגלי צדק והצלחה.

תודה רבה לכ"ת[17] ע"ד[18] פ"ש[19] מב"ב ומשפחתי. אולי יוכל לבאר לי בפרטיות את מצבם ואת מי מהם ראה ומה דבר עמהם, יהי' לי לטובה גדולה. והנני בזה חותם בברכה ואה"ר[20], כנה"י[21] ונפש המצפה לתשועת ד' בתוך כל שאר עמו מחכי ישעו, וכימי צאתנו מא"מ[22] יראנו נפלאותיו בב"א[23],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. לכ' - לכבוד
4. בתו"י - בתורה ויראה
5. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. שלו' - שלום
9. וע"ד - ועל דבר
10. יהי' - יהיה
11. השי"ת - השם יתברך
12. הי' - היה
13. מא"י - מארץ ישראל

14. כת"ר - כבוד תורתו
15. בל"נ - בלי נדר
16. והשי"ת - והשם יתברך
17. לכ"ת - לכבוד תורתו
18. ע"ד - על דבר
19. פ"ש - פריסת שלום
20. ואה"ר - ואהבה רבה
21. כנה"י - כנפשו היקרה
22. מא"מ - מארץ מצרים
23. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה – סנט גאלן **נמען:** יושבי מושבות יהודה והגליל

ברכה מרחוק אחרי כמעט שנה. הרב קוק כמה לשוב. הרב קוק מבקש להמשיך את תיקון תרומות ומעשרות על ידי הרב ידלר גם בשנה הקשה. 'ציון אל ירפו ידיך' – כל עיני ישראל נשואות אליהם.

עיקרי הדברים

- געגועים לארץ.
- המשך העישור.
- 'אל ירפו ידיך'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], סט-גאללין, שווייץ, כ"ג אייר העת"ר[2]

מארץ-מרחקים ברכת אהבה וחבת קדש כאש עצורה אקרא לאחי היקרים, מחיי ארץ-חיים ומשובבי נתיבות עם עולם, יושבי מושבות אדמת-הקדש ביהודה ובגליל, ועליהם הועדים הנכבדים העומדים על עבודת החיים והשלו'[3] בנאות-השלו'[4] בארץ-חמדה, תקרת-עולמים לגוי קדוש.

אחי היקרים, בסיסי כל הגיוני ויסודי כל עשתנותי!

שלו' וברכת עולמים!

זה קרוב לשנה, אשר מאת ד' היתה זאת, כי נתרחקתי מארץ-חמדתנו, [הרב קוק יצא לכנס "אגודת ישראל" בגרמניה ונתקע באירופה עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה] בהמון מחשבות, להרים נס בגולה לאחד לבבות להעלות אור חבוי בנשמות שוקקות לעבודת התחיה, תחית עם וארץ, באשיות נצח ואדרת קודש. והנה בין כה וכה קם הסער העולמי, המחולל נוראות בסופתו. והננו עומדים כמהים מצפים לצמח-ד' אשר יצמיח "בעל מלחמות זורע צדקות מצמיח ישועות", [מתוך ברכות קריאת שמע] ורוחי הומה בקרבי מדי יום ביומו: מתי אבוא ואראה, אשוב לארץ-חמדה לראות שלו'[5] אחי האהובים, החלוצים במלאכות-ד', ההולכת ועולה מכל רוחות-החיים ומכל מסבות-העתים להקים דברו החי לעד וקים לנצח, מרוכסי אדמת-נכר אזכרכם אחי, ממעמקי חבתי מעומק חיי אביע לכם ברכתי: ברוכים אתם לד' וברוכים כל מעשיכם בארץ-אבות.

והנה בהיותי עמכם יחד על אדמת-הקדש ראיתי טהר-רוחכם, לשמור, יחד עם עבודת המעשה לכל יבול ארץ-חמדה, את קדש ד' בישראל, וחקי התבואות והפרות, בהפרשת התרומות והמעשרות, כאשר היא שומה ע"פ[6] התורה והמצוה, קבלתם תמיד באהבה וכבוד, ותקותי חזקה שגם בשנה זו, עם כל צוק-עתיה, תהיו אמוצים ברוח טהור, רוח-אמונים המלא חיים ועז-קדש, וע"י[7] ציר-אמונים מאז הרב ר'[8] בנציון ידלר [המגיד הירושלמי, שליחו של הרב קוק לתיקון התרומות והמעשרות במושבות] נ"י[9] תתקנו כל חובות-הקדש כדת תורת-חיים, כסדר אשר כבר הונהג מאתנו זה רבות בשנים בעה"י[10].

והנני חותם בברכת-שלו' אחים אהובים ונאמנים, חזקו ואמצו, "ציון, אל ירפו ידיך!" [צפניה ג, טז] דעו את גדולת ערככם, עיני כל ישראל מצפון ומים, ממזרח וממערב, נשואות לדרישת שלומכם ואשרכם, להצלחת מפעליכם ורוממות-כבודכם. וצור ישראל יקום במהרה בעזרת ישראל ויאמץ חילכם וירומם קרנכם לשם ולתפארת, ונזכה בקרוב לשמח בישועת-ד' בראיית-פנים של חבה על אדמת-קדשנו וחמדת-חיינו, כנפשכם היקרה ונפש אוהבכם הנאמן, קשור בברית ידידותכם הנאמנה, לעד,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. והשלו' - והשלום
4. השלו' - השלום
5. שלו' - שלום
6. ע"פ - על פי
7. וע"י - ועל ידי
8. ר' - רבי
9. נ"י - נרו יאיר
10. בעה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אייר תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** הרב יונתן בנימין הלוי הורוויץ

תיקון תרומות ומעשרות צריך חיזוק, ובזמן המלחמה רוב התבואה נאכלת בארץ, כך שהתקלה חמורה יותר. הכוללים ו'אגודת ישראל' אינם יכולים לממן, וצריך מאה ועשרים פרנק לחודש. הרב קוק מבקש את עזרתו, וגם עזרה ל'שערי תורה' ביפו, שהוא 'עזוב מכל צד'.

עיקרי הדברים

- מימון העישור בזמן המלחמה.
- 'שערי תורה' עזוב.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ס"ט גאללין, כ"ג אייר העת"ר[2]

שלו'[3] וברכה לכ'[4] ידידי היקר הרב המאוה"ג[5] אוצר תורה יראה וחכמה, כליל חמודות, רב פעלים לצדקת ד' בישראל מו"ה[6] יונתן בנימין הלוי איש הורוויץ [ראו (כרך ב', אגרת תקפד)] שליט"א[7],

אחדשה"ט[8] באה"ר[9],

מטרדת צוק העתים עברו ימים רבים, ימים של צער ונדודים, ולא פקדתי את כ'[10] ידידי כתר"ה[11] כראוי במכתבי ידידות. אקוה שיבין איך נבוכו מחשבותינו מעוצם סערת הזמן ומכל אשר עבר על אה"ק[12] ובניה ומצער ריחוק מבית מאויינו ארץ חמדתנו ת"ו[13]. יזכנו השי"ת[14] לשוב לשוש במשוש הררי ציון להתענג בנועם זיו קדשם וחיי נשמות מתק אוירם.

אקוה שלא ימוד לי, ידידי כתר"ה, כמדתי וימהר להשיבני ולכבדני במכתביו האהובים.

ועל של עתה באתי ע"ד[15] אשר עוררוני מירושלים ת"ו בענין תיקון תרומ"ע[16], [ראו (כרך ב', אגרת תשכט), (כרך ב', אגרת תשלא)] אשר רבות עמלנו בו וביחוד בנסיעתנו אשתקד, וכעת הדבר צריך חיזוק מרובה, ובקשו ממני מכתב לועדי המושבות ביהודה ובגליל, שהנני ממהר בעזה"י[17] לשלח כראוי בחזוק ואמוץ, ויותר שהדבר דורש התחזקות מצד דוחק המצב וסערת הזמן החמור, נתכפל באשר כל התבואות והפירות כמעט נאכלים באי"י[18] עצמה, שתקלת הטבלים, חלילה, חמורה הרבה יותר מבזמנים הרגילים של הוצאתם לחו"ל[19] כידוע. והנה החלק של ההוצאה, שהיתה נתנת מירושלים מהכוללים, אין כעת מה לחשוב ע"ז[20], כי הכל דלל וחרב עד ירחם ד', ומה גם החלק הנועד מאז להנתן מאגודת ישראל, סכום ההוצאה הדרושה כעת לפי מכתבם עולה מאה ועשרים פרנק לחודש, ע"כ[21] אבקש בזה מכתר"ה[22], יתאמץ נא למען קדושת זכות הרבים וקיום פליטת קדושת ארץ חמדתנו וזכות קיום המצות התלויות בה, שאליהם עינינו ולבנו, להוציא אל הפועל את דבר עזרת ההוצאה הדרושה עד כמה שתשיג ידו הטובה, ונחזיק בזה ידים רפות ויתאמצו העוסקים בעבוה"ק[23], שליחינו הנכבדים בערי יהודה והגליל, במושבות ובחוות, ולא יבוטל יסוד הקודש אשר נתבסס בעזה"י במכונו באה"ק[24].

בבטחוני שישים כתר"ה, בכל חום אהבת התורה והמצוה וחבת הקודש, קדושת הארץ ומצותיה, אשר בלבבו הטהור, את לבבו לדברי, ועשה יעשה וחפץ ד' בידו יצלח להרים את התרומה הדרושה למטרת הקודש, הנני בזה מקצר ואומר שלו' וברכה באה"ר, כנה"ה[25] ונפש ידי"ע[26] דוש"ת[27] מצפה תשובתו במוקדם, ברגשי כבוד וידידות,

הק' אברהם יצחק ה"ק

ודאי קבל כתר"ה את הנדפס מחוברת המסען שנשלח על האדרסה של הרב ד"ר[28] נובל [נחמיה נובל מפרנקפורט] נ"י[29]. הנ"ל[30].

מדי דברי אעיר את לב כתר"ה ידי"נ[31] שליט"א, אולי יוכל לעשות איזה טובה למוסד "שערי תורה" ביפו. [ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] לבי הומה עליו ועל גורל המלמדים, ת"ח[32] יקרים, ובני העניים הנזקקים לבית התבשיל של העובדים בו, גם לרבות בית המלאכה שהוא ג"כ[33] חטיבה יפה, וטוב הדבר שדגלו מסור בידי שלומי אמונים. בצוק העתים הללו הוא נעזב יותר משארי המוסדות. ירושלים סוף כל סוף נפקדת תל"י[34] ברבת בני עם ד', והמוסדות אשר לרוח הזמן הלא ישנם רבים תומכים ומחזיקים בהם, אמנם זה המכון לתורה ולתעודה ללמוד גפ"ת[35] והדרכה נאמנה ביראת ד' כימי עולם, ובהיותו עומד ביפו, הרי הוא עזוב מכל צד, חושב אני למצוה רבה להתאמץ להחזיק בו. ואקוה שיעשה כתר"ה כחכמתו ונדבת רוחו להמציא לו עזרה, והנני בזה כופל את תודתי למפרע על המחשבה ועל המעשה, על ההשתדלות ועל הפעולה, אשר אקוה שתעלה בידי מר חביבי שליט"א בעזה"י. הנ"ל

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. המאוה"ג - המאור הגדול
6. מו"ה - מורנו הרב
7. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. באה"ר - באהבה רבה
10. כ' - כבוד
11. כתר"ה - כבוד תורתו רום הדרתו
12. אה"ק - ארץ הקודש
13. ת"ו - תבנה ותכונן
14. השי"ת - השם יתברך
15. ע"ד - על דבר
16. תרומ"ע - תרומות ומעשרות
17. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
18. באי"י - בארץ ישראל
19. לחו"ל - לחוץ לארץ
20. ע"ז - על זה
21. ע"כ - על כן
22. מכתר"ה - מכבוד תורתו רום הדרתו
23. בעבוה"ק - בעבודת הקודש

24. באה"ק - בארץ הקודש
25. כנה"ה - כנפשו הטהורה
26. ידי"ע - ידידו עוז
27. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
28. ד"ר - דוקטור
29. נ"י - נרו יאיר
30. הנ"ל - הנזכר לעיל
31. ידי"נ - ידיד נפשי
32. ת"ח - תלמידי חכמים
33. ג"כ - גם כן
34. תל"י - תודה לא-ל יתברך
35. גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א תמוז תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

הם שקלו לעבור לנוייאשאטל, אצל ד"ר אשר, אך נשארו. את הוצאותיהם הם לוקחים בהלוואה מר' אברהם קמחי, וקשה לו לסבול זאת. הרב קוק מצטער שאינו יכול לפעול למען העם מהגולה, והשיעורים עם צבי יהודה מקלים עליו. אין להתייאש: 'מן השמות הגדולות... קרן ישועה עתידה לצמוח', ייבנה רוח חדש, ושום זיק טוב לא יאבד. 'אנשי מפעל ואנשי רעיון יוועדו עוד יחד על הרי ישראל'.

עיקרי הדברים

- מצבם בגולה.
- הלוואות מקמחי.
- נגד ייאוש.
- רוח חדש אחרי המלחמה.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1], י"א תמוז העת"ר[2], ס"ט-גאללען [י"א בתמוז תרע"ה (1915), סנט גאלן שבשווייץ] יצ"ו[3]

שלו' וברכת ד' וטובו, לכבוד חביבי יקירי הרב החכם הנעלה, אוצר חמודות במעלות ומדות כליל תפארה, מו"ה[4] משה ד"ר[5] זידל [משה זיידל, מתלמידיו הצעירים של הרב קוק ביפו, ולימים חוקר מקרא] שליט"א[6]. וכא"ל[7] עתרת שלו'[8] עדי עד.

ידידי ומחמדי, אין לי די התנצלות על האיחור הגדול, אשר אחרתי מהשיבה דברים על מכתביך הנחמדים, ראשון גם שני, רק גלגולי-הסבות של דחיות-הזמנים, סבוכי-הרעיונים וכבדות-העתים, הם הם אשר גרמו דחיית החובה החביבה, ואתך הסליחה.

רעיונות רבים עברו עלינו מעת הגיעונו מכתביך החמודים עד כה, בדבר מחשבותנו על-אדות ישיבתנו בגולה, בנודנו מארץ-חמדה, אשר עינינו ולבנו אליה הומים. חשב חשבנו ג"כ[9] במשך הזמן להעתיק את גלותנו לנאייאשאטעל, [נוייאשאטל שבשווייץ] מקום תחנותו של ידידנו היקר מר ד"ר אשער נ"י[10] אשר הרבה לבקשנו לסור אליו בהיותו מוכן להקצות בעדנו דירה הגונה, ובכל אותות אהבה חפץ למלא כל הדרוש למעננו, ועד כה טרם החלטנו דברי ולעת-עתה הננו מעוכבים פה במקומנו הקודם, ועינינו צופיות לרחמי שמים שיאיר פניו אלינו להשיבנו למחוז-חפצנו אל אדמת-הקודש אשר גלינו ממנה.

זולת זה אשר תאבה חביבי לדעת מדבר מצבנו הגשמי, תל"י[11] לא חסר לנו מאומה עד כה, באשר הננו לוקחים מדי חודש בחדשו את צרכי הוצאתנו מיד היקר ר' אברהם קמחי מפה, ביד נדיבה, ותקותנו לסלק לו כל אשר אנו מקבלים ממנו, לעת ירחם ד' ויחוש לחנינו להשיב את שבותנו. ואם אמנם קשה לי מאד לסבול מעמד כזה, אף כי לא אדע עד כמה ימשך המצב לפי המבוכות והסיבוכים של עורכי המלחמות, נקוה לד' שלא יטשנו ולא יעזבנו, וימינו תסעדנו תמיד ברב חסדו, ויה"ר[12] שלא נצטרך לידי מתנת בו"ד ולא לידי הלואתם, כי ישיבנו אל מכון מאוינו במהרה בקרוב.

מה מאד הייתי חפץ שתתגלגל על-ידי, לפחות ע"י[13] גלותי, איזו פעולה או פעולות לטובת עניני כלל עמנו ולעניני ארה"ק[14] וישובה הרוחני והחמרי ביחוד. אמנם עד כה גם זאת לא עלתה בידי למורת רוחי. יושב אני רחוק מכל מרכז ומעטים המה מאד היחושים עם כל פועל ומשפיע מכל צד ופנה. ת"ל[15] שהזמין הדבר שבני צב"י[16] שיחי'[17] הוא עמנו, [בנו, הרצי"ה] והנני מקיל את עול מעמסת הגלות ע"י שיעורי-תורה, ושיחות לפעמים. ובצפייתנו נצפה לאור ד', כי מתוך העלטה המקפת יבקעו קוי-אורה הלוך ואור עד נכון היום, [על פי משלי ד, יח] בחסד-ד' על עמו ועל עולמו ויראיו.

ע"ד[18] השילוח של הכסף, רב תודות לך על אותות האהבה וההתעניינות במצבנו, אבל כפי האמור תדע יקירי, שלא הי'[19] זה מן הצורך שתכביד עליך בשבילנו, בעת אשר ת"ל אין אנו חסרים דבר עד כה בעה"י[20]. ולולא כבודך היקר ואהבתך היינו שולחים לך בחזרה, אך לא יעשה כן בין ידידים נאמנים. יזכנו השי"ת[21] להועד יחד בהר צבי קודש, בשוב ד' את שבותנו, ונספר בטוב לבב את כל אשר עבר. בהודות לד', בהגלות טובו על עמו ונחלתו על אדמת ישראל וחבל נחלתו.

ואתה יקירי וחביבי, אל נא תמוד לי כמדתי, [אל תנהג עמי כפי שנהגתי עמך, באיחור התשובה; על פי סוטה ח: "במדה שאדם מודד בה מודדין לו"] ואת מכתביך היקרים אל תעכב, ואל תמנע ממני מתקך וטובך בהודיע מכל אשר עמדך משלומך ומעמדך, ומה אשמח אם בית יבנה ד' לך, [על פי שמואל ב ז, כז] כאשר יאתה לכבודך ויקרת ערכך, ושבט הצדק ינוח על גורלך [על פי תהלים קכה, ג: "כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים"] בעזה"י[22].

ואם כי מעורפלות הן המחשבות בעת-המבוכה הזאת, והפרטיות היא נבלעת כ"כ[23] במהומת הכלל, עד כי כמעט אובדת היא את דרכה, אבל חלילה, לא לנו, לא לנו, דרך היאוש ושפלות-הידים. אנו יודעים ברור, מאמינים ומכירים ברור, כי אל דעות ד' ולו נתכנו כל העלילות כולן, [על פי שמואל א ב, ג: "כי אל דעות ה' ולו נתכנו עללות"] ומן השמות הגדולות הנעשות בארץ [על פי תהלים מו, ט: "אשר שם שמות בארץ"] מכל ההרס הגדול אשר במחנות ישראל ובמערכות העולם בכלל קרן-ישועה עתידה לצמח. רוח חדש ודאי יתכונן בעולם, וכל תכונות העבודות השונות, המגמות והחפצים הטהורים, אשר טובי-לבב ואנשי-קודש הגו והרו מעולם ועד עולם, ישובו להתגלם בצורה יותר מפוארה, יותר מחוטבה ומבוררה, וזכי-רעיון וצחי-חפץ ימצאו בחיים הבאים להתחדש בעולם בסיס יותר אמיץ וחזק לכל הגיוני-לבב העדינים הנובעים ממקור קודש הקדשים. וממילא מובן, שמה שנוגע לאור ישראל, לצפיית ישועתו והגלות קרבת הכשרת גאולתו, כל אשר יזוכך העולם ומחשבותיו יתרוממו לחוגים יותר מחודשים בטוהר - הנה הכר מתרחב להתפשטות זיוה לא יבטל כל זיק של טוב אשר החל להגלות, כי דבר ד' אחור לא ישוב ריקם, [על פי ישעיהו נה, יא] כי-אם ישוב לפרח במובן יותר עמוק, יותר רענן, יותר מקורב אל מקורו העל הצביון המהותי שאליו הוא צריך לשוב.

אנשי-מפעל ואנשי-רעיון יועדו עוד יחד על הרי ישראל, ובדבר הרי ישראל. חסן-ישועות [על פי ישעיהו לג, ו] לגוי קדוש ישוב ויראה לאמרה חיה בעולם-החיים הגדול, אשר יתנער מתרדמתו השכורה מיין חמת תנינים [על פי דברים לב, לג] של מלחמת רבת הדמים, שהננו רואים את פלצותיה, ממקור הקודש של האמונה הטהורה מורשה קהלת יעקב, [על פי דברים לג, ד] ממקור ישועות חכמת עולמים, בדעת כבוד שם ד' אל עולם, הקורא הדורות מראש, [על פי ישעיהו מא, ד] הבונה עליות התולדה כולה במפלאות נוראות,

בגלגלים נפלאים ומחוטבים, כבנין העולם הגדול המסודר בהדר גבורת תפארתו. ובשם אלהינו נזכיר [על פי תהלים כ, ח] ונקום ונתעודד ומכל עברים עוד יקיצו נרדמים, וזרמים חזקים ואמיצים, ורוחות מלאים חיים טהורים וקדושים ממקור ישראל בקרוב עוד יבואו לרומם רוח ולשגב כל ישע וכל חפץ-קודש, והר-ד' וצבי נחלת ארץ חמדה תעשה עוד ביתר כבוד והוד, ברושם יותר עמוק וברור, לתל-תלפיות [על פי ברכות ל: "תל שכל פיות פונים בו"] לכל בית ישראל, וממנו להמון רבה, לכל האדם ולכל היקום, כדבר ד' אשר נאמן.

והנני בזה ידידך הנאמן מצפה לתשועה, לעוז במעוז חדות ד' במרומי הררי צבי קודש במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. העת"ר - השנה תרע"ה (1914/1915) - בצירוף אותיות
3. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
4. מו"ה - מורנו הרב
5. ד"ר - דוקטור
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. וכא"ל - וכל אשר לו
8. שלו' - שלום
9. ג"כ - גם כן
10. נ"י - נרו יאיר
11. תל"י - תודה לא-ל יתברך
12. ויה"ר - ויהי רצון
13. ע"י - על ידי
14. ארה"ק - ארץ הקודש
15. ת"ל - תודה לא-ל
16. צב"י - צבי יהודה (בנו של הרב קוק)
17. שיחי' - שיחיו
18. ע"ד - על דבר
19. הי' - היה
20. בעה"י - בעזרת השם יתברך
21. השי"ת - השם יתברך
22. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
23. כ"כ - כל כך

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט מנחם אב תרע"ה - סנט גאלן **נמען:** כנראה אליהו זאב לוין־אפשטיין, ניו יורק

גבאי מוסדות הקודש מתלוננים שהם מקופחים בתמיכה. 'בפיקוח נפש אין מקום להפלות בין אחים', וזה מעליב את שומרי המצוות. הרב קוק מבקש לדעת על מצב המושבות אחרי המלחמה והארבה, על מצבם הפוליטי, ועל פעולות יהודי אמריקה לעתיד.

עיקרי הדברים

- קיפוח מוסדות הקודש.
- אין הפליה בפיקוח נפש.
- בקשה לידיעות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], סט-גאללן, י"ט מנ"א[2] העתר [סנקט גאלן שבשווייץ, י"ט במנחם אב תרע"ה (1915)] *

חביבי המרומם, באתי במכתבי זה לכבודו להעיר לבו הטהור, כאשר נכאבתי מאד כי קבלתי מכתב מגבאי המוסדות שהם אנשים נכבדים ונאמנים, שקובלים שהמוסדות נעזבים ונהדפים מאד ביחש לתמיכה, ושאין מכירים את זכותם בתור מוסדים נכבדים העומדים ברום העולם החנוכי בישראל ובארץ ישראל. אבקש בזה מכבוד ידידי: יקח נא דברים בזה עם סיעת אנשי-המעלה הפועלים הנאמנים בתמיכת ארץ-ישראל, וכולם יחד יעמדו בפרץ הזה. כי בכלל אין מקום בפקוח-נפש, כפי מטרת התמיכה בעת-המצוקה הזאת, להפלות בין אחים, ועוד הדבר מדאיב ומעליב מאד את לב כל שלומי אמונים בישראל, אשר תגיע לאזניהם השמועה שמוסדי-הקודש, הנאמנים לדגל התורה והמצוה וקדושת דת-קודש בתמותה, הנם בגלל זה נרדפים מאת ראשי העובדים לטובת פקוח הצדקה באי"י[3]. בטוח אני שדברי אלה המעטים יקלעו אל מטרתם, ובזריזותו המצוינה וטוב לבבו הישר ימהר ויחיש מעשהו לתקן המצב ביחש המוסדות הק'[4] כראוי.

אף גם זאת אבקש מכבוד חביבי להודיעני ממצב הענינים בארצנו הקדושה, אשר אקוה שכבודו יודע אותם על בורים. פה הנני רחוק מכל מרכז, ומעטים ודלים הם הדברים הבאים משם בחוג ידיעתי. מצב המושבות כעת, אחרי המשברים הגדולים, הפרטיים והכלליים, מכח המלחמה וגורמיה ומכת הארבה ותוצאותיו, [מכת הארבה הקשה שפקדה את הארץ באביב תרע"ה] כמו-כן המצב הפוליטי של אחינו שם כעת, ויחשה האמתי של הממשלה אליהם. כמה הומה לבי על משאת-נפשנו אשר ירדה במעלות רבות אחרי אשר התקדמה כבר תכונת ישוב * חסרה התחלת המכתב בהעתק. כמדומה שהוא אל מר אליהו זאב לוין עפשטיין [זאב לוין-אפשטיין; ראו (כרך ב', אגרת תשכג)] בניויורק ארץ-ישראל בכלל.

אמנם בטח לבי בצור ישראל ב"ה, כי כל אלה המאורעות הקשים אינן כי-אם נסיונות לנו לחזק ולאמץ את רוחנו אל העבודה הדורית הלאומית ולכוין ביחוד את לבבנו לאבינו שבשמים, מקור הנצח והגבורה, ליסד את מוסדותינו הלאומיים ושאיפותינו כולן ע"פ[5] רוח ישראל סבא, [ישראל הזקן – כנסת

[ישראל] רוח ד' אשר על עמו, שבאמת רק רוח קודש עליון זה הוא היסוד העיקרי הרודה בחיי התנועה הלאומית באמתתה. אבטח בידידותו, שייטיב לשמח לבבי בדבריו הנכבדים ולהעמידני על האמת בכל עניני אה"ק[6] מחמד לבבנו עדי עד, והנני מגיש לו תודתי הנלבבה מראש.

ומה הם מעשיהם של טובי אחינו באמריקא כעת ע"ד[7] המצב הכללי של עמנו הנתון בצרה איומה בהוה, ומה היא השיטה היסודית שלהם ע"ד אחיזת אמצעים בשביל המצב השוטף לימים הבאים, המתגברים הם אותם אשר כח בהם שלא להתרפות בעת-צרה ולחדור בעינים פקוחות מתוך האפלה הזמנית אל תקות אורים העתידים לבא והמצפים מאד, להתגשמותם בחיים ובפועל, לעומק-הרצון ולזירוז כח-הפועל אשר בקרבנו? הרבו אנשים המכירים, שמשפט-האחיזה אשר לחיי-שעה וחיי-עולם זה בזה לא ישתנה בשום זמן ועדן כלל, וגם - ואולי דוקא - בעומק חשכה השעה מוכשרה היא לנשיאת-עין להקפים רחוקים ולשאלות רבות-ערך בחיי האומה כולה, ועם זה שלא לעזוב גם לרגע את צרך-השעה ואת הצלת החיים הזמניים של רבבות אלפי אחים בגולה ובארץ-אבות, לחזקם ולאמצם להושיט ידי-עזרה לכל ולדבר דברי אמוץ וחזוק לכל נכשלים, יחד עם העזרה החמרית המושטה להם -? חזקו אל תיראה ותשועת-ד' בא תבא, [על פי ישעיהו לה, ד וחבקוק ב, ג] כי לא אלמן ישראל מאלהיו. [ירמיהו נא, ה]

והנני חותם בכל רגשי-כבוד וחזוק-ידים, בצפית ישועת-ד' לעמו וארץ-חמדתו ולכל יצוריו,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. באי"י - בארץ ישראל
4. הק' - הקטן
5. ע"פ - על פי
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ב' – אגרת תשלז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב ראש השנה תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** ד"ר משה זיידל

המסיבות הקשות הן 'כוח לוחץ להתעודדות'. אנו יודעים לקרוא את 'הכתב המטושטש' של המאורעות. 'הסתירה היא על מנת לבנות והמחיקה על מנת לכתוב', והבניין החדש יעלה על הישן. 'מכל אשר הגינו... אין דבר אובד'. הם קיבלו מכתבים מהמשפחה, ומצבם מניח את הדעת. אין זה הזמן להדפיס. הם היו במקום מרפא, שולס־טאראספ.

עיקרי הדברים

- קריאת המאורעות.
- סתירה על מנת לבנות.
- שום דבר אינו אובד.
- המשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ער"ה[2] שנת עתר"ו[3], ס'-גאללען [סנקט גאלן שבשווייץ, שבה נתקע הרב קוק בתחילת מלחמת העולם]

שלו'[4] וברכה, ברכת השנים וכוח"ט[5], ושמחת הרגלים וכ"ט[6] לכ'[7] ידידי חביבי ויקירי הרה"ח[8] המרומם ונעלה, כליל תפארה מר משה ד"ר[9] זידל שליט"א[10] וכא"ל[11] ברכת ד' וכט"ס[12].

אחרתי יותר מדאי דברי-תשובתי על מכתבו היקר, וההתנצלות היא הרגילה: אם לא טרדות מעשיות, של עבודה שיעבודית וציבורית, שאין לי בגולה כמעט, כי"א[13] טרדות הנפש הפנימיות, ממצב הפרט, וממצב הכלל, הנתון בסבך עצום ונורא. ד' יעודד וישגב, במהרה, וירומם קרן עמו, אשר הושפל מכל קרנות הגוים כולם דמסתבכן דא בדא, [המסתבכות זו בזו (ארמית)] ויצמיח לנו אור ישועה מתוך המהפכה אשר חוללה בעולם הגדול.

אמנם, יקירי, הננו רואים את כל אלה המסיבות, ביחש לרוח הפנימי של האדם, ושל ישראל ביחוד, אחרי כל הממרורים שבהם, לכח לוחץ להתעודדות, להפשטת דעת, הגברת רצון, והתאצלות מחשבה, בהתפשטות אלפי רבבות קמטיה. אנחנו עם יודעי האותיות בספר ד', כספר התורה הכתוב מרוח ד' אל עולם ושפעת אמרת קדשו החיה לנצח, אשר לא ישוב ריקם דבר אחד מדבריה, כספר ההויה, והתולדה הכללית והאנושית, אנחנו יודעים הננו לקרא ג"כ[14], ע"י[15] אנשי-חמודות, ואורם החי בקרבנו, גם את הכתב המטושטש הזה של מסבות המאורעות האלה, אשר לא כהלין למקרי יתיה כל חרטומיא ואשפיא, ספריא ופרופיסוריא. [שלא יכלו לקרוא אותו כל החרטומים והאשפים, הסופרים והפרופסורים (ארמית, על פי דניאל ה, ח)] ולקריאה זו אנחנו קרואים, ולמפשר כתבא דנא [ולפרש את הכתב הזה (ארמית, על פי דניאל ה)] אנו עתידים, באין-ספק בעתיד הקרוב המוכרח לבא ולהתחדש בעולם ברוח חדש. אחרי כל אלה המהפכות העצומות ההולכות ומתחוללות, לא יוכל רוח האדם להשאר על עמדו בשפלותו, אחרי מעשים נוראים כאלה, ולא יוכל רוח ישראל לעמוד מלתן את שפעת-כחו באור חיים חדשים בקרב עמים. טמון וספון הוא בנו

אוצרנו המלא, אוצר החיים הנפלאים, היונקים מזיו חיי הדעת, של אור נוטה שמים ויוסד ארץ, [ישעיהו נא, יג] אשר בקול דממה [מלכים א יט, יב] ברוח סער ישמיע אמריו לאזנים קשובות.

ואזני העולם כולו הנה היא האזן ששמעה על הר סיני: "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מא"מ[16] מבית עבדים", והקול הולך והומה, הולך וסואן, וכל לב-מתנה מקשיב הוא רב-קשב. אין בקרב רוחנו פנימה שום ספק, על דייקנותה הנפלאה של החכמה העליונה בתהלוכות הבנין ההיסתורי, אשר לאדם ורוחו, המתאים מאד לכל הדייקנות הנפלאה של הבנין הגדול אשר למלא-עולמים, ואשר לנפש כל חי ולגויתו וכל יצוריה וכחותיה, אשר ההרס והבנין יחד.

התוהו והתיקון, ישכללו את כל אשר יאתה לכל נפש משוגבת לכסוף לחזיונותיהם. וכאשר עינינו רואות משבר גדול ברוח ומעשה, הרס גדול על מגדלים גבוהים, של התולדה האנושית וכל מכמניה, מחיקה רבה על דפים הסתוריים רחבים, הננו יודעים ברור שהסתירה היא ע"מ[17] לבנות והמחיקה - על מנת לכתוב, והבנין החדש והכתב החדש יעלה הרבה בשיגובו ופארו על הישן שהולך ונחרב. לשאלת "אבותיכם איה הם, והנביאים הלעולם יחיו", [זכריה א, ה-ו] - תאיר התשובה: "אך דבר ד' וחוקיו" בקרבנו לנצח חיה יחיו וחיה יחיו את כל. אין אנו מסופקים אף רגע, שלקראת הופעה של חדוש-נשמה הננו עומדים בהוספות רבות, בהארות רבות, בביאורים רבים, בתוספת אומץ ובתוספת הוד. מכל אשר, הגינו, חשבנו, שאפנו, אין דבר אובד, הכל חוזר וחי, חוזר ומתיצב יהיה לפנינו ולפני העולם כולו, בצורה יותר עליונה, בתכונה יותר מבולטה ובריאה, בהכרח יותר נצחית, החובקת בקרבה, את השעה ואת העולם, ואת כל עושר-חייהם. ורבים יבאו מכל עבר ופינה, בעלי מקצעות שונים ומשונים, שכל אחד רואה את עולמו ואת כל העולם כולו בפינתו. ויניחו אבן על אבן, ומקדש ד', כמקדש של מטה כן-היכל ד' ברוח, המרחף על פני כל המעשים וכל העליליות, גם הוא הוסד יוסד.

אבל כדי לקומם את הגויה של הרוח הגדול העומד להגלות בכנסת-ישראל, חטיבת השכינה העליונה, לאלהי -כל הארץ מעולם ועד עולם, צריכים כל הכחות לשמש, גם הכחות העוזרים בגלוי גם אלה המסייעים במסתרים, גם אלה הסוברים שהם סותרים, והם באמת בונים, אשר בנינם יתגלה בהצרף סיגיהם, ועל כולם הבונים המוכרים, ההוגים ושואפים, ברוח בהיר ובלב מלא אומץ אל מפלאות תמים-דעים, ואל דבר ד' הנאמן נצח. מכל ערכי האמונה, מכל הערכים ההיסתוריים, ומכל הערכים המדעיים, מכל הערכים המורגשים ומכל הערכים השיריים, ועל כולם מכל הערכים השמימיים,

ששם דבר-ד' עומד, ומכל ערכי הנצח, המרווה וממולא מכל ערכי הזמנים והחליפות, והם עליהם מתעלים ומתנשאים ברוממות-קודש, ושיח סוד קודש קדשים. ונשמות עורגות ומכירות, מתרוממות ומשתגבות, יבראו ברוח החדש העומד להופיע, וטללי-חיים חדשים, להחיות את האדמה החרבה וחרה מני חורב, בא יבאו, ופלגים חדשים יבקעו, ומנחל בית-ד' מעין יצא, וגם נחל השטים ישוקה, ולב נכון ורוח נכון, והכרה מבוררת לכל מפעל טוב, לכל שאיפה טובה, לכל אמונה ישרה, ולכל שאיפה קדושה רוממה ונשגבת, יחודשו וצרור לא יפול ארץ. השאלות החברותיות, הפוליטיות, האמוניות והמוסריות, תכני החיים ומגמותיהם, יקבלו צורה חדשה וגורל חדש, ובתוך, במרכז, אי-אפשר אחרת להיות כי-אם רוח ישראל עומד ויעמד. רוח ישראל סבא ורוח ישראל צעיר שיתגלה בקדושתו, רוח

ישראל הוגה ורוח ישראל פועל, רוח ישראל גאון האמונה וההופעה ורוח ישראל קדוש המחשבה והחקר, רוח ישראל בדד, ובגוים לא יתחשב, ורוח ישראל לברית-עם ואור-גוים, רוח ישראל פזור בקצוות ופועל פעולות פרודות, שסוף חשבונן הגדול להצטרף, ורוח ישראל מרוכז ושואף אל ארצו וחבל-נחלתו, רוח ישראל מכניס יפיפותו של יפה באהלי שם ורוח ישראל מוציא מתוכו אמרים מפוצצים ההגיונים מקוריים, אשר אין על עפר וגם לא במרומים משלם.

כי לא נתנה תורה גם למלאכי-השרת, "מלכי-צבאות ידודון ידודון ונות-בית תחלק שלל". מלאי תקוה וממולאי תפילה ושאיפה, צפיה ויחול, הננו עומדים על סף השנה החדשה הבעל"ט[18], שנקוה שתביא בכנפיה מרפא ושמש צדקה בחסדי אל כל היום, ואורות מאופל אמר ויהי שמכולם יאיר אור התשובה העליונה, תשובת הפרט ותשובת הכלל, תשובת ישראל והתשובה של האנושיות כולה שתמשך אחריה, להביא ברכה ומרפא לעולם, "שלום שלום לרחוק ולקרוב, אמר ד' - ורפאתיו".

במצבנו פה בגלות אין כ"ח. הננו תל"י[19] מקבלים מכתבים מבני משפחתנו מיפו ומירושלים ת"ו[20] ב"ה[21] על שלומם, ומצבם החמרי לפי הערך של הזמן הוא ג"כ ב"ה מניח את הדעת. פליאה לי שמידידנו ד"ר לוין נ"י[22] לא קבלתי שום מכתב. רק ע"י ב"ב[23] שי'[24] נמסרו לי ידיעות משלומם.

ת"ח[25] למכרנו היקר ר'[26] משה מבוסק נ"י על רוחו הנדיב בשילוח העשרה דאללאר. והנה כבר כתבתי לכבוד ידידי, שתל"י[27] אין אנו מרגישים מחסור ח"ו[28] מפני שהננו לוים ואוכלים, ונקוה בעה"י שיחנינו השי"ת[29] לשלם כשיזכנו לבא למחוז חפצנו.

וע"ד[30] אפשרות של הדפסה כעת מסופקני מאד אם השעה מוכשרת לכך עדיין, בין מצד הכותב בין מצד המקבלים, ששני הצדדים צריכים שתתחולל דעתם עליהם, ונראה מה יראנו ד' בישועתו בחסדו ורב-טובו לבית ישראל ולעולם כולו.

היינו איזה שבועות במקום מרפא שולס-טאראספ. ובשבוע העבר שבנו לגלותנו הקדומה פה. יתן ד' לרפואה.

מפני טרדות עיו"ט[31] הנני מקצר ואו"ש[32] כנפשך היקרה ונפש ידי"ע[33] דוש"ת[34] באה"ר[35], חותם ברכת השנים ומצפה לתשועה, הק'[36]

אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ער"ה - ערב ראש השנה
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. שלו' - שלום
5. וכוח"ט - וכתיבה וחתימה טובה
6. וכ"ט - וכל טוב
7. לכ' - לכבוד
8. הרה"ח - הרב החסיד
9. ד"ר - דוקטור
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

11. וכא"ל - וכל אשר לו
12. וכט"ס - וכל טוב סלה
13. כ"א - כי אם
14. ג"כ - גם כן
15. ע"י - על ידי
16. מא"מ - מארץ מצרים
17. ע"מ - על מנת
18. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
19. תל"י - תודה לא-ל יתברך
20. ת"ו - תבנה ותכונן
21. ב"ה - ברוך השם
22. נ"י - נרו יאיר
23. ב"ב - בני ביתו
24. שי' - שיחיה
25. ת"ח - תלמידי חכמים
26. ר' - רבי
27. שתל"י - שתודה לא-ל יתברך
28. ח"ו - חס ושלום
29. השי"ת - השם יתברך
30. וע"ד - ועל דבר
31. עיו"ט - ערב יום טוב
32. ואו"ש - ואומר שלום
33. ידי"ע - ידידו עוז
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. באה"ר - באהבה רבה
36. הק' - הקטן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשלח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ד' תשרי תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** יהושע ברזילי

'ההריסה העולמית' פגעה יותר מכל בעם ישראל, ובארץ באו שבר על שבר: המלחמה, המשבר והארבה. כל אלה מעידים שאנו לקראת 'בניין חדש'. 'תשובה לאומית', שמשיבה לב בנים אל 'האבות אדירי האמונה', באה תבוא. הכוחות שיבשו ירוטבו מ'לשד חיים שבמקור ישראל', והארץ והגולה יתקשרו בעבותות חדשים.

עיקרי הדברים

- הפגיעה בעם ובארץ.
- לקראת בניין חדש.
- תשובה לאומית.
- קשר חדש בין ארץ לגולה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1] ס"ג, [סנקט גאלן, עיר בשווייץ] ד' תשרי עתר"ו[2].

כ'[3] ידידי החכם הנעלה, הסופר המצוין אשר עטו ולבו מסורים לעמו ונחלתו מר יהושע ברזלי נ"י[4].

שלו'[5] וגמח"ט[6].

כברק אור במחשכים נדמה לי מכתבו היקר וברכתו ברכת אוהב טהר-לב. הנה עלילות עולמיות וסערות-תבל הן הגורמות את רחוקנו כעת ממקום בית חיינו מארץ-אבות, ארץ הצבי [כינוי לארץ ישראל (על פי דניאל יא, טז)] והחיים, ארץ הקודש התחיה והתקוה לעמנו האהוב, שהננו קשורים בה בכל חושנו בנו, בכל המון-חיינו, בכל רוחנו ונפשנו. ונפשי צופיה היא מדי יום ביומו לתשועת ד' שיפלס לנו הדרך לשוב אל הקודש ויביאנו לשלום לשמחנו בנאות-ארצנו. אבל יסוד כל המחשבות לעת כזאת לכל בעל-נפש הלא הולך הוא ומתבסס בהכרה על הערכים הכלליים, הערכים הכלליים של העולם כולו, ועמהם ובתוכם ובחזיון אידיאלי הננו אומרים ג"כ[7] בבטחה של אמונת-אומן והכרה פנימית: במרכזם,- הערכים שלנו, ערכינו, שפיותינו ושאיפותינו. ההריסה העולמית הכללית הנכחית נגעה ביותר מכל, לפי-הערך, בשלד הגדול של עמנו, בגליותיו, בשלד האיום, שרוח חיים מרחף בנסים גדולים ממעל לו, בשאר-רוחו המרקיע לשחקים, באמונתו הקדושה, העמוקה מכל תהומות רבה, בנחלת-קדשו, במורשת תורתו מצותיו ותפלתו, במדותיו ותכונותיו המיוחדות, המקודשות והמצוינות, והרוממות מכל הלשונות. והגויה הלאומית אשר לרוח הגדול הזה, שהיא מאז כמו חללים שוכבי-קבר, [על פי תהלים פח, ו] הנה היא נפזרה עוד לכל רוח, בדלדול כואב צורב וצובט את הלב בכל עמקיו.

ובמקום התקוה, בא"י[8], יד ד' נגעה וההרס גם שם הגיע, שבר על שבר: פגיעת המלחמה, משבר-העולם, ובינתים הארבה. [מכת הארבה הקשה שפקדה את ארץ ישראל באביב תרע"ה] עדים הם כל אלה, שהננו עומדים לקראת

בנין חדש או מתחדש. זמן חדש יבא להגלות בבליטות יתרה, שבו ידע ג"כ קצת העולם, אשר אמנם יותר מכל ידע ישראל את כל אשר יהגה רוחו כבר, ולשמים עיניו ישא בכל מפעליו ובכל שאיפותיו.

תשובה לאומית, המבריאה את החיים, המוסיפה כח ואמץ, המחזקת את התקוה והמשיבה לב בנים אל אבות, [על פי מלאכי ג, כד] אל האבות הגדולים, אל האבות הראשונים, אל האבות אדירי האמונה, אדירי הקודש, אל האבות אשר שם ד' נשאו על שפתותיהם באמת ובצדקה בגדל אמונה, בגדל חיים, - בא תבא. והוספה זו נקוה שיוסיף לנו המשבר העובר גם בגולה וביותר בארץ-התחיה, והכחות אשר נתיבשו מיובש חמריות זעירה ירוטבו, והרטיבות תהיה רטיבות עצמית: לשד-חיים שבמקור-ישראל הוא מתהווה וזולף בתעצומו, [ונוטף בעוצמתו] ומחשבות כלליות, יותר אדירות ויותר מתדמות לאלה של גבורי-הקודש רבי-התעצומה אשר בדרכיהם הננו חותרים ללכת, יפכו [יפכו כמים, יזרמו] ויהיו למקור ברכה, למקור ספרות ולמקור-חנוך, למקור חיים והליכותיהם, למקור מצעדים של היחיד ושל הצבור, והכשרונות יתאגדו אחד אל אחד והארץ והגולה יתקשרו בעבותים חדשים, אשר חזון תחיתנו יוחל יותר על-ידם להגלות בכל ערכיו, בצעדים יותר עזיזים, בתמונות יותר מזהירות, ובעיקר באמונה יותר עמוקה, יותר נלהבה ויותר מחיה.

הבה נקוה לעזרת מצר [על פי תהלים קח, יג] ולאורות מאופל, ובמרום הררי ציון יראנו ד' בישועתו ויחדש ימינו כקדם. [איכה ה, כא]

ידידו מוקירו מצפה לתשועת ד' על עמו ועל עולמו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. כ' - כבוד
4. נ"י - נרו יאיר
5. שלו' - שלום
6. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
7. ג"כ - גם כן
8. בא"י - בארץ ישראל

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשלט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' תשרי תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב זלמן פינס

ברכת שנה טובה. 'הגרזנים והמשורים' של המלחמה הם רק כלים ביד ה', ש'חסדיו... עטופים במעטה נקמה'.

עיקרי הדברים

- ברכת שנה טובה.
- המלחמה - כלים ביד ה'.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ה' תשרי עתו"ר[2]. [ה' בתשרי תרע"ו (1915), בימי מלחמת העולם הראשונה. הרב קוק שהה אז בשווייץ, שבה נתקע כשפרצה המלחמה]

שלו'[3] וברכת השנים גמח"ט[4] לכבוד ידי"נ[5] חביבי הרב המאוה"ג[6] אוצר תורה ותעודה הגביר המרומם לשם ולתפארת מו"ה[7] זלמן פינס [הרב שלמה זלמן פינס, למדן ומחבר ספרים, שהיגר בימי המלחמה לציריך, ושם פעל בענייני הציבור] שליט"א[8], וכב"ב[9] היקרים כולם יתברכו בכט"ס[10] בספר חיים טובים לאו"י[11] יוחקו, יה"ו שלום בחילם שלוה באהליהם. [על פי תהלים קכב, ז: "יהי שלום בחילך שלוה בארמנותיך"] חטיבה מול חטיבה [על פי ברכות ו: "אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם"] באהבה נאמנה אביא את ברכותי ממקור לב מלא אהבה והגות כבוד רב לכתר"ה[12] ידי"נ מר שליט"א, שהוא תמיד על לוח לבי כחותם. [על פי משלי ג, ג ("כתבם על לוח לבך") ושיר השירים ח, ו ("שימני כחותם על לבך")] יתן ד' צור כל העולמים ב"ה[13] שתהא השנה הזאת הבעל"ט[14] שנה שנראה בה אותם צמחי הישועה, שמצמיח הישועות ב"ה זורע ברב צדקות ע"י[15] כל העלילות השונות אשר לו נתנם, כי הוא ב"ה בעל מלחמות, [על פי ברכת "לא-ל ברוך" שבתפילת שחרית: "בעל מלחמות, זורע צדקות, מצמיח ישועות". המלחמה הגדולה אף היא בכלל מעשי ה', שמצמיח מתוכה ישועה] והגרזנים והמשורים הרבים, [על פי ישעיהו י', טו: "היתפאר הגרזן על החצב בו, אם יתגדל המשור על מניפו". המעצמות הלוחמות הן רק כלים בידי ה'] אשר אולי הם חושבים שידם היא העושה, ישיבו אל לבם, בהגלות אור ישועה, כי רק כלים הם נדחפים מיד החוצב והמניף, אשר מאד עמקו מחשבותיו, ואין קץ לחסדיו הנאמנים גם בהיותם עטופים במעטה נקמה נאפדת קנאה. [על פי ישעיהו נט, יז: "וילבש בגדי נקם תלבשת, ויעט כמעיל קנאה"] והננו מיחלים לחסדו כי ישיב את שבות עמו ואסירי התקוה ישיב לבצרון, [על פי זכריה ט, יב: "שובו לבצרון אסירי התקוה"] וירומם קרן דורשיו וחושבי שמו, ובאור שלומו יגונן על עמו ועולמו. והי'[16] זה שלו' וגמח"ט[17] ושמחת הרגלים [חג הסוכות, הבא אחרי ימי התשובה] ברב עז ודיצה, כנה"ר[18] ונפש ידי"ע[19] קשור באהבתו דורש"ת[20] מצפה לתשועה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתו"ר - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. שלו' - שלום

4. גמח"ט - גמר חתימה טובה
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. מו"ה - מורנו הרב
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
9. וכב"ב - וכל בני ביתו
10. בכט"ס - בכל טוב סלה
11. לאו"י - לאורך ימים
12. לכתר"ה - לכבוד תורתו רום הדרתו
13. ב"ה - ברוך השם
14. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
15. ע"י - על ידי
16. והי' - והיה
17. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
18. כנה"ר - כנפשו הרמה
19. ידי"ע - ידידו עוז
20. דורש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' תשרי תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הלל פרלמן ומאיר (חתנים)

תודה למאיר על הפרטים על בנותיו בארץ. להלל: אנו מול חזיון חסר תקדים, ויד ישראל חייבת להתגלות בו. אין לעשות פלסתר את המאמצים של השנים האחרונות, גם אם הם מעורבים בסיגים. נדידת יהודי מזרח אירופה תוליד קהילות ומוסדות חדשים. הרוחות החדשות, כשמטהרים אותן ומרכיבים אותן על יסוד קדושה, יתנו פרי. 'קרואים אנו למפעלים גדולים' - הגותיים, ספרותיים, מעשיים וחברתיים.

עיקרי הדברים

- תודה על הידיעות.
- לא לפסול את מאמצי הדור.
- טיהור הרוחות החדשות.
- קריאה למפעלים גדולים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1] ו' תשרי עתו"ר[2]. [ו' בתשרי תרע"ו (1915). הרב קוק ישב אז בשווייץ]

גמח"ט[3] לכבוד ידידי נפשי החביבים איש איש כברכתו החתן היקר הרב החו"ב[4] מוכתר במעלות ומידות יקרות מו"ה[5] הלל נ"י[6] והחתן היקר המופלג בתורה ויראת שמים צנוע ומעלי ומעוטר במדות ותכונות יקרות מר מאיר נ"י.

שלו'[7] שלו' וברכה באה"ר[8].

ידידי היקרים, יותר ויותר מדי עכבנו את התשובה על מכתבכם היקר, ואתם בטובכם תדינו אותנו לכף זכות, כי רק מטרדות הנפש של צער הגלות והמית הלב מהמצב הכללי ד' ירחם, נדחו הדברים.

רב תודות לך מר מאיר יקירנו על מכתבך המפורט, אשר הואלת בטובך לכתוב לנו בפרטיות ממצב ב"ב[9] באה"ק[10] ביחוד ממצב הילדות שי'[11], ישלם ד' לך גמולך הטוב וישמח את נפשך בכל אושר והצלחה ונזכה יחד לשמוח בשמחת ארץ חמדה על אדמת הקודש, בתת ד' ישועה לעולמו ולארצו ונחלתו במהרה במהרה בקרוב. ואתה מר הלל חביבי, יישר כחך על דבריך היקרים דברי נגידים [על פי משלי ח, ו] האמורים ברגש נכון ושאיפת לב טהור. עומדים אנחנו מול חזיון גדול ועצום אשר אין ההיסתוריה האנושית יודעת דוגמתו. אין ספק בדבר שחליפות רבות ערך כמוסות במעמקי חזיון עולם זה. ובזה ג"כ[12] אין ספק כי יד ישראל ברוחו בקולו של יעקב [על פי בראשית כז, כב: "הקל קול יעקב"] מוכרח פה להגלות. חלילה לנו לעשות פלסתר את כל המעשים והעלילות, השאיפות והמסיבות לעריגת חיים כלליים שעברו עלינו בשנים האחרונות. כמה שהם מעורבים בסיגים, כמה שעוד לא קבלו את צורתם הנכונה, ותארם החי בחיי אמת שלהם, הננו רואים בהם סוף כל סוף התאמה לחזון הקודש, אותות אשר לא ינכרו שהדברים נעשים ע"פ[13] מגמה עליונה, ויד ד' אוחזת בהם להחל דרך סלולה לעמו המיוגע מהמון צרותיו, וגם לעולמו הרובץ תחת משא החיים המעורבבים הכבדים עליו.

קשה ודאי להתוות כעת עדיין איזה דרך להמהלך, אבל בזה יכולים אנו להיות בטוחים, שהנדידה הנוראה של חלקים כ"כ[14] גדולים ועיקריים של אומתנו יושבת מזרח אירופה, [גירוש המוני היהודים מאזורי החזית ברוסיה ופליטתם בשנות מלחמת העולם הראשונה] ששם כח החיים הרוחניים הישראלים טמון וכמוס בחלקיו החשובים, וההכרח של חידוש בנין גשמי ורוחני של קהילות חדשות, מוסדי חינוך והיכלי תורה ותעודה חדשים, יביאו תוצאות חדשות רבות, ובודאי לטובה. מתוך אותם הרוחות החדשים המנשבים בעולמנו זה כיובל ויותר יש הלא מה לקחת כשמטהרים אותם, כשמרכיבים אותם ע"ג יסודות של טהרה ושל קדושה.

הדעות והשאיפות של בנין רוחני וגשמי לישראל, התשוקה האדירה של בנין הארץ והאומה למרות כח המניעות החיצוניות והפנימיות, החזיונות הכמוסים בתוך הרבה לבבות הוגים לרומם קרן ישראל ורוחו, לאגד יחד את גבורת החיים עם קדושת הנשמה, את כשרון הבינה עם מעמק האמונה, את זריזות הסידור עם צפית הישועה, כל אלה הם דברים שיתנו את פרים, ובעל מלחמות ב"ה[15] יצמיח מכלם את צמחי ישועתו. [על פי ברכת "לא-ל ברוך": "בעל מלחמות, זורע צדקות, מצמיח ישועות"] אחת ודאי נדע כי קרואים אנו למפעלים גדולים, למפעלים הגיוניים ומחשבתיים, למפעלים ספרותיים ופומביים, למפעלים מעשיים וחברותיים, למפעלים בתוכיות חיי הקודש חיי הנצח ולמפעלים בחיי השעה והחול, למפעלים מכל אלה המתגבלים בגבול ישראל, ולמפעלים מהם השוטפים ועוברים ונוגעים בזרמי החיים אשר לעולם הכללי ויחוסיהם הרבים עם עולמו של ישראל, אשר היה הוה ויהיה לברכה לכל משפחות האדמה [על פי בראשית יב, ג] כדבר ד' אשר נאמן לצור חוצבנו [אברהם אבינו; על פי ישעיהו נא, א–ב: "הביטו אל צור חצבתם... הביטו אל אברהם אביכם"] מני אז. אבקשכם חביבי לכתוב לנו מכל אשר עמכם, ממצבכם בפרטיות בין בענינים הרוחניים בין בענינים החמריים, ומכל אשר תשערו שיהיו הדברים מענינים אותנו בין מעניני הפרט בין מעניני הכלל. על הכל אחזיק לכם טובה מרובה בעה"י.

והנני בזה ידידכם עז מצפה אשרכם והצלחתכם ושיבתכם יחד עם כל נדחינו ועמנו לאדמת הקודש בשמחה והצלחה, ודי יברככם בכל טוב וישפת לכם עתרת שלו' וברכה וגמח"ט[16], כנה"י[17] ונפש דושו"ט[18] כה"י[19] המצפה לתשועת ד',

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עתו"ר - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
3. גמח"ט - גמר חתימה טובה
4. החו"ב - החריף ובקי
5. מו"ה - מורנו הרב
6. נ"י - נרו יאיר
7. שלו' - שלום
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ב"ב - בני ביתו
10. באה"ק - בארץ הקודש
11. שי' - שיחיה

12. ג"כ - גם כן
13. ע"פ - על פי
14. כ"כ - כל כך
15. ב"ה - ברוך השם
16. וגמח"ט - וגמר חתימה טובה
17. כנה"י - כנפשו היקרה
18. דושו"ט - דורש שלומו וטובו
19. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ב מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב ד"ר לי ליטמן, צירידך

התקבל מברק מראשי ירושלים שבית החולים הכללי 'ביקור חולים' ייסגר אם לא תגיע עזרה מיידית. הרב קוק מציע לפרסם קול קורא בעיתונו, ברשות רבני שווייץ, כדי להחזיק את הבית עד שתגיע עזרה מאמריקה.

עיקרי הדברים

- סכנת סגירת בית החולים.
- קול קורא בשווייץ.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ב מ"ח[2] עתר"ו[3].

לכבוד הרב הגדול החכם המפורסם מר לי ד"ר[4] ליטמן [הרב ד"ר ליטמן, רבה של צירידך] נ"י[5] רב דעיר צירידך יצ"ו[6]. שלו'[7] וברכה, הנני פונה בזה אל כ'[8] הדרתו בדבר הנוגע לחיי מאות נפשות, בעיר קדשנו, ירושלים ת"ו[9].

תמול ביום ש"ק[10] הגיעה לידי דעפעשע מאת ראשי נכבדי ירושלים, אנשים נדיבים ונכבדים מאד, וועד ההנהלה של בית החולים הגדול ביקור-חולים הוספיטל הכללי בירושת"ו[11], ["בית החולים "ביקור חולים בירושלים; ראו גם (כרך ג', אגרת תשמג)] כי אם לא תשולח להם עזרה מהירה טלגרפית, מוכרח הבית להסגר.

אנכי, בתור אדם פנימי, היודע את מצב עיר הקודש והמחוזות, רעד עבר בכל יצורי לשמע הבשורה המדאיבה הזאת. כי בית-החולים הזה הוא המקלט היסודי לרובי החולים האומללים של העיר וסביבותיה. מובן הדבר שאי אפשר שמשווייץ תבא עזרה גדולה להמשיך את הקיום של הבית לזמן מרובה, אבל לא רחוק הדבר להמציא עזרה ע"י[12] השתדלות הגונה, של סכום כזה שיוכל להאריך את ימי פתיחתו עד שתבא עזרה ממקומות שאוכלוסי אחינו רבים שם, באמריקה ועוד. ע"כ[13] הנני מבקש בזה את כבודו, שיואיל לעסוק בזריזות הראוי' לאיש רב פעלים כמוהו בענין נשגב זה. חושב אני שראוי לפרסם קול-קורא בעתונו, וכבוד מעלתו ויתר רבני המדינה יחזקו את הדבר ויקבעו מקום או מקומות לאסיפת הנדבות. הקו"ק[14] יוכל להיות שנכון שביסודו יבא ממני, ורבני המדינה יצ"ו יחזקו ידי וימלאו את הדברים, כדי שיהיו נשמעים, וחוץ מזה חובתנו קדושה היא לעשות לטובת הבית הגדול הזה, שחיי מאות נפשות בעיה"ק[15] תלויים בו, עד כמה שידינו משגת.

והנני חושב שיספיקו דברי הקצרים ללבבו הטהור והער לפעולת צדק, ועשה יעשה ויפעל בעה"י.

יכבדני נא בתשובתו הנכבדה ועצתו הנאמנה, והנני חותם בברכת שלו' ורגשי כבוד כנה"ר[16],

הק' אברהם יצחק ה"ק

הנני דו"ש[17] ידידי הרה"ח[18] המרומם מר ד"ר שטרויס נ"י, ברגשי כבוד וידידות, ואבקש את כ' מעלתו להשתתף בעבוה"ק[19] הזאת של הצלת חיי נפשות רבות בהר הקודש, כיד כשרונו הטוב וישרת לבבו הטהור בעה"י.

הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מ"ח - מרחשון
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. ד"ר - דוקטור
5. נ"י - נרו יאיר
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. כ' - כבוד
9. ת"ו - תבנה ותכונן
10. ש"ק - שבת קודש
11. בירושת"ו - בירושלים תבנה ותכונן
12. ע"י - על ידי
13. ע"כ - על כן
14. הקו"ק - הקהילה קדושה
15. בעיה"ק - בעיר הקודש
16. כנה"ר - כנפשו הרמה
17. דו"ש - דורש שלום
18. הרה"ח - הרב החסיד
19. בעבוה"ק - בעבודת הקודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשמג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד מרחשוון תרע"ו - סנט גאלן **נמען:** הרב זלמן פינס

על ההצעה להוציא שבועון: יעקב תיקן 'מטבע, שווקים ומרחצאות' בשכם, כדי להראות שתלמיד חכם יכול לעסוק בעסקי העולם; וכך גם רשב"י. אבל יש עיכובים: חולשתו, מעט השקידה שנשארה לו כנחמה בגלות, מחסור בכותבים, הוצאות ורישיון. בהערה: בית החולים בירושלים עומד להיסגר, והרב קוק מבקש עזרה.

עיקרי הדברים

- יעקב בשכם - תורה ועולם.
- עיכובים לשבועון.
- בית החולים.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1] כ"ד מ"ח[2] עתר"ו[3] ס"ג.

שלו'[4] וברכה באה"ר[5] לכ'[6] רב רחימאי המאוה"ג[7] סוע"ה[8] הגביר המרומם מו"ה[9] זלמן פינס שליט"א[10] וכל משפחתו היקרה ברכת ד' וכט"ס[11].

שמחתי בדברי ידידות של כת"ר[12] אהובי שי'[13], וע"ד[14] ההצעה בענין השבועון, אשר מאוד הי'[15] ראוי לי לחפש איזה דבר תיקון להודות לד' חסדו. ובשכבר הימים אמרתי שיעקב תיקן מטבע שוקים ומרחצאות בשכם [שבת לג, על "ויחן את פני העיר" (בראשית לג, יח)] דוקא, שצפה ברוה"ק[16] שהוא מקום המוכן לפורעניות של חלוקת מלכות בי"ד[17], ויסוד מאסן במלכות ב"ד[18] האמור במדרש, [מדרש שמואל יג: ישראל מאסו במלכות שמים, במלכות בית דוד ובבית המקדש, ועתידים לבקש את שלושתם] שהוא משלושת החטאים שצריכין להתקן, שנאמר ואחר ישובו ב"י[19], [הושע ג, ה] הוא מפני שנחסרה האמונה שמלך עוסק בתורה וחכמה כדוד ושלמה יוכל לעסוק יפה בעסקי העולם של הנהגת המלכות, ובא יעקב איש יושב אהלים ונתן סימן שהוא מתקן גם מטבע שוקים ומרחצאות וה"ה[20] רשב"י[21] הצווח כ"כ[22] על הנחת חיי עולם בשביל חיי שעה, [שבת לג: רבי שמעון בר יוחאי, שבצאתו מן המערה טיהר את טבריה] חתר לתקן תיקון חומרי להסיר הטורח מרבים דלא ליקפו.

אמנם העיכובים הם ג"כ[23] רבים, ואחשוב קצת מהם. א' כעת עודני רפה-כח ל"ע[24] ומוכרחני להשמר מעבודה רוחנית כמה דאפשר עד יחנני ד' לשוב לאיתן הבריאות בחסדו. ב' קצת נחמתי בגלותי הוא מה שאוכל לפעמים לעסוק בקצת שקידה, ומסופקני אם כדאי להטרד גם פה בעסקים מטרידים כעריכה זו. ג' מסופקני אם ימצאו לנו העוזרים בכל המקצועות הדרושים גם לשבועון בעל השפעה כחלק אינפורמציוני, פוליטי, פיליטוני וכיו"ב[25]. ד' ע"ד[26] חשבון ההוצאה איני רואה שיספיקו ק' חותמים אחר חשבון המשלוח והעבודות הטכניות הצריכות הוצאה, חוץ ממה שאי אפשר כלל לנהל עתון הגון

בלא שכר סופרים, כי אסיא דמגן וכו'[27]. ["אסיא דמגן מגן שוי": רופא בחינם שווה כלום (בבא קמא פה)] חוץ מזה שאיני יודע איך הוא המהלך פה ע"ד הרשיון, וכמה יארך הדבר, והחסרון של דפוס מקומי בעיר העריכה.

אמנם אחרי כל אלה איני מפליג רעיון שאולי יש בו משום זכות הרבים, ואולי יש לכת"ר[28] דרכים כאלה שיכולים להקל את ההכבדות הנקובות, ואולי ימצאו סגל חבורה עוזרים ומסעדים, באופן שע"י[29] שאשית גם ידי הכהה עמהם יוכל באמת לצאת לפעלו לעורר רוח חיי אמת לתורה ולתעודה במדינה כזאת הצריכה לטללי תחיה. יטיב נא כבוד אהובי ויודיעני בפרטיות. והנני בזה חותם בברכה ומצפה לתשועת ד' דוש"ת[30] בכל רגשי ידידות וכבוד נעלה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

נ.ב. נטרדתי כעת מאד כי הגיעה לי דעפעשע מירושת"ו[31], שבית החולים הכללי "ביקור-חולים האספיטאל", [בית החולים "ביקור חולים" בירושלים] שרוב בריחי דמערבא ביחוד בעיה"ק[32] ומחוזותי' סמוכים עליו, עומד חלילה להסגר אם לא תושט להם עזרה טלגרפית מהירה, והחותמים הם נאמנים ונכבדים מאד, מר עפשטיין אחי הרה"ג[33] ר"ב עפשטיין נ"י[34] ומר שחור, שניהם יקרים ונדיבים ומצוינים בתו"י[35]. ומה אעשה בעניי פה, ברור לי שלעת עתה נעולים שמה כל פתחי העזרה, והנני משתדל כעת בענין קדוש זה, ודי יהיה לעזרה לנו. אולי יוכל כת"ר לשים ידו עמדי להיות עושה ומעשה לפקוח נפשות רבות בהר הקודש. אין די באר גודל המצוה.

ידי"ע הנ"ל

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מ"ח - מרחשון
3. עתר"ו - השנה תרע"ו (1915/1916) - בצירוף אותיות
4. שלו' - שלום
5. באה"ר - באהבה רבה
6. לכ' - לכבוד
7. המאוה"ג - המאור הגדול
8. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. וכט"ס - וכל טוב סלה
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. שי' - שיחיה
14. וע"ד - ועל דבר
15. הי' - היה
16. ברוה"ק - ברוח הקודש
17. בי"ד - בית דין
18. ב"ד - בית דין
19. ב"י - בני ישראל
20. וה"ה - והוא הדין
21. רשבי"י - רבי שמעון בר יוחאי
22. כ"כ - כל כך

23. ג"כ - גם כן
24. ל"ע - לא עלינו
25. וכיו"ב - וכיוצא בזה
26. ע"ד - על דבר
27. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
28. לכת"ר - לכבוד תורתו
29. שע"י - שעל ידי
30. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
31. מירושת"ו - מירושלים תבנה ותכונן
32. בעיה"ק - בעיר הקודש
33. הרה"ג - הרב הגאון
34. נ"י - נרו יאיר
35. בתו"י - בתורה ויראה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשסה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י אדר שני תרע"ו - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף צבי הרץ

בעניין גיוס יהודים לצבא ושמירת שבת: המקורות של הרב חייקין נכונים, ובסכנה מותר. אבל כשיש שהות, חובה לבקש מהממשלה 'הנאורה' לסדר עבודה שלא תחלל שבת. לפי תרומת הדשן (נח) ורמ"א (או"ח שלד), כשהשלטון מגן אין היתר. חובה לעשות 'כל טצדקי' כדי לא להגיע לאונס (רמב"ם, יסודי התורה ה ד), ואין להכניס עצמו לכתחילה למצב של סכנה. הממשלה מתחשבת גם ב'מצפון' של אחרים, ובוודאי תתחשב בתורת ישראל.

עיקרי הדברים

- אין היתר כשאפשר להימנע.
- חובה לבקש מהממשלה.
- 'כל טצדקי' לפני אונס.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], ח"י[2] אד"ש[3], תרע"ו[4].

להדרת כבוד הרב הגדול, עוטה אורה, ומרבה המשרה, מו"ה[5] יוסף צבי הערץ [הרב יוסף צבי הרץ, הרב הראשי של האימפריה הבריטית] שליט"א[6], רב המדינה למלכת בריטניה יצ"ו[7].

אחדשה"ט[8], בפאר המעלה.

תודתי נתונה להוד רום מעלתו, על מכתבו הנעלה, ועל רשימת הדברים מעשי ידי ידידנו הרב הגאון רמ"א חייקין [הרב משה אביגדור חייקין, רב בלונדון] שליט"א. ובשביל קדושת הענין [גיוס יהודים לצבא הבריטי ושמירת השבת והכשרות בצבא] הנשגב הזה העומד על הפרק, הנוגע ברום עולם היהדות מיד ולדורות, הנני מוצא את עצמי מחוייב להביע את דעתי בדעת תורה קדם הדרת מעלתו דמר ניהו רבא בעמי' [לפני כבודו, שהוא אדון וגדול בעמו (ארמית)] שליט"א, שאם אמנם כל המקורות אשר הציע כבוד מעלת ידידנו הגרמא"ח[9] נ"י[10] נאמנים הם, אבל לנקודת השאלה העומדת לפנינו אינם נוגעים. אמת הדבר שבכל מקום שיש סכנה אפילו ליחיד, וחשש סכנה לרבים, אין שום איסור תורה עומד, ומתוך כך רשאים וחייבים אנו לעמוד על נפשינו, כאשר יבאו שונאים מדיניים לדרוך בגבולנו.

אבל כל זה הוא רק אם אין באפשרות להקדים לעמוד נגד הסכנה המדינית בלא חילול שבת שלנו, אבל כאשר יש שהות בדבר איך לסדר את חלוקת העבודה, ולדרוש מהממשלה הנאורה, שהיא תקציע את העבודה של בני עמנו שומרי אמונים, באופן שלא יבאו להיות עוברים על הדת, לא בחילול שבת וימים טובים, ולא בשארי איסורי תורה, ודאי זאת היא חובתנו, וחובת גדול המדינה, שבידו לגונן בצדק על זכיות עמו וצאן ידו, כהדרת כבודו שליט"א, לדבר את דברנו בגודל רוח, "ואדברה כעדותיך נגד מלכים ולא אבוש". [תהלים קיט, מו] רבותינו הפוסקים, אשר חיו בין עמים פראים במהלך רוחם ונימוסיהם, לא היו יכולים לדרוש את צדקם, מבלי לסכן בזה נפשות, על כן הורו בכאב לב לקולא בענינים כאלה. ולשון

התה"ד[11] בסי'[12] נ"ח [שו"ת "תרומת הדשן", סימן נח] באותו הענין עצמו שרשם ידידנו הרב הנ"ל[13] שי'[14] ככה הוא שם: "אמנם נראה דיש לתת לב לפי הענין, לפי ראות עיני חכמי העיר, כגון אם יש שופטים ושלטונים בעיר מבטיחים להציל את ישראל, וכה"ג[15] אם נראה שאין סכנה כלל, לא יחללו את השבת כלל, ולשון דהר"ח[16] דלעיל משמע דזמנין איכא דליכא סכנה, מדכתב כשיש סכנה פן יבאו לשפוך דם משמע קצת דבסתמא לא דיינינן לסכנה", ע"כ[17].

ודבריו הם ברורים, ופסק הלכה בהגהת רמ"א באו"ח[18] סי'[19] של"ד סכ"ו[20] בהג"ה[21] שם. וברור ופשוט הוא, שכל העברה על דת שאנו מותרים לעבור מפני האונס של סכנה, אנו חייבים לעשות כל טצדקי שבעולם [כל התחבולות שבעולם (ארמית)] לתקן את המעמד שלא נבא לידי האונס, כדי שנשאר נאמנים בקיום תורתנו הקדושה. ואפילו אם כבר בא האונס לידינו, אם אנו יכולים להמלט מן האונס אנו חייבים לעשות כל מה שבידינו להמלט ממנו, ואם אין אנו עושים את מה שיש ביכולתנו לצאת מן האונס, נחשב כל מה שאנו עוברים על התורה, כאילו עברנו חלילה ברצון ובשאט נפש, ולא יעשה כן בישראל, והם הם דברי הרמב"ם[22] בפ"ה מהלכות יסודי התורה הלכה ד', [רמב"ם, הלכות יסודי התורה ה, ד] וביאר הדברים יותר במאמרו הגדול המכונה בשם מאמר קדוש השם, ["אגרת השמד" (מאמר קידוש השם) של הרמב"ם] גם לענין המעמד של סכנה כזאת שמצד הדין אינו חייב גם לכתחילה במסירות נפש, מ"מ[23] כ"ז[24] שיש בידו להמלט מן הסכנה הוא חייב לעשות כל מה שבידו, ולא יעכב אותו שום עמל ושום הפסד ממון. וק"ו[25] שחייבים אנו להשתדל בכל מיני השתדלות שבעולם, להראות את צדקת תביעתנו לפני הממשלה הישרה, המצטיינת בנאוריותה וסבלנותה, כדי שלא להביא את ההמון הרב של בני עמנו לידי מצב של סכנה כזה, שיהיו מוכרחים לעבור על ידו על גופי תורה, ולהתאמץ בכל עז לבקש את חלק העבודה המגיע לנו בהגנת המדינה באופן שלא יפריע אותנו משמירת התורה וחוקותיה, ואין שום היתר להביא את עצמנו לכתחילה במעמד של סכנה, ולעבור אח"כ[26] את חקי תוה"ק[27], וכמש"כ[28] מג"א[29] בסי' רמ"ח סקי"ד[30].

ופשוט הוא שאין לצרף כלל את מה שכתב מוהרי"ק[31] בחליבה, שהביא הרב הנ"ל שליט"א, דחשיב חילול שבת באונס מצד היראה מלאכה שאינה צריכה לגופה, מכמה טעמים.

חדא דחלילה לנו להורות היתר להכנס לכתחילה באיסורי שבת בקביעות, ר"ל, ובפרט בענין שיש לחוש שלא יהי'[32] דבר נמשך לדורות גם במלאכה שאינה צריכה לגופה. חדא שגם אם הי'[33] ברור לנו שאיסור של מלאכה שא"צ[34] לגופה אינו כ"א[35] מדרבנן, גם איסורי דרבנן, בפרט במילי דשבת, לעבור עליהם המון גדול בהמשך הזמן, ג"כ[36] אנו צריכין לעשות כל ההשתדלות האפשרית שלא יבא לידי כך. ולא עוד אלא שמצינו חומר באיסור מלאכה שאינה צריכה לגופה, שהחמירו בה חז"ל[37] גם למ"ד דלאו דאורייתא היא, כמש"כ[38] הר"ן[39] בפרק חבית, דאע"ג[40] דמצינו בשבותים לפעמים במקום פסידא לא גזרו רבנן, מ"מ החמירו במלאכה שא"צ לגופה וגזרו שלא לכבות את הדליקה, ואפילו ע"י[41] נכרים אסרו מן הדין לומר להם שיכבו.

ובעיקר הדבר אין לנו הכרעה בזה אם ההלכה היא כדעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג[42] פטור עליה, או כדעת הרמב"ם דחייב עליה, רק במקום שיש חשש סכנה מצרפים את דעת הסוברים דמלאכה שאצל"ג

פטור עליה, וכמש"כ המג"א[43] בסי' של"ד סק"ל[44], אבל במקום שאנו יכולים לסלק את הסכנה פשיטא שאנו חייבים לסלקה מפני הספק, אפילו אם הי' מקום להקל באיסור דרבנן, כדי לחוש לדעת הרמב"ם וגדולי הראשונים העומדים בשיטתו הסוברים דמלאכה שאצל"ג חייבים עליה, ואסורה מה"ת[45] בחיוב כרת וסקילה.

אך חוץ מכל אלה, וחוץ ממה שרבו מאד הפוסקים החולקים על עיקר סברתו של מוהרי"ק, ומבואר מדבריהם שמה שהתכלית האחרון של המלאכה אינו נצרך לו זה לא יעשה את המלאכה למלאכה שאינה צריכה לגופה, כיון שהתכלית הקרוב של המלאכה הוא נדרש לו, כגון כשהוא מוכרח לבשל בעד הנכרי המכריחו, אע"פ[46] שעיקר תכלית הבישול היא אצלו כדי להסיר ההכרח, מ"מ מה שהוא מתעסק בבישול הוא בשביל הבישול עצמו. ואין זה דומה לחופר גומא ואינו צריך אלא לעפרה, דלא חשיבה כ"א מלאכה שאינה צריכה לגופה, מפני שאיננו צריך כלל להמלאכה של החפירה, לשום דבר, ואינו מכוין אליה כלל, אבל כאן הרי הוא מכוין להבישול מאחר שהמכריח שלו הוא מקפיד דוקא שיעשה את המלאכה הזאת. והרי הדבר דומה לכל המלאכות שבעולם שאלמלא הכרח החיים לא הי' עוסק בהם, למשל אם לא הי' רעב ללחם לא הי' אופה, ולא נאמר בשביל כך שתחשב למלאכה שא"צ לגופה.

אבל מכ"ז אין שום שייכות לנ"ד דברי מוהרי"ק הללו, הוא דבר באופן שאין שום צד שיתוף של תועלת מצד הרצון העצמי של היהודי, כהנאת הבישול וכיו"ב[47], שאז יש עכ"פ[48] איזה צד סברא לומר להכניס בכלל מלאכה שאצל"ג. אבל בנ"ד[49], שאנו כולנו נאמנים מאד להממשלה שאנו יושבים בה, ובשלומה לנו שלום, ובודאי כל מה שאנו עושים להצלתה ותקנתה הרי הוא דבר שאנו צריכים להם, אלא שיש בידינו לפי המצב פה לברר לפני הממשלה הרוממה ירו"ה[50], שאנו מוכנים לעשות את הצורך הגדול הזה באופנים אחרים ובפעולות אחרות שאין בהם חילול קדושת שויו"ט[51]. אבל אם חלילה לא נשתדל בכך, ונעשה ברצוננו את הפעולות הללו הנצרכות לתיקון המדינה שאנו שוכנים בה, באופן שיש בהן מלאכה בשבת וימים טובים, הרינו בזה מחללים את קדושת שבת ויו"ט[52] במלאכות הצריכות לגופן, שהוא חילול שויו"ט דאורייתא אליבא דכו"ע[53].

בענין הכהנים אין לי מה להוסיף על הדברים שכתבתי במכתבי הראשון, וביחוד שגם כבוד ידידינו הרב הגאון רמ"א חייקין שליט"א הלא מסיים גם הוא ברשימתו, שאם אפשר להשתדל אצל הממשלה להטיל עבודה אחרת על הכהנים מה טוב. ואני אומר אין זה רק מה טוב, אלא חוב גדול ונמרץ הוא על כל מי שהיכולת בידו להיות לפה לאחיו אצל הממשלה להציל את אחינו מהעברת הדת, בין בכל איסורי תורה השוים לכל, בין באיסורי כהונה, ובודאי מוכרח הדבר להזדמן לכהנים, אם לא יהיו משומרים ביחוד ע"פ[54] חלוקת העבודה מטעם הממשלה, גם טומאות של תורה ודאיות, שעל זה לא מהני הענין של כמציל מידם.

והנני חוזר על דברי שכתבתי במכתבי הראשון, שהדרת כבוד מעלת אדוני, אשר הקימו ד' על לעמוד לפני מלך ושרים, לדבר טוב על עם ד' וקדושת תורתינו הקדושה, ברוח נדיבה אשר תסמכהו ובחכמת לבבו ידע וישכיל איך להסביר לראשי הממשלה, ולאצילי בני עמנו המתעניינים בשאלה הגדולה הזאת, שאחרי אשר המעמד המוסרי והנאור העליון של האומה הבריטית בא לידי המדה הגדולה הזאת,

להתחשב גם בשאלה הצבאית עם רגשות הקודש הפנימיים של אזרחיה, ודאי עומדות הן אצלנו בני ישראל התביעות הבאות מצד חובת שמירת דתנו הקדושה ברום המעלה היותר עליונה, של כל רגשי קודש היותר נאצלים ועדינים. ואנו בטוחים שהרוח הפטריוטי הנשגב, המפעם בלב אחינו יושבי מדינת בריטניא במדה הגדולה הראויה לממלכה הנאורה-שבנאורות הזאת, ששמה לה את שויון הזכיות במלא המובן לקו למשטריה המדיניים, הרוח הזה יתפתח ויתגדל ע"פ דרכו, דוקא ביחד עם הנטירה המדוייקת של רוח האמונה הקדושה, שבא יבא לשלמותו רק עם ההנהגה המתאימה לשמירת דתנו הקדושה ומצותיה בכל עת, גם בעת מצור ומלחמה. וכנסת ישראל האנגלית היא נכונה לעבוד בחפץ לבב בודאי את כל הנדרש מצדה להצלת המדינה באופן המתאים עם חקי תורת ד', שמכלל זה הוא ג"כ שלא תהיה תורה שלמה שלנו גרועה ח"ו[55] מאיזה שיחה והגות לב אידיאלי, של מצות אנשים מלומדה, אשר גם עם אלה מתחשבת היא הממשלה, ברב נדיבות רוחה, וק"ו שתתחשב עם פקודי ד' הישרים ומשפטיו על ישראל, ותתן לאחינו עבודות כאלה, במצבים כאלה שיוכלו לקיים את כל חקי ד' כחפצם הפנימי.

ובזכות זה ירומם אלקי הצבאות את דגל הממלכה וקרנה תרום בכבוד. כדי שלא להטריח את רום מעלתו בדברים רבים הנני מקצר ועולה. ואקוה שגם מעלת כבוד ידיד נפשנו הגאון רמ"א חייקין שליט"א, בבינת לבבו הטהור, ביראת ד' אשר בנפשו הטהורה ובשכלו הישר, יסכים לכל דברינו אלה, ומיני' ומינן יתקלם עילאה ב"ה[56]. ויהי'[57] ד' עם הדרת כת"ה, וחפץ ד' בידו יצלח, לקדש שם שמים ושם ישראל ותוה"ק[58] ברבים, ועמים יהודוהו סלה, ועל ישראל תהי'[59] הודו ותפארתו, לאורך ימים טובים.

והנני בזה חותם בעתרת ברכה ורב שלו'[60], כנפשו הנכבדה ונפש ידידו הנאמן בברית אהבתו, מוקיר ומכבד יפעת ערכו, מצפה לתשועת ד' על עמו, עולמו, וחבל נחלתו במהרה בימינו בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. אד"ש - אדר שני
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. מו"ה - מורנו הרב
6. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
8. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
9. הגרמא"ח - הגאון רבי שמות שמתחילים באותיות מ, א, ח (למשל: משה + אברהם + חיים) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
10. נ"י - נרו יאיר
11. התה"ד - התרומת הדשן
12. בסי' - בסימן
13. הנ"ל - הנזכר לעיל
14. שי' - שיחיה
15. וכה"ג - וכהאי גוונא
16. דהר"ח - ד + הר"ח: הרב רבי שם שמתחיל באות ח (כגון חיים / חנוך) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

17. ע"כ - על כן
18. באו"ח - באורח חיים
19. סי' - סימן
20. סכ"ו - סעיף כ"ו
21. בהגה"ה - בהגהה
22. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
23. מ"מ - מכל מקום
24. כ"ז - כל זה
25. וק"ו - וקל וחומר
26. אח"כ - אחר כך
27. תוה"ק - תורתנו הקדושה
28. וכמש"כ - וכמו שכתב
29. מג"א - מגן אברהם
30. סקי"ד - סעיף קטן י"ד
31. מוהרי"ק - מורנו הרב רבי שמות שמתחילים באותיות י, ק (למשל: יעקב + קלונימוס) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
32. יהי' - יהיה
33. הי' - היה
34. שא"צ - שאין צריך
35. כ"א - כי אם
36. ג"כ - גם כן
37. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
38. כמש"כ - כמו שכתב
39. הר"ן - רבנו נסים
40. דאע"ג - דאף על גב
41. ע"י - על ידי
42. שאצל"ג - שאינה צריכה לגופה
43. המג"א - המגן אברהם
44. סק"ל - סעיף קטן ל
45. מה"ת - מן התורה
46. אע"פ - אף על פי
47. וכיו"ב - וכיוצא בזה
48. עכ"פ - על כל פנים
49. בנ"ד - בנדון דידן
50. יר"ה - ירום הודו (כינוי למלך או לשליט)
51. שויו"ט - שבת ויום טוב
52. ויו"ט - ויום טוב
53. דכו"ע - דכולי עלמא (שהכל מסכימים)
54. ע"פ - על פי
55. ח"ו - חס ושלום
56. ב"ה - ברוך השם
57. ויהי' - ויהיה
58. ותוה"ק - ותורתנו הקדושה
59. תהי' - תהיה
60. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשע

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ז אייר תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

תוכנית עבודה: שני שיעורים בשבוע בישיבה - גמרא, פירוש רש"י ותוספות, והכוזרי. עומדת על הפרק התאגדות שומרי שבת (שד"ר יונג החל), והרב קוק כבר דרש בעניין. יצאה חוברת על היהודים והמלחמה בהסכמת הלורד רוטשילד, שמסיימת בשיבת העם לארצו - 'אות הזמן'.

עיקרי הדברים

- שיעורים בישיבה.
- שומרי שבת.
- חוברת המלחמה - אות הזמן.

נוסח האגרת עם ביאור

בעזה"י[1], ט"ז אייר תרע"ו[2].

בני חביבי [הרצי"ה, ששהה אז בשווייץ, בעוד הרב קוק בלונדון] שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים במכתבך הגלוי, שהגיענו אחרי אשר חכינו מאד על דבריך להודע משלומך וכא"ל[4].

תהלי"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו פה. מעבודתי פה, אחרי שעברו השבועות והחדשים הראשונים בהתודעות לחשובים [אחרי החודשים הראשונים לכהונתו ברבנות קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שבהם הכיר את חשובי הקהילה] ובני תורה הגונים, התחילה עתה תכנית עבודות במצב הרוחני שבכרך. [בעיר הגדולה, לונדון] ישנה פה ישיבה, שהבטחתי להגיד לפני הבחורים הבכירים, שתי פעמים בשבוע, שיעור א' גפ"ת[7] ושיעור אחד רוחני, שכהרגלי יהי'[8] הנושא "הכוזרי". [ספר "הכוזרי" לרבי יהודה הלוי] מהם נמצאים בעלי כשרון, אבל הם עסוקים בלמודים אחרים והתעתדות רוזרנדית, ומ"מ[9] יהי' בעה"י[10] תועלת. על הפרק עומדת ג"כ[11] התאגדות שומרי שבת, שהתחיל בזה ד"ר[12] יונג [הרב ד"ר מאיר צבי יונג, רב בלונדון] נ"י[13] זה כשנתים, אבל נתרדם הדבר, וחושב שכעת ע"י[14] שיתופי יחזור לתעורה, ונעשו מצדי נסיונות דרושיים, שאמנם פעלה ההשפעה על הציבור ב"ה[15] בדרך תיאורי. יתן ד' ויכנסו הדברים לחוג המעשי. נדפסה כאן חוברת אחת ע"ד[16] היהודים והמלחמה, [חוברת על היהודים במלחמת העולם הראשונה] בחבה פטריוטית הראויה ליהודי אנגליא שבעי הזכויות, בהסכמה תוכנית מהלורד רוטשילד, וסיומה הוא שאחרית המלחמה תהי'[17] תשובת עם נפוץ אל ארצו והגשמת חזיון הנביאים, גם זה אות הזמן. נפלאים מעשי ד' לשנות רוחות בני אדם, והפרט יעיד על הכלל.

ד"ש[18] אוהבינו הרה"ג[19] הדרי"ם[20] שליט"א.

אביך מצפה אשרך כה"י[21],

אברהם יצחק ה"ק

1. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

2. תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. וכא"ל – וכל אשר לו
5. תהל"י – תהלה לא-ל יתברך
6. החוה"ש – החיים והשלום
7. גפ"ת – גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
8. יהי' – יהיה
9. ומ"מ – ומכל מקום
10. בעה"י – בעזרת השם יתברך
11. ג"כ – גם כן
12. ד"ר – דוקטור
13. נ"י – נרו יאיר
14. ע"י – על ידי
15. ב"ה – ברוך השם
16. ע"ד – על דבר
17. תהי' – תהיה
18. ד"ש – דרישת שלום
19. הרה"ג – הרב הגאון
20. הדרי"ם – הדוקטורים
21. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"א סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם קמצו מעיסתם כדי לשלוח כסף למשפחה בארץ. הרב קוק שואל על בר־טוביה (בנימין מנשה לוין), שעיתוני לונדון אינם מוכנים להגיגיו המוסריים 'שהכול הומה ברעש לחם'.

עיקרי הדברים

- כסף למשפחה.
- ענייני בר־טוביה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"א סיון תרע"ו[2], לונדון.

בני חביבי [הרצי"ה, שנשאר בשווייץ כשהרב קוק עבר ללונדון] שליט"א[3], שמחת אותנו במכתבך הגלוי, אשר אמנם הרבה חכינו על דבריך שיבאו בארוכה ובפרטיות מכל אשר עמדך. תמהים אנו מאד על אשר אתה מקמץ במכתבים, הלא הם המה שעשועינו בגלותנו.

תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. קמצנו מעיסתנו למען שלח איזה סכום לבני משפחתנו שיחיו. בטח הם צריכים לתמיכה. באיזה אופן שישתמשו בקומץ הזה א"א[6] לנו לבאר. הם בעצמם יעריכו כהוגן.

עבר עלינו תלי"ת[7] החג הקדוש כראוי, לפי הערך הגלותי ב"ה. ע"י[8] ה' קמחי קבלנו ד"ש[9] מאתך. הבא אתה אתו בכתובים, דרש נא בשלומו ביניינו.

ההיו לך מכתבים מבר-טוביי? אני צריך להשיבו על מכתב אחד ומאמר, שכתב בעד איזה מהעתונים פה בעברית, אשר כפי הנראה אין מקום להם בעד הגיונותיו המוסריים כעת, שהכל הומה ברעש לחם. [בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה]

כתוב נא מפרטיות למודיך בקודש ובחול, ובאה"ר[10] דר"ש[11] ידידינו האהובים הרבנים החכמים שליט"א ומשפחותיהם. והי'[12] זה שלו'[13] רב וברכה וכ"ט[14], כנה"י[15] ונפש אביך מצפה לתשועה ורוממות קרן ישראל ועתרת שלו' לכל היקום ממקור השלו'[16] והברכה, חי העולמים ב"ה,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י – תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש – החיים והשלום
6. א"א – אי אפשר
7. תלי"ת – תודה לא-ל יתברך
8. ע"י – על ידי

9. ד"ש – דרישת שלום
10. ובאה"ר – ובאהבה רבה
11. דר"ש – דורש שלום
12. והי' – והיה
13. שלו' – שלום
14. וכ"ט – וכל טוב
15. כנה"י – כנפשו היקרה
16. השלו' – השלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א סיון תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

בסיום מסכת מנחות דרש על ברייתת בן עזאי (מנחות קי): 'הקודש הוא המכוון, והחול - הנמצא בדרך סיבוב'. שם ה' המפורש מגלה את הכוונה העצמית. בישראל החול מאוחד עם עולם הכוונה. אמונת אברהם 'מביטה מלמעלה למטה'. על השמועה ששובשה בשמו: אמר שהישיבות שחרבו במלחמה יקומו מחדש בשכלול, אולי עם מקצועות רוחניים ואף השכלה כללית שתיהפך לברכה, ושמוסדות מתבוללים יתקרבו.

עיקרי הדברים

- סיום מנחות.
- קודש מכוון וחול מסובב.
- תקומת הישיבות אחרי המלחמה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"א סיון תרע"ו[2].

בני חמודי שליט"א[3], שמחתנו בדבריך היקרים. ישמחך ד' בכל טוב. תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו כרגיל, ויה"ר[6] לשמחנו בישועתו, בישועה הכוללת והפרטית.

מה יקרו לנו המכתבים אשר הגיעונו מתמן, משלנו שליט"א. אמנם כמה צמאים אנו לדעת מהמצב והשלו'[7] שמה בעת כזאת, אשר שמועות מבהילות ע"ד[8] מצב הבריאות והמנוחה שם חוזרות ובאות. יפליא צור חסדו להושיע את עמו מכל צרה ויאיר מאפילותינו בנגוהותיו.

קשה לי כעת לכתב הרבה. הנני שב היום מסיום של מס' מנחות, [על הברייתא של בן עזאי בסוף המסכת (מנחות קי) שנאמר בקרבנות שם הוי"ה בלבד] שדרשתי דברי נגידים בהלכה והגדה בעה"י[9] על הברייתא דבן עזאי, האוצרת חוסן רב, ברוך שבחר בהם ובמשנתם. היסוד הוא שהקודש הוא המכוון, והחול - הנמצא בדרך סיבוב והתעסקות. שם המפורש הוא גילוי הכונה העצמית, בעומק המחשבה האלהית, והכינויים - התרשמות הפעולות לסוגיהם, עולם [החול] איננו עומד בפני עצמו בישראל כי-אם הוא מאוחד עם עולם המכוון וזהו יסוד הקודש. קדשי ישראל, ריח ניחוח, כונת הלב לשמים. שני נושאים מתחברים ביחד, בחיבור חי. הוא מסמל את האכילה המאגדת את החיים החמריים והרוחניים.

אמנם התעלות ההכרה לעולם אחד מכוון, שכולו כונה, ואידיאל, הוא למעלה מאכילה, "ולא תאמר לאכילה הוא צריך". [מנחות קי] אמונת ד' של אברהם, "והאמין בד'", [בראשית טו, ו] המביט על השמים מלמעלה למטה, עומדת הרבה למעלה מ"שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה", [ישעיהו מ, כו] המבליטה את הזוהר של שם אלוהים שרק בו יש חלק לעמי עולם, בעלי החול, אחודי המעשה הבלתי מכוונה רק מסובבה ומתפשטת. אבל חלק ד' עמו "כולו זרע אמת", [על פי ירמיהו ב, כא] קודש מכוון אידיאלי מראשית עד אחרית, בכל עילוייו ובכל שפלותנו, הננו תמיד רוכבי במות ארץ. ומתעסק הוא יסוד החולין,

ופסול בקדשים. הרצון איננו חלוק עד שיהיה בו יחש של תמורה, רצון מול רצון, כי"א[10] התעלות הרצון עצמו, שיהיה מבורר בערכו שהוא רצון גבוה. זהו יסוד ריח הנחוח שהושוה שור הגס למנחה, ותערב לד' מנחת יהודה וירושלים כימי עולם, [מלאכי ג, ד] והכרה זו, שרק רצון אידיאלי, נשגב מכל עולמי עד, שולט בכל, והוא ממלא גם את לב האדם והאומה, ומנצח את הוייתה ומנהלה עלמות, זאת היא ברכת אברהם, קנין ד' בעולמו, שהננו נושאים את דגלה עדי עד. אשרי העם שככה לו.

ע"ד אתרוגים, כפי הנראה פה רחוק שיוכלו להכנס מתמן.

כתוב בפרטיות מאשר תלמוד בקודש ובחול, לעצמך ועם אחרים, איזה ענין וענינים, מסכת ופוסק ומקצוע, ואם תעסוק בעניני הלכה לפרקים בעיון ובירור וחידוש, ולפעמים באחרונים וחידוד, נוסף על בשרא דתורא ש"ס[11] ופוסקים ראשונים, ועל עסקי תורת הלב והמחשבה במושגיהם האציליים, שהן הן גופי תורה ונשמת אורה.

דרש נא שלו'[12] אהובינו הרבנים החכמים שליט"א וכל מכיריך ומוקיריך וכל אשר להם.

ידידנו הר"א[13] באצקי נ"י[14] כתב להצעיר מר א' שטרנבוך נ"י גיסו ע"ד איזה תוכן רעיוני שאחד הביא בשמי שלא כשורה. אמת שגם אני נצטערתי ע"ז[15], וחפצתי לכתוב בשמי מילוי, וממילא יהיו הדברים על מכונם, אבל העתון ההוא נפסק בינתים. אנכי אמרתי ע"ד השאלה שהפסימיים אומרים שהמלחמה החריבה את היהדות בחורבן הישיבות במרכז התורה היותר גדול, שהנני מלא תקוה שהישיבות תתחדשנה עוד ביותר שכלול, ואולי יהי'[16] אחד מהשכלולים שגם כמה מהגדולים, אשר חשו להכניס שום מקצע חדש חוץ מגפ"ת[17] בישיבות, בהוסדם מחדש יכירו יותר את הצורך הפנימי ויכניסו ג"כ[18] מקצועות רוחניים, ועמהם מובן שגם ההשכלה הכללית, שהיתה מסוכנת במעמד הישן, תהפך בפנים ידועים לברכה וממילא תתגדל כח ההשפעה של ת"ח[19] בני הישיבות ומנהליהם בעולם, והמוסדות אשר כבר עמדו על תחום הפירוד, מרוב זריות, שגם הם נחרבו, ע"י[20] הפיזור הנורא, בהוסדם מחדש יכירו שצריך להתקרב יותר לגבול ישראל, וע"י[21] אלה התנועות יולד חום ואור חדש, שרוח ד' אשר על עמו יתגלה באור חיים וישע, וממילא הפעולות המקיפות ע"ד המרכז של בנין האומה ושיבת שבותה יושפעו בטל חיים חדשים, ועם נברא ברוב אונים בנשמה עליונה, ברב טוהר וקודש, יעמוד לנו מתוך המאפל הנורא הזה.

אמנם הקיצור ומיעוט ההסתגלות להקשבת הדברים גרם, שמסר הכותב את מחשבותי בזה בצורה בלתי רצויה. אמנם אקוה שטהורי לב גם אחרי הטשטוש יכירו את הנהרה אשר בתוכיות המכוון בעה"י.

וצור עולמים הבוחר בעם קדשו לעדי עד ישמחנו בנאות ארצנו, בשמחת גויינו ובאור קדושת יפעת תורת חיינו ולעת ערב יהי' אור, אביך קשור באהבתך מצפה לתשועת ד' על עמו ונחלתו בקרוב,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ויה"ר - ויהי רצון
7. והשלו' - והשלום
8. ע"ד - על דבר
9. בעה"י - בעזרת השם יתברך
10. כ"א - כי אם
11. ש"ס - שישה סדרים (התלמוד)
12. שלו' - שלום
13. הר"א - הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
14. נ"י - נרו יאיר
15. ע"ז - על זה
16. יהי' - יהיה
17. מגפ"ת - מגליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)
18. ג"כ - גם כן
19. ת"ח - תלמידי חכמים
20. ע"י - על ידי
21. וע"י - ועל ידי

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ט תמוז תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

נשלח סכום לבן כדי שיעביר לארץ לפי חלוקה מצורפת, כי מלונדון יש מעצורים בשליחה.

עיקרי הדברים

- העברת כסף לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ט תמוז תרע"ו[2].

מבין המצרים, יזרחו אורים, במחנה העברים, ולארץ ולדרים, ולכל אוהבי צדק ומשרים, בני יקירי וחביבי שליט"א[3], תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. ישר כחך ששמחת אותנו בדבריך האהובים. כה תוסיף בעזה"י[6] לשמחנו לעתים תכופות באמריך היקרים, מכל פרטיותך בקודש ובחול.

הנה נשלחו אליך מפה איזה סכום לשלח לתמן [כסף לבני המשפחה בארץ ישראל, שהקשר עמם נותק בימי המלחמה; מלונדון, שהייתה במלחמה עם תורכיה, לא ניתן היה לשלוח ישירות] ע"פ[7] החלוקה שתרשם בזה. אין צורך לזרזך ע"ד[8] הקדמת השילוח. פה המעצורים גדולים בעניני השילוח להתם מצדי צדדים. ד' ירחם ויעודד ויחזקני נא ברחמיו לעשות פעולות ניכרות לטובה בענין זה בעזה"י, אשר לעת עתה לא מצאתי בעניי לזה כשרון. אין פה המקום לדבר ע"ד מחשבות ורעיונות, וכן ע"ד אומד של ציורים ומפעלים שהרוח הוגה. יהי ד' עמנו ויכשירנו להוציא אל הפועל כל דבר טוב ומחשבה טובה על ישראל. והנני חותם בברכה וצפיית ישועה, אביך דושה"ט[9] ושלו'[10] כל אוהביך באה"ר[11],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה – ברוך השם
2. תרע"ו – השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת – תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש – החיים והשלום
6. בעזה"י – בעזרת השם יתברך
7. ע"פ – על פי
8. ע"ד – על דבר
9. דושה"ט – דורש שלומו הטוב
10. ושלו' – ושלום
11. באה"ר – באהבה רבה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשעט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' מנחם אב תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

אין אפשרות לשלוח עזרה לארץ מלבד מה שיקמצו. אחרי תשעה באב ייסעו להרוגייט לרפואה, באישור רופא יהודי ירא שמיים. על טיול: מדוע לא, אם הוא מועיל לבריאות.

עיקרי הדברים

- נסיעה להרוגייט.
- היתר טיול לבריאות.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], יום ועש"ק[2], ה' מנ"א[3] תרע"ו[4], לונדון.

בני מחמדי שליט"א[5], תל"י[6] על החוה"ש[7] אשר עמנו. תודה לך, יקירי על מכתבך האהוב ועל מכתבו של הישי"ר[8] שי'[9]. לצערי איני רואה לע"ע[10] איזה אפשרות להמציא עזרה לשם זולת ממה שנוכל לקמץ מעיסתנו [ממה שנוכל לחסוך מפרנסתנו] בע"ה[11], ואולי עוד יזמין ד' בחסדו. הננו מקוים אחרי עבור ט"ב[12], יהפכהו השי"ת[13] לנו ולכי"ש[14] לשול"ש[15] ב"ב[16] בקרוב, לנסע למקום-מרפא ידוע בשם האראגייט [הרוגייט (Harrogate), עיר מרפא בצפון אנגליה, הידועה במעיינות המינרליים שלה] פה במדינה. ייתן ד' יתי'[17] לרפואה והצלחה. היום הייתי אצל ד"ר[18] אחד מפורסם יהודי וירי"א[19], והסכים ע"ז[20] בתקוה טובה בע"ה להטבת הבריאות ע"י[21] מי המעינות והמרחצאות' שמה.

כתוב למע"ה[22] מכל פרטיותך. וע"ד[23] הטיול, אם הוא מועיל לבריאות כפי השערתי, מדוע תמנע מזה, אם רק אין בזה מגרעות רוחניות מכריעות.

הייתי מוטרד באלו הימים הרבה בענינים שונים, ומהם כלליים, וגם כעת הנני מוקף מאיזה טרדות. והננו מצפים לתשועת ד' מתוך שבר רוח של צרת העולם ודכאות עם ד' אלה, הנמוגים מיגון חורבן הקודש והגאון וכל עז ד' מימי קדם, ועל חרבות האומה ומקדשי קדשיה בהוה. והננו נושאים עין למקור כל אור וחיים לחזק מעמדנו ולאמץ חילינו ולהצמיח לנו ישע ופדות ועזרה מקודש בקרוב. והנני בזה אביך דו"ש[24] ואשרך בכל טוב לאוי"ט[25], מצפה לחסד עליון ורחמיו,

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. ועש"ק - וערב שבת קודש
3. מנ"א - מנחם אב
4. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. תל"י - תודה לא-ל יתברך
7. החוה"ש - החיים והשלום
8. הישי"ר - הישר

9. שי' - שיחיה
10. לע"ע - לעת עתה
11. בע"ה - בעזרת השם
12. ט"ב - תשעה באב
13. השי"ת - השם יתברך
14. ולכי"ש - ולכל ישראל
15. לשול"ש - לששון ולשמחה
16. ב"ב - בני ביתו
17. יתי' - יתברך
18. ד"ר - דוקטור
19. וירי"א - וירא אלקים
20. ע"ז - על זה
21. ע"י - על ידי
22. למע"ה - למעלה
23. וע"ד - ועל דבר
24. דו"ש - דורש שלום
25. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ו מנחם אב תרע"ו - הרוגייט **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הטיפולים נמשכים: מים, אמבטיות, מזרקות ושפשוף חשמלי. הרב קוק ישמח אם הרצי"ה ישתתף בספר השנה. האם הרצי"ה החל ללמוד שחיטה? מלונדון הוכרז עם רבנים תענית ציבור בערב ראש חודש אלול על צרות הזמן. 'חודש אלול... יהיה למעיין ישועה'.

עיקרי הדברים

- טיפולים.
- ספר השנה.
- לימוד שחיטה.
- תענית ציבור.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ו מנ"א[2] תרע"ו[3], האראגייט.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[4], תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מהלך הרפואה הולך ב"ה למשרים. הד"ר[7] מעסיקני כמעט בכל יום בעסקי רפואה, חוץ משתיית המים, שהם ודאי תדיריים, פעם באמבטאות, פעם במזרקות, פעם בשפשוף אלקטרי. [בעיסוי בזרם חשמלי] יתן השי"ת[8], בורא רפואות, שיהיה הכל לרפואה שלמה ולתוספת אומץ לתורה ולתעודה.

לנחת יהי'[9] לי אם תשתתף ברעיונותיך הישרים עם הסופרים הנכבדים, הנאמנים לקודש ד' וישראל עמו, בספר השנתי. [קובץ שנתי שיצא אז לאור] מצטער אני על אשר טרדותי המעשיות וגם העיוניות-מעשיות מעכבות אותי מהגיון ספרותי של צורך השעה רבת הרעשים, הראויה להתגלות חזון נפש מתוך מעמקי נשמה.

ההתחלתת את לימוד השחיטה, בהתרגלות ההרגשה והעמדת הסכין, או אולי כבר נסית במעשה לשחוט איזה עוף. יהי' לי לרצון כי תרכש לך עוד חד מהני תלת [עוד אחד משלושה דברים (ארמית): "שלשה דברים צריך תלמיד חכם ללמוד: כתב, ושחיטה, ומילה" (חולין ט)] שת"ח[10] צריך שילמד אותם.

מלונדון הודענו יחד סגל חבורת רבנים נכבדים ע"ד[11] תענית ציבור כללי [יום תענית ותפילה על צרות מלחמת העולם הראשונה] ליום ב', ער"ח[12] אלול הבעל"ט[13], ע"ד הצרות הזמניות, הישראליות והעולמיות. יה"ר[14] שצקון לחש [על פי ישעיהו כו, טז] מני מצרי עינוי ודי עמל, יאיר אור ישועה, ושומע תפילה יקשיב ויאזין לקול תפילות עמו העומד על יד דרך שטף המאורעות וצופה לתשועה. בשעה זו אין מכתבך היקר מוכן לפני, ואין הזמן גרמא לחפשו, והנני מוטרד בענינים שונים גם בשבתי במקום המרפא פה. ע"כ[15] הנני כמוכרח לקצר בדברי. חזק, בני יקירי, ואמץ, ועינינו למרום נדלה, ואורים חדשים יגלו ויראו עלינו ועל כל עמו בית ישראל, וירח אלול הבעל"ט, החודש המעודד את הנשמה הטהורה הישראלית מני אז, החודש החותם את מערכי השנה העומדת לעבור, וכל עלילותיה ורשמיה, יהיה למעין ישועה ולמקור

ברכה לכל אסירי התקוה ולכל כמהי ישע ופדות, ואנחנו בשם ד' אלהי עולם צור ישראל נזכיר, ומצותיו ישעשעונו, וחידות אמרי קדשו וסוד תנחומותיו יעודדונו וירוממו אותנו ממעל לכל השפלות הנוראה, שהולך ותועה בה המון לאומים. ברוך ד' יום יום יעמס לנו. [תהלים סח, כ] כתוב נא בני מחמדי מכל אשר עמדך בכלל ובפרט ובפרטי פרטיות. ד"ש[16] אהובינו מקרביך היקרים, הרבנים החכמים גדולי התורה היראה והמדע, ד' עליהם יחיו, ברב טוב, הם וכל אשר להם לאוי"ט[17].

והי'[18] זה שלו'[19], כנה"י[20] ונפש אביך מצפה לתשועה קרובה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מנ"א - מנחם אב
3. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. הד"ר - הדוקטור
8. השי"ת - השם יתברך
9. יהי' - יהיה
10. שת"ח - שתלמידי חכמים
11. ע"ד - על דבר
12. ער"ח - ערב ראש חודש
13. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
14. יה"ר - יהי רצון
15. ע"כ - על כן
16. ד"ש - דרישת שלום
17. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
18. והי' - והיה
19. שלו' - שלום
20. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג אלול תרע"ו - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכת שנה טובה. בהרוגייט הבריאות השתפרה מעט, אבל המבקרים מעייפים. בסעודה שלישית דיבר על שלוש תקופות: לפני עבודה זרה; תקופת 'יצרא דעבודה זרה' והמלחמה בו; ותקופת החיוב הטהור אחרי ביעורו. 'אנוכי' ו'לא יהיה לך' יתאחדו ב'אנוכי' לבד. העולם 'מתבסס' בפנימיותו. כל עלייה פנימית מחלישה את המרץ השלילי, ולכן הדורות נחלשים בגלוי אך מתעלים בגנוז. בר־טוביה יעבוד בשני העיתונים.

עיקרי הדברים

- שלוש תקופות ע"ז.
- מהשלילה לחיוב.
- העולם מתבסם.
- בר־טוביה בעיתונים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ג אלול תרע"ו[2].

בני מחמדי שליט"א[3], בספר חיים טובים תכתב ותחתם עם צדיקים גמורים, בני יקירי, ביום הזכרון הבעל"ט[4].

שמחתנו מחמד-לבבנו, בדבריך המסולאים, ובמכתבה של פרידא תחי'[5]. יחנינו צור-עולמים ב"ה וישמחנו בישועתו.

שבוע העבר באנו מהאראגייטה. [הרוגייט, עיר מרפא בצפון אנגליה] ת"ל[6] הפעולה להטבת הבריאות לפי הערך ניכרת היא קצת, אבל ההטרדה, ביחוד עול הבאים לבקר מתוך ידידות, לפעמים הוא מכביד ומיגע. נותן ליעף כח ב"ה יחזק ויאמץ, ויעודדנו לתורה ולתעודה. אחרי אשר בימי שבתי במקום-המרפא מעטתי קצת בשיחות פנימיות, ממעמקי ההגות הלבית, הי'[7] לי לקורת-רוח בהביעי את המחשבה, בתוך שילובי-דברים של הגדה והלכה בסעודה שלישית של ש"ק[8] העבר, ע"ד[9] מהלך החיים בתוכיותם, בכנס"י[10], באדם ובעולם, בשלשת המעמדים השונים: שנים קדמוניות קודם שהיתה ע"ז[11] בעולם; תקופת יצרא דעבודה זרה, [היצר לעבודה זרה, שלפי חז"ל בוטל בימי אנשי כנסת הגדולה (יומא סט)] תעודתו וחליפות מעמדיו, עמדת המלחמה של כנסת-ישראל נגדו מאז ועד עתה; השלישי בתוכן הוא מעמד החיים דהתגברות מעינם המפכה בטהרו אחרי בעור רוח הטומאה להעביר גלולים מן הארץ.

השפלה כללית של מעמד העולם היא אשר גרמה, שתעורת-החיים אשר להקודש צריכה להתמלא חוץ מצדה החיובי גם בצדה השלילי: המלחמה לדור דור נגד יצרא דעבודה-זרה וכל סעיפיו. כל הזוהמה שבחיי היחיד והצבור, בחיי הטבע והעולמים, בנטיות החברה ובמהלכי ההרגשה וההגיון, כל היצרים הרעים המשגים והמביאים את כל חלי וכל תהפוכות, אינם כי-אם סעפיו וסעיפיהם. ורוח ישראל

לוחם בכל חילו, ומנצח הוא את מלחמתו נגד שרש-הרשעה, וכל מה שהמלחמה עולה לו בעבודה יותר מיגעת, בדמים מרובים וביסורים כבירים, הרי הוא מתגבר, מתעלה ומתקדש ועולה בזהרו מעלה מעלה, עד אשר יכשיר בכחו העליון את העולם לעמד בחיים מלאים על מצב-החיוב לבדו, באין צורך לתכן השלילי ועסקנות-השבתתו. ו"אנכי ולא יהיה לך" ששמענו מפי הגבורה [מכות כד: שני הדיברות הראשונים נשמעו מפי הקב"ה עצמו] יאוחדו למרומי החיוב של "אנכי", ושפעת-החיים שאין גם הכשר ציורי בעולם המחושך לקבלו בצורה חיובית לבדה, בין באישיות היחידית ובין בקבוציות, תבא ע"י[12] עבודה זו הארוכה לחשוף את מקורי-עדניה ושטפי-ענוגיה מרומי קדש-הקדשים בצורה החיובית המגמתית לבדה, "ונשגב ד' לבדו ביום ההוא", [ישעיהו ב, יא] רוממות הטוב, גבורת הימין, באין כל צרך גם לחיי מלחמה על החשך, על יצרא דעבודה-זרה וכל ענפיו.

בפנימיותו הולך העולם ומתבסם, - זהו רז-קדש, המתגלה באוירא דארץ-ישראל בכל יפעת-הודו, ובמחשכי ארץ-העמים - כאור היוצא מבין החרסים, "רצוא ושוב כמראה הבזק". [על פי יחזקאל א, יד] יסוד האור המספיק לבדו בעדניו, החיים המגמתיים, הולך הוא ומתגבר ביסודו אבל המחשכים והמהומות של תכונת התנועה המהירה אשר לגלגל-החיים הסואן אינם מניחים לחזיון הנשא הזה להתגלות עד עת קץ, ומתנוצץ הוא ליחידי-סגולה בעתי-הרצון.

כל עליה פנימית, המקרבת את העולם לחזיון החיובי, המורידה את יצרא דעבודה-זרה עד תחתית-תהומים, נוטלת היא חלק אחד מהמרץ השלילי, שהוא המכון הרגיל להתעודדות-הרוח בכל המשך עד תכלית הזעם. מתוך-כך הולכים דורות ונחלשים ברוחם הפועל על הככר של הקדש הגלוי, והננו תמיד קרואים לסעד את הסוכה הנופלת, [על פי עמוס ט, יא] אשר מהרה יקימה חי-העולמים ב"ה בחוסן-תפארתה אבל התוכן החיובי הולך ומתאדר. אין העולם כדאי להכירו הכרה מבולטה, אבל גבורת-עדניו מבסמת את הנשמות בצדם היותר גנוז ואיתן. בהשטחים היותר שפלים וחיצונים של החיים נתנה רשות לעליה זו שתגלה את הסיגים, הזיבוריות של עליותיה, בצורה של ההתקדמות התרבותית שיש בה מן הטוב מצד מקורה ומן הרשעה מצד מעמדה. ומאז אשר לא יכול העולם הישראלי לעמוד בקשר המלחמה המעודדת את החיים, ויצרא דעבודה-זרה הוכרח להתכנס "בדודא דאברא דשאיב קליה", [בדוד עופרת הבולע את הקול (יומא סט), כך כלאו את יצר עבודה זרה] נטל טעם המלחמה בעצמיות תכנה וליאות רוחנית מלפפת היא את היקום, והמהלך הולך בתכונה תרדמית, חולמים מדמדמים הם כל עסקני העולם, ואין בה לא מגבורת הטוב ולא מתגבורת הרע.

אבל המטרה היא מכוונה. יצרא דעבודה-זרה הולך ונעקר. ומהלך עקורו האטי נוטל חלקים מהדר-החיים, ותגבורת שלהבת הקדש שמצד השלילי, שצרופה הולך וחסר, מראה את הרפיון; אבל בתוכיות הנשמה הצד החיובי מתישב על משואותיה של ההתפשטות של הופעת השלילה, וכאשר רוח-הטומאה יתם, והצורך של המלחמה השלילית ישבת לגמרי, אז יראה ההוד וההדר של גבורת-החיים אשר באוצר-הקדש החיובי. ולעת אשר לא יוכל העולם נשוא את התרדמה הזחלנית, באה מהומת-מלחמה, ולעומת-זה מתעורר רוח-הלוחם בנפש הפנימית של כנסת-ישראל, ומחאה עמוקה נגד יצרא דעבודה-זרה, המלפף לאומים, משפילם ומכסה את פניהם בושת-עולמים, מתגברת היא בנשמת ישראל פנימה,

שעתידה לצאת אל-הפועל ע"י הגיון-תורה, המון דעות ומעשים צבוריים, שריכוזם מוכרח להיות ההתגברות האומית ועוצם השקיקה לארץ-החיים, להבליט את האומר הגדול של מחאת-עולמים נגד שרשי יסוד הרשעה האנושית, ע"י אור הנבואה אשר ישוב לישראל בהתכוננו על אדמת-קדשו.

וזהו החלק של מלחמת-ד' אשר לישראל, לא בחיל ולא בכח כי-אם ברוח-ד' [זכריה ד, ו] ואחרית מלחמה זו היא הבאת השלום המוחלט, שאין עמו צרך ליצרא דעבודה-זרה גם לשם תגברת החיים, כי יוכשרו הכל לקבל את עז-החיים בטהרתו החיובית, וההדיוטיות שאינה יכולה לשער חיים מלאי-יפעה כי-אם בהיות זוהמת-הרצח ספוגה בתוכם תמחה מן הארץ, ושיר חדש יגלה אשר יאמרוהו גאולי-ד' מקובצים מארצות, בחזותם את הנוי אשר להררי-עד, שרגלי מבשר משמיע שלו[13] עליהם יצעדו. [על פי ישעיהו נב, ז] ועצמיות-קודש זאת אשר בתוכנו, אשר לא יתם פריה ולא יבל עלה, [על פי יחזקאל מז, יב] תתן לנו עז ותעצומות, ונאזרי-גבורה הננו עומדים לקבל את ברכת-ד' עלינו ועל כל היקום, על כל העולמים, כל הנשמות, כל המעשים וכל העמים, על כל ההגיונות וכל המון הרצונות והרעיונות, בכל מקום שהם מאירים וחיים. ויודעים אנו שמלחמתנו עודנה צריכה להמשך, ומעשה-שלומה הולך הוא וצומחת, נחלי-עדניה משתפכים, מתרחבים ומתגברים, ומעל לשמים עולה שיא-גדלנו בהגיגנו: "מלוך על כל העולם כלו בכבודך [מתפילת ראש השנה] והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע בהדר גאון עוזך על כל יושבי תבל ארצך, וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו ויאמר כל אשר נשמה באפו:

ד' אלהי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה", וחדות-ד' היא מעוזנו סלה.

ובענין הנאת-גרונו הלא עיקר כונתי היא, שיסוד הדבר הוא שגם למאן דאזיל בתר הנאת-מעיו מכל-מקום בעינן הנאת-גרונו ג"כ[14], ולא חשיבא אכילה בלא הנאת-גרונו, וממילא לא קשיא, שאם היה מחובר רק בגרונו לא הויא אכילה, ולא מהניא הנאת-מעיו, ומיושבת היא הערתך. אלא שבדרך רחוק ציירתי ע"ד קולחא דמסי נדרים, וכמו הנסיון שמכניסין הרופאים דבר דק ארוך לתוך הקבה דרך הושט, אבל אין צריך לציור זה.

הדיוק בלשון "נהנה בגרונו" ו"אכילה במעיו" נכון מאד. ומשום-הכי כשיש כאן אכילה במעיו כדרך-אכילה לא מהני אם לא היה כדרך-אכילה בגרונו, שכמו שאין ציור לחיב באסורי-מאכלות בהנאה בלא אכילה הכי-נמי אין לחיב באכילה בלא הנאה, והנאה שלא כדרך-אכילה אין זו הנאת-אכילה, ומשום-הכי בעינן שתהיה בגרונו הנאת-אכילה ככל אדם ולא משכחת-לה במחובר.

סברת "אגלי טל" צריכה באור: מה ענין מלאכת-מחשבת לכלאחר-יד. יש מקום להקל בשבת בעניני-כונה הנוגעים בגדרי מתעסק וכהאי-גונא, אבל בצורה המעשית הבאה מצד דרכי המלאכה, ששפיר יש לדמות כלם לדרכי הנאה ואכילה וכהאי-גונא, דמסתברא שדברה תורה על דרכם של בני-אדם. ואם יש מקום לומר בשבת, שהשנוי מאבד את התכן של דרך-המלאכה, יש לומר דהוא-הדין בשאר אסורים, אמנם בלמוד השעור הגדרתי בשבת, שבעניני המלאכה גם במה שהוא תואר-המלאכה צריכים להעמיק מה הוא מיסודה ומה הוא מתנאים שלה, שאע"פ[15] שהם מעכבים מכל-מקום אין ראיה שיעכבו ג"כ פרטי התארים מצד הדרך הרגיל, דיש לומר דקפידת התורה היא על עיקר המלאכה. ודמיתי את הגדרת

הפרטים שלמדים ממשכן ושאין למדים קצת דמיון ל"דרך-עשיתן", וכשם ששנוי באופן העשי' ע"י הכלי כגון הדיוט שחקק קב בבקעת לא מפקא מדרך-העשי', מוצאים אנו דוגמא דלא גמרינן ממשכן פרטי מושיט לדעות מהראשונים. ומדי התוס'[16] שנסתפקו בחיוב מושיט למטה מעשרה, נראה דלא ברירא להו הא מילתא, וקשה לי להאריך בזה כעת.

ובענין שליחות, צדקת שסמוכין יש מלשון "שכן רוב מעשיהם ע"י שליח" לדברי שגם שלוחא דרחמנא הוא בכלל שליחות, אלא בכח יותר גדול. ועיקר הדבר, שאם לא היינו יודעים כלל דין שלוחו של אדם כמותו בכל התורה כולה לא היה לנו מקום לחלק גדרים בשליחות, וממילא היא ענין הכהנים דבר זר, והייתי אומר שכיון שרוב מעשיהם ע"י שליח אין למדים מהם, דאין דנין אפשר משאי-אפשר, ולעולם גם בדמצי עביד לא מצי משוי שליח.

לרצון הוא לי הסכמתך ע"ד השחיטה, וכמ"כ[17] העיכוב עד עבור ימי האיתנים [חודש תשרי (מלכים א ח, ב)] בעה"י[18] דתקיפי במצות וטרדות לימודיות, מעשיות ונפשיות, שאינם מתאימים כ"כ[19] למנוחת הרוח שהמתחיל בהרגלת אומנות אחראית זו, בפרט לבעל רגש ופיוטיות, צריך לה.

וע"ד[20] המילה לא אמרתי בדוקא, כ"א[21] גיליתי דעתי, אולי, אם תזדמן האפשריות, ולא תמצא עצמך מנוע מצד הכנתך, שמאד ראוי להזדרז לקיים דחז"ל[22], באלה השלשה שציינו בהם ת"ח[23]. ואני ל"ז לזה לצערי, ע"פ[24] כמה מניעות. לב"ט[25] כתבתי שבוע העבר, למאנטאן, ומאד אני מצטער על שכפי הנראה לא יבא המכתב לידו, זולת אם הניח סדר שישלחו משם אליו למרסיליא. הייתי מעכב כל הזמן מלכתב, מפני שאפשרות של תמיכה בעדו לא נזדמן לי מפני כמה מניעות, רק חשבתי שימצא עבודה בעתונים פה, והנה המ"ע[26] הזרגוניים שיוצאים כפי הנראה אינם מחפשים אחרי סופרים, רק הד"ר[27] זלקינד מכירנו [ד"ר יעקב מאיר זלקינד, סופר ומו"ל בלונדון] השתדל ליסד שני מ"ע[28] זרגוני ועברי, וחכיתי על זמן התגשמות מחשבתו, ובשבוע העבר יצא הגיליון הראשון הזרגוני, והביא לי בעצמו אותו תיכף כשי"ל[29], טרם שהוסדר לשילוח הרגיל, ואז דברתי עמו ע"ד עבודתו של ב"ט[30], ונתכוונה דעתנו שיעבוד עבודה קבועה בשני העתונים, גם מסרתי לו את המאמר הקטן העברי ששלח לי זה כמה חדשים, ובודאי ישלח לו פשיטי דספרי, ומסרתי לו את האדרעססא המינטונית, וכמה צער יש אם לא ימצא לידו גם מכתבו של ד"ר[31] זלקינד גם העתון. תמיהני שלא רשמת את האדרעסא של מרסיליא.

ד' יחזקהו ויעודדו לאוי"ט[32]. אולי יכשר מאמרך להכתב עברית או זרגונית במ"ע[33] הנ"ל[34]. אך יוכל להיות שהוא יותר מדאי קבוע גם לעתון שבועי כנ"ל[35]. ואולי תעלה בעז"ה[36] ביד הכנסי' שבמחשבתנו שתוסד להוי"ל[37] עכ"פ[38] ירחון, אפשר שמאמר כזה יוכל לבא שמה. אבל מסופקני עדיין כמה יארך הזמן של ריכוש הכחות הדרושים לכך. ע"ד שאר הערותיך היקרות אחשך לעת אחרת אי"ה[39]. והנני בזה חותם בברכה עמוקה בברכת-הורים לך בני יקירי ומחמדי לשנה הבעל"ט, שירומם השי"ת[40] צור ישראל וגואלו קרן עמו וקרן תורתו, קרן ארץ-חמדתו והר-קדשו, ואור שלו' וברכת חיים יאיר על עולמו, ובאורו יגל יעקב וישמח ישראל, וישיב את שבותנו ממרחק להר-קדשו, ותכתב ותחתם לחיים טובים ארוכים ומתוקנים בספרן של צדיקים גמורים לאוי"ט בכל טוב סלה, כנפשך היקרה ונפש אביך דור"ש[41] וטובך מצפה אשרך והצלחתך בכל טוב כל הימים,

אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
5. תחי' - תחיה
6. ת"ל - תודה לא-ל
7. הי' - היה
8. ש"ק - שבת קודש
9. ע"ד - על דבר
10. בכנס"י - בכנסת ישראל
11. ע"ז - עבודה זרה
12. ע"י - על ידי
13. שלו' - שלום
14. ג"כ - גם כן
15. שאע"פ - שאף על פי
16. התוס' - התוספות
17. וכמ"כ - וכמו כן
18. בעה"י - בעזרת השם יתברך
19. כ"כ - כל כך
20. וע"ד - ועל דבר
21. כ"א - כי אם
22. דחז"ל - דחכמינו זכרונם לברכה
23. ת"ח - תלמידי חכמים
24. ע"פ - על פי
25. לב"ט - לבשורות טובות
26. המ"ע - המצות עשה
27. הד"ר - הדוקטור
28. מ"ע - מצות עשה
29. כשי"ל - כשיש לומר
30. ב"ט - בשורות טובות
31. ד"ר - דוקטור
32. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
33. במ"ע - במצות עשה
34. הנ"ל - הנזכר לעיל
35. כנ"ל - כנזכר לעיל
36. בעז"ה - בעזרת השם
37. להו"ל - להוציא לאור
38. עכ"פ - על כל פנים
39. אי"ה - אם ירצה השם
40. השי"ת - השם יתברך
41. דור"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תשפה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: תרע"ו - לונדון **נמען:** שר בממשלת בריטניה (בשם אגודת הרבנים מגולי רוסיה)

פנייה נגד הכוונה לכפות על פליטים יהודים מרוסיה, שלא התאזרחו, לחזור לרוסיה או להתגייס. הם עדיין זרים, וכל משענתם היא המשפחה והמסורת. אם יילקחו הצעירים, חיי המשפחות יהיו 'אפלים'. שילוחם לארץ שמענה אותם יהיה 'מר ממוות'. הם מקווים שהצדק הבריטי ימנע זאת, ושבריטניה תהיה 'צירת המרומים' להשיב לישראל את חירותו וארצו.

עיקרי הדברים

- נגד גירוש פליטים לרוסיה.
- נגד גיוס כפוי.
- בריטניה - שליחה לגאולת ישראל.

נוסח האגרת עם ביאור

[תרע"ו[1]] [(1916). הרב קוק ישב אז בלונדון. המכתב הוא פנייה בשם רבני הקהילות אל אחד משרי ממשלת בריטניה] ב"ה[2] רוממות הוד מעלתו וכו'[3].

המעמד הגבוה של מדת הצדק, שהאומה הבריטית עומדת עליה, הוא נותן אומץ בלבבנו, אנחנו הרבנים לקהלות ישראל במדינה זו, שרבים מהנלוים עליהן הם הגולים מארץ רוסיא שלא נתאזרחו עדין באנגליה, [מהגרים יהודים מרוסיה שגרו בלונדון, ששלטונות בריטניה איימו לגרשם לרוסיה אם לא יתגייסו לצבא הבריטי (תרע"ו-תרע"ז)] לברר לפני הוד מעלתו את המצב העגום שאחינו אלה נתונים בו כעת, ולדרוש בשם קדושת אור ד' המאיר בחקי הצדק והיושר, שהם עמודי ארץ בריטניא הגדולה, שתשים הממשלה הנאורה את לבה לסדר את הדבר באופן המתאים להאידאלים הקדושים של המוסר והדת, שארץ אנגליה דוגלת בם.

הקול אשר יצא שמחשבה ישנה בלב הממשלה להכריח את הגרים הללו גולי ארץ רוסיא לשוב שלא ברצונם אל הארץ הזאת, שהיא חומסת את משפטם ושאחיהם היושבים בקרבה, תחת מה שהם שופכים את דמיהם בשלהבת פטריוטית לטובת הממלכה בכלל כל החיל הלוחם, ושרבים מהם מצטיינים ג"כ[4] בתור גבורים מצוינים מלאים רוח מסירות נפש לארץ המולדת, הם משתלמים בלחצים חדשים ובעלילות כוזבות נוראות הנותנים אותם למרמס להההמון הפרוע, - הקול הזה החריד מאד את הלבבות של הגרים האומללים הללו, אשר עד כה מצאו חסותם מתגרת יד הלוחץ אותם בארץ מולדתם במדינת בריטניא הגדולה, אשר לא הוכנו עדין להיות בה אזרחים קבועים, הנוטלים חלק בכל הזכיות של חיי הצבור, ולא נתמזגו עדין כ"כ[5] בחיים האזרחיים הבריטיים, עד שימצאו הם ומשפחותיהם את היכולת ואת ההתקשרות האידאלית לצאת כעת בין הלוחמים במלחמה הזאת המחרבת את העולם. אחינו אלה גרים הם, זרים הם עדין לסביבה הגדולה של תושבי הארץ ברוחם ובשפתם, אין להם סעד חזק לחייהם החמריים והמוסריים כי אם חיי ביתם ומשפחתם והמסורת הישראלית הקדושה המאגדתם ומחזקתם ברוחם. בהנטל ממרבית המשפחות הללו הכחות הצעירים העובדים למצא את

כלכלתם, והמנחמים אותם מיגון דכאות נפשם ורדיפותיהם אשר סבלו בארץ מולדתם, נעשים חייהם אפלים ומלאים אסון הרבה מאד במדה איומה, יותר מכל התושבים והאזרחים הקשורים כבר מאז בכל הקישורים האזרחיים והחברותיים לחיי הארץ הזאת הגשמיים והרוחניים, שהם מוצאים תנחומים אידאליים המיוסדים על יסוד איתן של צפיות הסטוריות על כל הנפשות היקרות להם אשר לוקחו מאתם, מה שאין זה בכחם הנפשי של הגרים הללו שהעתיד ההסטורי שלהם לא נתברר להם עדין כלל.

ואם יהי'[6] מוכרחים הכחות הללו לצאת בעל כרחם מן הארץ הזאת, אשר מצאו בה את חסותם, ואשר חיו בה חיי גרים שוקטים, אל אותה הארץ ארץ מולדתם אשר מבלי יכלת לשאת את רדיפותיה יצאו ממנה, ימצאו אז את גורלם נורא מאד ומר ממות. מקוים אנו אשר הצדק הנאור הבריטי יהי' לנו בעז"ה[7] ערובה בטוחה שלא יצא חק כזה אל הפועל על אדמתה הברוכה.

אין אנחנו מדברים ע"ד[8] הגולים מבלגיה [פליטים יהודים מבלגיה, שנמלטו לאנגליה מפני הכיבוש הגרמני] אשר כבר נואשו מצד אחד מקישורם לארץ רוסיא, הרודפת אותם, והאומה הבלגית במוסרה הנאור לא דרשה מהם מעולם את העבודה הצבאית במלחמה, והם נמלטו על נפשותם מחרב האויב ובאו לפי שעה למצא מקלט בארץ אנגליה, אשר קבלה אותם בנדבת רוח, כחק אהבת אדם השורר בה, והם עומדים ומצפים לעת אשר תשקוט הארץ, שישובו כל איש למקומו ולמשלח ידו, שעליהם בודאי לא היתה שום מחשבה בלב הממשלה ללחוץ אותם להמסר לרוסיא או לבא במלחמה בחיל הבריטי. מרום ונשא הוא המוסר הבריטי המצוין מחשוב עליו מחשבה כזאת, אבל לא אלה הגרים הארעיים לבדם אינם מסוגלים לצאת בצבא גם באחת משתי המחנות, הרוסי או הבריטי, כי אם גם מרבית הגולים מיהודי רוסיא אשר לא נתאזרחו עדין, אף שיש תקוה שבמשך הזמנים אם גורלם יהי' להשאר בארץ אנגליה הם ודורותיהם יתפתחו להיות אזרחים גמורים ממוזגים ברוח האנגלי ומביאים לו ברכה גדולה מאוצר חיי רוחם, עבודתם וכשרונותיהם, אבל כעת שבאה המלחמה הנוראה עליהם בזמן מוקדם לא הספיק רוחם עדין להתמזג בכל העומק של הרוח הבריטי, כיתר אחיהם אשר כבר התאזרחו בארץ. הלא הרוח האידאלי הנותן תנחומים גם בעת שינתן הקרבן היותר יקר, שהוא החיים, לא יוכל להיות חי ומלא בקרבם, ובהכרח גם כשילכו למלחמה ע"י[9] איזה כח לוחץ ילכו ברוח נמוגה נשברה ודואבת שלא יוכלו להתגבר עליו, והשפעת רוח כהה כזה יוכל רק להביא תקלה גדולה מורך רוח והשפעה של רפיון על המון החיל האמיץ, שכחו האידאלי כבר נגמר ע"פ[10] הסבות ההסטוריות אשר קדמו.

והננו מקוים, שברכת ד' החופפת על האומה הבריטית וממלכתה תציל אותה מהלכד בתקלה גדולה כזאת, והחיל הבריטי יהי' כלו מלא אומץ נפשי ורוח גבורים אזורי אזור הצדק והיושר, והמטרה הברורה האידאלית של מלחמת ארצם הקבועה והמשורשה וממלכתם ההסטורית ותקותם הדורית היא תאזרם עוז, וכל הגרים שלא נתבגרו לזה ישארו מחוץ למערכה, כעצת ד' בספר הספרים: [בתורה] מי האיש הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ולא ימס את לבב אחיו כלבבו. [דברים כ, ח]

משפטנו זה אמנם לא על הכלל כלו של הגרים יצא. ימצאו ג"כ רבים מהצעירים אשר ימצאו את עצמם כבר מוכנים הם ומשפחתם להתמזג בתכונה המדינית הבריטית מזיגה אזרחית, והם כאשר עוד יתאזרחו כחק יחד עם הליכתם אל חיל המלחמה ילכו בהתנדבות רוחם ובאש פטריוטית קדושה להגנת

הארץ שנדבקו בה בתור ארץ מולדת, אבל אלה הם רק אלה אשר ברצונם הטוב ימסרו עצמם לצבא, אבל כל אלה אשר הם מוצאים את עצמם בלתי מוכנים עדין לאזרחיות שלמה, ומתוך כך הם דורשים את צדקם לחיות בארץ חיי גרות כשרים, [ככל הנראה: לחיות כתושבים זרים, בלי לקבל אזרחות ובלי להתגייס] אף שבכל לבם ונפשם ירצו רבים מהם להתנדב להיות עסוקים בעבודות לאומיות ביתיות חוץ משדה המלחמה, כי אף אם לא הכשרו עדין לאותה היכלת של העמידה במערכת המלחמה בתור אזרחים מלאים הרי הם מכירים יפה את חובתם בתור גרים ישרי רוח, המלאים הכרת תודה לאותה הארץ אשר מצאו בה חסות מחמת רודפיהם לעזור להגנתה בכל כחם והשגת ידיהם.

חושבים אנחנו שגם אם יקראו הגרים הללו לצבא אחרי הזכיות של הושטת הבקשות לברר את הזכיות הפוטרות אותם, אשר ינתנו להם בבירור, כפי החק אשר יצא אל הפועל אצל הקרואים לצבא מכבר, ואחרי אשר בודאי תסדר הממשלה בית משפט ערוך לסדר את הלקיחה לצבא מאת הגרים ברוח הומני, כלומר שיהיו היושבים במשפט זה אנשים היודעים יפה את רוח הגולים, את שפתם הז'רגונית [היידיש] ואת מצבם ותנאי חייהם, אשר ע"פ ההתענינות הגדולה שהממשלה כבירת הרוח ונדיבת הנפש מתענינת עם כל הפרטים של המצבים היחידים החמריים והרוחניים, שעל פיהם מתפטרים אחוזים ידועים מחובת העבודה בצבא המערכה במלחמה, והגורמים היותר גדולים אל הפטורים הלא הם מצב בריאות הרוח או מצב נפשי המנגד ביסודו למלחמה מתוך הכרה פנימית של תעוב שפיכות דמים או מצב רליגיוזי איתן, אשר לא יתן מנוחה נפשית לבעליו בהיותו עשוק מקיום חובותיו הדתיות לרגלי העמידה במערכות המלחמה, או גם מצב כלכלי ומשפחתי מסובך שימצא הרוס לגמרי ע"י היציאה של אותו הכח העובד במלחמה. חושבים אנחנו לפי ידיעתנו במצב הגרים הללו אחינו גולי רוסיא, שרק מעטים מאד יהיו אשר לא יהיו זכאים ע"פ החק השורר לפטור אותם מהעמידה במערכה, והמעוט הנשאר שאין לו הגבלות ומעצורים כאלה ימצאו בו רבים שמתכונת רוחם יתנדבו בחפץ לבב ללחום את מלחמת הארץ החביבה, הקשורה אצלם קשר פטריוטי נאמן.

ובהצטרפות כל הסבות הללו הננו חושבים שבצדק ימצא הוד מעלתו שאין הדבר כדאי לפני כבודה של הממלכה הבריטית הנאורה ללחוץ את הגרים הללו בלחיצה כללית, לצאת כעת בצבא המלחמה נגד החק העומד ברום עולם הצדק, הפוטר אותם מזה בתור גרים נרדפים, שמצאו חסותם מחמת רודפיהם ומציקיהם בארץ נאורה ההולכת לאור החפש והאידאליות האנושית, וגם לא שתהי[11] לחיצה זו גורמת להם להמסר לארץ רוסיא, שרדיפותיה גרמו את יציאתם ממנה, שהיא נגד המוסר ונגד האומר הביבלי הקדוש לכל האנושיות המתקדמת, המקשר את הצלחת המלחמה של האומה הלוחמת עם המוסר והצדק של הנהגתה עם האומללים והנרדפים כאמור:

כי ד' אלהיך מתהלך בקרב מחנך [דברים כג, טו] להצילך ולתת אויביך לפניך והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר ושב מאחריך. לא תסגיר עבד אל אדוניו [דברים כג, טז–יז] אשר ינצל אליך מעם אדוניו. עמך ישב בקרבך במקום אשר יבחר באחד שעריך בטוב לו לא תוננו. מקוים אנו שדברינו אלה היוצאים מקרב לבבות נאמנים לאהבת הממלכה הבריטית הגדולה והנאורה יהיו לרצון לפני הוד מעלתו, והחק הלוחץ את הגרים לצאת לצבא המלחמה, נגד החק המלא צדק הפוטר אותם מזה, או המסגיר אותם

ביד לוחציהם, לא יצא אל הפועל, לשמחת לבב כל ישרי לב בכל רחבי ארץ וביחוד בארץ אנגליה, החרדים מאד לכבודה ולתומת דגל הצדק והחפש המתנוסס עליה. והננו חותמים ברגשי הכנעה וכבוד גדול ובברכה עמוקה לאומה הבריטית, שתצא בזר הנצחון ברב חסן ויקר מהמלחמה הנוראה הזאת, ושתוכל להגשים גם להבא את כל האידיאלים המקודשים של החפש היושר והצדק, וכל השאיפות האציליות והקדושות שהיא שואפת אליהן ברוחה הכביר והנאור, ושהיא תהי'[12] ג"כ צירת המרומים לתשועת העם העתיק ישראל, [רמז לתקווה שבריטניה תסייע לשיבת ישראל לארצו, כשנה לפני הצהרת בלפור] אשר אור תורתו ונביאיו מאירים מחשכי ארץ, להשיב לו את חרותו ואת ארצו, אשר נעשקו ממנו מיד גוים עריצים אשר התהללו באלילים.

יתר המחשבות הנאמנות אשר רבות מהן נשארו כבושות בלבבנו נקוה להרצות עוד לפני הוד מעלתו, כאשר ינתן לנו הרשיון לראות פני הדרתו כאשר נקוה. וברכת ד' אלהי ישראל תאשר את הממלכה הבריטית לתת אותה למעלה למעלה, אמן.

כחפץ הרבנים מגולי ארץ רוסיא העובדים

עבודת הקדש בקהלות ישראל בארץ אנגליה.

בעד אגודת הרבנים [אגודת הרבנים של הקהילות החרדיות באנגליה, שהרב קוק עמד בראשה בשנות שהותו בלונדון]

---

1. תרע"ו - השנה תרע"ו (1915/1916)
2. ב"ה - ברוך השם
3. וכו' - וכולי (וכן הלאה)
4. ג"כ - גם כן
5. כ"כ - כל כך
6. יהי' - יהיה
7. בעז"ה - בעזרת השם
8. ע"ד - על דבר
9. ע"י - על ידי
10. ע"פ - על פי
11. שתהי' - שתהיה
12. תהי' - תהיה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתי

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את 'נשמת היהדות' באנגליה. הרב קוק דורש מהרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה, מתוקף 'שוויון הזכויות לכל הדתות'. אצל הנוצרים לימוד הדת הוא הכשרת כמרים, אבל אצלנו תלמוד תורה הוא חובה ראשונה לכל אדם. ביטול הישיבות כמוהו 'גזירת שמד', כמו בזמן רבי עקיבא. עמשא לא לקח את העוסקים בתורה למלחמה, ודינו נעשה. תלמידי חכמים 'מגינים על הארץ'.

עיקרי הדברים

- סכנת גיוס בני ישיבות.
- שוויון זכויות.
- תלמוד תורה - חובת כל אדם.
- ת"ח מגינים על הארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הרץ) ב"ה[2], כ' אדר עזר"ת[3].

מכאובי הזמן, אשר יכבידו את אכפם [יכבידו את משאם] על עמנו ותורתנו במדה נוראה מאד, הם יאלצוני לכתב להדרת כבודו את דברי אלה.

במצב בני הישיבות, המתנודד כעת, לרגלי הספק אם זכויותיהם יעמדו בעת צרה זו, מתנודד הוא ג"כ[4] המצב הרוחני של היהדות כולה בארץ הזאת, ועלינו החובה הקדושה רובצת היא לנסות את כוחנו להצלתה של סגולתנו הרוחנית, אור חיינו ונשמת רוח אפנו, [איכה ד, כ] עמדת תוה"ק[5] במדינה, את כל הנסיונות אשר יבואו לידינו לעשות. לא נסוג אחור מכל פחד, במו אש נלך ולא נכוה. [על פי ישעיהו מג, ב] מטרתנו ברורה היא לנו ואחת היא: להציל את נשמת היהדות בממלכה זו התלויה בנימין רבים [הקשורה בקשרים רבים] בקיומן של הישיבות האחדות. וברור הדבר שבשלילותן של הזכויות של חופש בני הישיבה מעבודת הצבא כעת מטות הן הישיבות, אשר בעמל רב ובמסירות נפש נוסדו, להיות נופלות בלא תקומה חלילה.

על כן זאת היא שאלתי ודרישתי מאת הדרת כבודו, יכיר נא את האחריות הגדולה שבמשרתו הרבה וידע שכעת הגיעה השעה שיעשה את הצעד הנכון להציל מה שהוא יקר לנו מחיים. אל יסוג אחור ואל יפחד, בתור עומד בראש היהדות הכללית של הממלכה לפני הממשלה, עליו לדרוש בגודל נפש הזכויות המגיעות לנו בצדק ע"פ[6] חוקי הצדק של משטרה המדיני. שווי זכויות לכל הדתות כתוב הוא בגאון על דגלה, ועל יסוד זה אנו תומכים את תביעתנו. הממשלה חייבת היא להיות זהירה שלא לנגוע בנימין הנפשיים של כל דת ואמונה, ואנחנו, לפי הכרתנו הדתית, חורבנן של הישיבות, שיהיה נצמח מלקיחת מבחר בניהן לעבודת הצבא, הוא לנו חרבן דתי איום ונורא. שונה הוא הצביון של דתנו הקדושה ביחש

לחיוב של דרישת התורה מהצביון של הדתות הנוצריות ביחוד, ובעוד אשר ההתלמדות הדתית עומדת היא אצלן בעיקרה רק בתור ענין מכשיר לקליריקליות, [לכמורה, להכשרת אנשי דת] להכשרתה של הכהונה, הכמריות, וימים רבים ותקופות ארוכות שלטה אצלן הדעה, שלא פג טעמה לגמרי גם בימים האחרונים, שאיש חילוני, שאיננו כהן דתי או מתעתד להתכשר למטרה כזאת, ראוי הוא שעסק לא יהיה לו עם ספרי הדת, נהפוך הוא אצלנו שראשית לכל החיובים לכל אדם מישראל, כקטן כגדול, כרב כבעל הבית, [על פי ישעיהו כד, ב] כסוחר כאומן, הוא תלמודה של תורה.

הישיבות לא נוסדו מעיקרן רק בשביל התכלית להעמיד לנו רבנים, הישיבות בישראל מעולם היו והנן מקדשי תורה, שאנו חייבים, חובה תורית, שלא יתחסרו מאתנו בכל מדינה, וכשם שלא תעיז שום ממשלה נאורה לגזור עלינו להחריב את בתי כנסיותינו, לשרוף את ספרי תורותינו, כן לא תוכל להטיל עלינו חוק של החרבת ישיבותינו. בחוק של שיווי הזכויות של הדתות מונח הוא ממילא המובן שהזכיות תנתנה לכל דת לפי תביעותיה, ואם ימי החג של דת אחת הם מועטים ושל דת אחרת הם מרובים, לא תוכל הממשלה לכוף את בני הדת שימי חגיה מרובים הם, להסתפק באותו המספר המועט של ימי החגים אשר לדת האחרת, שאצל בני הדת שימי החגים מרובים הם הלא הדבר הזה הוא חורבן דתי ועלבון קודש, שיודעת היא הממשלה הנאורה לרומם את מוסרה הטוב למעלה משפלות כזאת. וממילא מובן הדבר שאין הזכות של ישיבותינו ביחש לחופש בניהן מעבודת הצבא, כדי שלא ישבתו מלימודיהם, יכול להיות עומד במדרגה אחת עם כל הדתות האחרות. ובשעה שאצל הנוצרים ביטול התלמוד הדתי אינו כי אם חסרון הכשרת כהנים דתיים, שהוא חיסרון שאפשר לו להתמלאות בכל עת, אצלנו החסרון הזה הוא חסרון שלא יוכל להמנות.

גדול תלמוד תורה מהקרבת תמידין [מגילה ג] ומכל עבודת הקודש היותר נשגבה. ובשעה שתבטל הממשלה את ישיבותינו הרי היא כאילו גוזרת עלינו גזירת שמד. מסירות נפשו של רבי עקיבא [על פי ברכות סא] היתה בעיקרה על הגזירה שלא יעסקו ישראל בתורה, אע"פ[7] שגם אז לא כל ההמון כלו עסק בתורה.

אבל חק הוא לישראל, שחובתו היותר קדושה, השומרת את חייו הרוחניים ממיתה אכזריה, היא שיימצא בעריו ומדינותיו חלק רשום מקודש לתלמוד תורה, ששום לחץ מדיני לא יוכל להסיר מאתנו את החובה הקדושה הזאת. וכשהיו אבותינו עומדים במעמד הצבאי היותר נמרץ, בכיבוש הארץ, נאמרה ליהושע התוכחת על אשר ביטל את הישיבה יום אחד, [על פי מגילה ג: שר צבא ה' בא אל יהושע ואמר לו "עתה באתי" – על ביטול תורה] ושר צבא ד' אמר לו על של עתה באתי על שביטלתם תלמוד תורה.

על כן זאת היא דרישתי ודרישת כל היהדות הנאמנה, כל הרבנים וכל יראי ד' וחושבי שמו הנאמנים בכל לב לעמנו ותורתנו, שהדרת כבודו יציג את הדרישה הזאת בכל תוקפה בלא שום מורך לב לפני הממשלה, לקיים את החופשה לבני ישיבותינו כאשר כבר ניתנה, מבלי שום לב אל המעמד שיהיה נהוג עם תלמידי התיאולוגיה הדתית של בני הדתות האחרות אשר בממלכה. ואם כזאת יעשה, יהיה נקי מד' ומישראל, [על פי במדבר לב, כב] ואני תפילה שחפץ ד' בידו יצליח והחופשה של בני ישיבותינו תעלה

בידו בע"ה[8], למען לא ייפסק המעין הנותן לנו עוז וחיים ולא ייקצץ האילן אשר ממנו פרי חיי נשמתנו נמצא - למוד התורה בשקידת יום יום בישיבותינו האחדות אשר במדינה זו.

וברור לי הדבר, שהדרת כבודו ימצא דרך להסביר לממשלה, איך שההיזק הצבאי שלה קטן הוא מאד ע"י[9] חופשתם של בני הישיבה האחדים הנמצאים בארץ, ולעומת זה החרבן הדתי ועלבון רגשי הקודש אשר היהדות פה היא מרגישה ע"י פגיעה זו, הוא עמוק ומכאיב מאד מאד, והמחץ מחץ נצחי [והמכה מכה נצחית] הוא אשר ימאן להרפא. רבו עלי קצת הדברים, ואני מקוה שעל אוזן שומעת אני מדבר. יעריך נא אדוני כבוד הדרתו את דברי אלה לפי ערכם ויזדרז נא להוציא מן הכח אל הפועל בכל עוז את חובתו הקדושה. אנו חייבים לעשות את שלנו, ודי הטוב אוזר ישראל בגבורה [מברכות השחר] יאזרנו חיל על דבר כבוד שמו וחפץ ד' בידינו יצליח.

והנני בזה ידידו עוז דורש שלום להדרתו ברגשי כבוד וברכה נאמנה המצפה לתשובתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

למכתב הזה נוסף ונצטרף תזכיר [מסמך הסבר] בירור דברים דלקמן:

הממשלה הרוממה, שהיא מתחשבת, כראוי לממלכה נאורה, עם הרגשות העדינים של תושביה וזהירה ביותר מלפגוע בתוכן הקודש הנעלה של הדת והאמונה, צריכה לדעת, שע"פ[10] תורת ישראל תלמידי חכמים אסור ללחצם ללכת למלחמה. וכל כך גדול הוא החטא של לחיצת תלמידי חכמים למלחמה, עד שלא הניחו חז"ל[11] מלבקר את מעשה מלך צדיק כאסא מלך יהודה ואמרו שנענש, שחלה את רגליו, (מלכים א' ט"ו כ"ג[12]), מפני שעשה אנגריא [עבודת כפייה] בתלמידי חכמים ' כאמור (שם כ"ב) והמלך אסא השמיע את כל יהודה אין נקי וישאו את אבני הרמה, ופירשו אין נקי שגם תלמידי חכמים קרא לעבודה זו, שהיתה צריכה לו לחזק את ערי ארצו במלחמתו עם בעשא. ויותר מזה ראינו את גדולת האיסור לעשות אנגריא בתלמידי חכמים לכופם על יציאה למלחמה, אפילו על מלחמת מצוה גדולה מאד, שהרי אין לך מלחמת מצוה יותר גדולה מהמלחמה שערך אברהם אבינו נגד המלכים, שמן השמים הסכימו על ידו, עד אשר הורונו חז"ל בקבלתם שעל זה נאמר "יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו" [ישעיהו מא, ב] (ישעיה מ"א ב'), וכמבואר בדבריהם ז"ל[13] (תענית כ"א[14] א'), ומכל מקום אמרו (נדרים ל"ב א') מפני מה נענש אברהם ונשתעבדו בניו במצרים ארבע מאות שנה, מפני שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו, [בראשית יד, יד] והם היו תלמידי חכמים העוסקים בתורה.

ואנגריא היינו עבודה באונס ע"י לחץ, ותלמיד חכם נקרא כל שתורתו אומנותו ועיקר עסק שלו הוא בדברי תורה, ולא גרע כוחו כלל אם הוא מתעסק בעסק כדי פרנסתו ולא להתעשר כיון שבכל עת הפנאי הוא שב לתורתו, כמבואר ביורה דעה סי'[15] רמ"ג ס"ב, [בשולחן ערוך, יורה דעה רמג, ב] - שזהו עיקר המעלה ע"פ האידיאל התורי להיות עוסק בתורה ובדרך ארץ, כמש"כ[16] במשנה אבות (ב' ב') רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ, וכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה, - אלא שתהיה תורתו קבע ומלאכתו ארעי, כלומר שבכל עת שנפנה מעסקיו, שאינו מרחיב אותם להתעשר, הוא עוסק בתורה.

והצלחת המדינה תלויה במלחמתה ע"י מה שנמצאים בה תלמידי חכמים העוסקים בתורה, שבזכותם המלחמה נוצחת, והם מועילים למדינה יותר מאנשי החיל הלוחמים. ולדוד אמרו החיילים שלא יצא למלחמה "כי תהיה לנו מעיר לעזור", [שמואל ב יח, ג] ותרגם יונתן בצלותא, [ותרגם יונתן: בתפילה] וכן פרשו רש"י[17] ורד"ק[18] והמצודות, ואמרו בסנהדרין מ"ב א' אלמלא דוד שעסק בתורה לא עשה יואב מלחמה כלומר לא היה מנצח את המלחמה. גם אלכסנדר מוקדון אמר על שמעון הצדיק דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי, היינו שזכות התורה והעבודה שהיה הוא ז"ל מעמיד היתה מועילה גם לו.

ומתוך כך תנהוג בודאי ממשלה נאורה, היודעת בכל עת להתרומם ממעלה לרוח הגס ההמוני ומכירה איך להוקיר את השרידים אשר ד' קורא, העוסקים בתורה הנאמנים ביראת שמים ובעבודת ד', ולא תפריע אותם מעבודתם הקדושה. ובכוח ההשפעה הרוחנית העליונה, שאנשי קודש כאלה משפיעים על מדינתה וממלכתה, תנצח את מלחמותיה ותוסיף אומץ וגבורה רבה, והם היחידים הללו יועילו לה הרבה יותר בכחם הרוחני בהיותם עוסקים בתורה ובמוסר ובעבודת ד' ומשפיעים ע"י זה רוח קדושה ואמונה בסביבתם וחוגם, שבזה הם גבורי כח הרבה יותר ממה שיוכלו להועיל לה בכחם החלש החמרי בצאתם לעבוד עבודות גשמיות. ובטוחים אנו שתדע הממשלה להשתמש בכחו של כל אחד מבני ישראל לפי סגולתו, וכחם של תלמידי חכמים יראי ד' תניח על מקומו בקדושת התורה, ולא תחללהו בשמוש החול של מלחמה ואנגריא, שאינם מוכשרים לו כלל לפי מידתם ותכונת גופם ונפשם.

וכל כך גבוהה היא בישראל תעודת לימוד התורה ללומדיה הקבועים, עד שע"פ המסורת התלמודית היא לא תוכל להיות נדחית גם מפני צווי של כל מלך ושליט, ומסורת בידינו מחז"ל[19] על האמור (שמואל ב' כ'[20] ד'-ה') "ויאמר המלך אל עמשא הזעק לי את איש יהודה, ויוחר מן המועד אשר יעדו", שהיתה סיבת האיחור "משום דאשכח רבנן דפתחי במסכתא" [משום שמצא חכמים שהתחילו ללמוד מסכת (ארמית)] (סנהדרין מ"ט א'), ויואב שרצה להתנצל בשביל כך הרגו לעמשא נתחייב בדין אצל דוד, ושלמה הוציא אל הפועל את הדין, מפני שהיה הצדק עם עמשא, שלא לקחת גם למלחמה נחוצה זו את העוסקים בתורה, להפריעם מהעסק הקדוש שעליו העולם עומד. ומבואר שלא רצה עמשא להטרידם בדבר המלחמה, עד שלא הפסיקם ממשנתם גם לשאול אם ירצו ללכת בתור מתנדבים כיון שפתחו במסכתא.

אמנם ללחוץ תלמידי חכמים לבטל תורתם וללכת למלחמה או לשום עבודה חמרית אחרת, זה אסור בכל עת כמו שביארנו מהאיסור של עשית אנגריא על תלמידי חכמים.

והכל סובב הולך על היסוד הגדול הזה, שהצלחת המדינה ונצחון המלחמה עצמה קשורה הרבה בעבודה הרוחנית, שהיחידים שבבני המדינה המיוחדים לעבודת שמים ממשיכים את עבודתם הקדושה בתורה ובעבודת ד' הנחוצה להתקדם תמיד בדבר יום ביומו. על כן תלמידי החכמים העוסקים בתורה הם הם מגינים על הארץ ועוזרים להצלחת הנשק הלאומי, לא פחות וגם יותר מכל החיל הלוחם, ומזה תוצאה בטוחה, שממלכה אידיאלית המכרת את הוד הקודש לא תכוף את התלמידים השוקדים על דלתי התורה, [על פי משלי ח, לד] לבטל את תורתם ולעסוק בעבודה גשמית שאינם מסוגלים לה.

---

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם

3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ג"כ - גם כן
5. תוה"ק - תורתנו הקדושה
6. ע"פ - על פי
7. אע"פ - אף על פי
8. בע"ה - בעזרת השם
9. ע"י - על ידי
10. שע"פ - שעל פי
11. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
12. כ"ג - כבוד גאונו
13. ז"ל - זכרונו לברכה
14. כ"א - כי אם
15. סי' - סימן
16. כמש"כ - כמו שכתב
17. רש"י - רבי שלמה יצחקי
18. ורד"ק - ורבי דוד קמחי
19. מחז"ל - מחכמינו זכרונם לברכה
20. כ' - כבוד

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"א אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב ברוך פרידנברג

הרב קוק עורר את מנהיגי לונדון לעזור לגולי הארץ במצרים. 'קיים אברהם את כל התורה ואפילו עירובי תבשילין': עירוב תבשילין נועד להבדיל בין קדושת שבת לקדושת יום טוב - כשם שמבדילים בין קודש לחול, כך גם 'בין קודש לקודש', ואברהם הבחין גם בכך. מחלוקת הרמב"ם והגאונים על מצוות האבות: לרמב"ם הכול חל מסיני, ולכן מצוות שלפני הדיבור הן 'כדבר שהותר מכללו' (כירושלמי), ולגאונים הן נמשכות (כבבלי). מצורף 'ריש מילין'.

עיקרי הדברים

- עזרה לגולי מצרים.
- עירוב תבשילין - בין קודש לקודש.
- מצוות האבות.

נוסח האגרת עם ביאור

בע"ה[1] כ"א אד"ר[2] עזר"ת[3] לונדון, שלו'[4] וברכה באה"ר[5] לכבוד ידידי וחביבי הרב המאוה"ג[6] סוע"ה[7] אוצר תוי"ר[8] מו"ה[9] ברוך פריעדענבערג שליט"א[10].

אחדשה"ט[11] באה"ר.

יסלח לי כת"ר[12] על אשר אחרתי הרבה מאד מהשיב על מכתבו היקר והנכבד אשר כבוד אהובי שמחני בו, כי רבו עלי מאד טרדותי פה עד אשר נדחה מיום אל יום, בין כה וכה עשיתי מה שהי'[13] אפשר לי להעיר ולעורר את המנהיגים פה ע"ד[14] מצב אחינו בגלות מצרים. [יהודי הארץ שגורשו או ברחו למצרים בימי המלחמה; ראו (כרך ב', אגרת תשיז)] ודי יודע אם אחרי כל ההשתדלות הזאת יהי'[15] הדבר לתועלת. בשכבר הימים שערתי לפרש המאמר קיים א"א[16] כהת"כ[17] ואפי'[18] עת"ב[19], [קיים אברהם אבינו כל התורה כולה ואפילו עירובי תבשילין; יומא כח] עפ"מ[20] שנ"ל[21] לפרש מאי דאמרי' בפ"ב דביצה [ביצה טו] בטעם ע"ת[22] מזכור א"י[23] השבת לקדשו זכרהו מאחר שבא להשכיחו, חוץ מפירש"י[24] דקאי על עונג שבת, די"ל[25] דקאי על קדושת שבת, מפני ששבת חמירא מיו"ט[26], ואם שבת ויו"ט[27] שסמוכין זל"ז[28] לא יהי' כל היכר על החומר של שבת לעומת יו"ט[29] יוכל האדם לטעות להשוות קדושת שבת לקדושת יו"ט, ויבא לידי חילול שבת במלאכת אוכל נפש המותרים ביו"ט[30], ויחשוב שבכ"ז[31] מקדש הוא את השבת כערך היו"ט[32], והרי אינו משוה אותו ליום חול, ובאמת כשם שאנו צריכים להבדיל בין קודש לחול כן צריכים אנו להבדיל בין קודש לקודש. וזאת היא כוונת חז"ל[33] על גדולת חכמתו הקדושה של אברהם אבינו שקיים את כהת"כ עד שלא נתנה, שלא די שכל מה שתלוי בהבדלה שבין הגדרים היותר רחוקים זמ"ז[34] כמו בין הקודש ובין החול וה"ה[35] בין הטמא ובין הטהור קיים לשמרם, אלא שהבחין ג"כ[36] בסדרי המדרגות שבין קודש לקודש, ואבוהון דכולהו הוא ההבדל שבין קדושת השבת לקדושת יו"ט, להעלות את קדושת השבת למעלה מקדושת יו"ט, שלפי פירושנו בדברי הגמ'[37] בנוי ע"ז[38] הע"ת[39].

ובעיקר נתינת התורה להאבות, ויחס קבלת האבות את התורה עם החיובי שלנו אפי'[40] במצוות שנצטוו האבות בהן, הדברים ארוכים הם. ושיטי הרמב"ם[41] היא ידועה, שכל המצות גם מה שקודם הדבור אינן נכנסות לחיוב שלנו כ"א[42] מהר סיני. ושיטת הגאונים היא שמה שנאמר לאבות הולך הוא ונמשך בחיוב בלא הפסק אלא שבאה התורה להוסיף את מה שנתן בסיני. ובארתי בזה יסוד המחלוקת שבין שיטי הירושלמי דקדושין בענין עשה דלפה"ד[43] לשיטי הש"ס[44] ביבמות בסוגי' דעלי'[45] דפליגי בזה, דלדי הגאונים, שהמצות דאבות ממין קבלת התורה הן והן נמשכות והולכות, הרי יש להן חומר מצד קדימתן והוי כעין תדיר, אבל לדעת הרמב"ם מוכרחי לומר ששעה אחת לפני קבלת התורה בסיני הותרו לנו כולן כדי שיחול בב"א[46] החיוב של כהת"כ, א"כ[47] נחשבים הם כדבר שהותר מכללו כל מצות שלפה"ד[48] לעומת המצות שלאחה"ד[49], וע"כ[50] יש בהם צד הקל, ונמצא ששיטת' הרמב"ם מתאמת לדעת הירושלמי ושיטת הגאונים כהבבלי. והדברים ארוכים בזה מאד מסתעפים לענפים רבים, ואני מוכרח לקצר, ויש להם קישור עם הערותיו של כת"ר, שסמכתי על יסוד זכין לאדם, ונתתי רשות לרב א' המו"ל[51] פה איזה קובץ בד"ת[52] שידפיס את דבריו בשמו, ואשער שיהי'[53] ניחא לי' למר.

הנני שולח לכת"ר[54] מנחת אהבה מחברת קטנה שהו"ל[55] בקרוב בעה"י[56], יקבלה באהבה וברצון, ויסלח נא על קיצור דברי כי אין דנין אמשא"א[57], ואולי יחנני ד' לעת הפנאי להשתעשע יפה עם אהובי בשעשועין דאורייתא. ירחם ד' על עמו ועולמו וישיבני יחד עם כל שאר עמו המצפים לישועה ולמקום מאוויינו ארץ חמדתנו. והי'[58] זה שלו' כנה"ר[59] ונפש יד"ע[60] דוש"ת[61] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. בע"ה - בעזרת השם
2. אד"ר - אדר ראשון
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שלו' - שלום
5. באה"ר - באהבה רבה
6. המאוה"ג - המאור הגדול
7. סוע"ה - סיני ועוקר הרים
8. תוי"ר - תורה ויראה
9. מו"ה - מורנו הרב
10. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. כת"ר - כבוד תורתו
13. שהי' - שהיה
14. ע"ד - על דבר
15. יהי' - יהיה
16. א"א - אי אפשר
17. כהת"כ - כל התורה כולה
18. ואפי' - ואפילו
19. עת"ב - עתיד לבוא
20. עפ"מ - על פי מה
21. שנ"ל - שנראה לי
22. ע"ת - על תנאי / עיין תוספות - לפי ההקשר

23. א"י - ארץ ישראל
24. מפירש"י - מפירוש רש"י
25. די"ל - דיש לומר
26. מיו"ט - מיום טוב
27. ויו"ט - ויום טוב
28. זל"ז - זה לזה
29. יו"ט - יום טוב
30. ביו"ט - ביום טוב
31. שבכ"ז - שבכל זאת
32. היו"ט - היום טוב
33. חז"ל - חכמינו זכרונם לברכה
34. זמ"ז - זה מזה
35. וה"ה - והוא הדין
36. ג"כ - גם כן
37. הגמ' - הגמרא
38. ע"ז - על זה
39. העי"ת - העירוב תבשילין
40. אפי' - אפילו
41. הרמב"ם - רבי משה בן מימון
42. כ"א - כי אם
43. דלפה"ד - דלפי הדין
44. הש"ס - השישה סדרים (התלמוד)
45. דעלי' - דעליה
46. בב"א - במהרה בימינו אמן
47. א"כ - אם כן
48. שלפה"ד - שלפי הדין
49. שלאחה"ד - שלאחר הדין
50. וע"כ - ועל כן
51. המו"ל - המוציא לאור
52. בד"ת - בדברי תורה
53. שיהי' - שיהיה
54. לכת"ר - לכבוד תורתו
55. שהו"ל - שהוציא לאור
56. בעה"י - בעזרת השם יתברך
57. אמשא"א - אפשר משאי אפשר
58. והי' - והיה
59. כנה"ר - כנפשו הרמה
60. יד"ע - ידידו עוז
61. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ז) - לונדון **נמען:** קול קורא ביידיש

באלכסנדריה ישבו כשמונים משפחות של ת"ח מירושלים, שייסדו 'ישיבת ארץ ישראל' ומצבם עגום. הישוב החומרי בארץ קשור בישוב הרוחני של ת"ח. 'עזרו את ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריה'.

עיקרי הדברים

- ת"ח גולים באלכסנדריה.
- ישוב חומרי ורוחני.
- קריאה לעזרה.

נוסח האגרת עם ביאור

טהייערע ברידער, [אחים יקרים] זייער אגרויסע אונד אהייליגע מצוה שטייט אונז יעצט פאר. אמצוה וואס ענטהאלט אין זיך, פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, און ישוב ארץ ישראל צוזאמען.

אין אלכסנדריא, אין עגיפטען, דמנבען זיך, צווישען אלע אונזערע ארויס-געטריבענע ברידער, פון ארץ ישראל, און די ערשטע צייט פון דיא מלחמה, באזעצט אגעוויסער צאהל פון תלמידי-חכמים פון ירושלים, א ערך אכציג פאמיליען רבנים גרויסע תלמידי-חכמים. דיא אדעלע אידען [יהודים אצילים] האבען אין אונזער עיר הקודש אין ירושלים זייער לעבען פארבראכט אף תורה ועבודה. יעצט אז זיי זיינען פארוואגעלט גיווארען אין גלות מצרים, זייען זייערע הערצער און זייערע אייגען געוואנדט צוריק צו אונזער הייליגע היים צו ירושלים. דערווייללע קענען זיי זייער לעבענסארט ניט ענדערען, דיא תורה איז זייער לעבען און זייער שטענדיגליכע בעשעפטיגונג. אלזא איז א ישיבה מיט דעם נאמען "ישיבת ארץ ישראל" [הישיבה שייסדו המגורשים מארץ ישראל באלכסנדריה בימי מלחמת העולם הראשונה] געגרינדעט גיווארען, דיא אויבענדערמאנטע צאהל רבנים זיצען דארטען און זיינען עוסק בתורה, וויא זייער געוואנהייט איז גיווען אין ירושלים. און עס ווערט געזוכט וויא זייא דורכצופירען דיא נויטוונדיקייט פון דעם לעבען עס איז מיר אבער א בעריכט געקומען פון זייער פראמינענטע לייט, אז דיא לאגע פון דיא תלמידי חכמים איז יעצט זייער טרויעריג, שטיצע איז זייער געניטיגט.

איך געפין זיך אלעס מחוייב אייך צו ערקלערען, ליעבע ברידער, אז אונזער ישוב ארץ ישראל דער מאטעריעלער איז זייער פיעל געבונדען מיט דעם ישוב הרוחני פון ארץ ישראל, מיט דעם ישוב פון דיא תלמידי חכמים, וואס זיינען עוסק בהתמדה אין תורה ועבודה. מיר מוזען אוף-האלטען דיא בני ציון היקרים, ביז וואנען מיר וועלין זוכה זיין מיט זייא צוזאמען אין ציון צו קומען, און א אור חדש פון ציון וועט אף אלע ספערען פון לעבען אוף-געהען.

העלפט ליעבע ברידער העלפט דיא תלמידי חכמים פון ישיבת ארץ ישראל אין אלכסנדריא. [הרב קוק ישב אז בלונדון, ופנה ליהודי אנגליה]

בכבוד וברכת הגאולה

הק' אברהם יצחק ה"ק

תרגום [המכתב נכתב ביידיש, וזה תרגומו]

אחים יקרים, מצוה גדולה וקדושה עומדת לפנינו, עתה, מצוה שכוללת בתוכה ביחד פקוח נפשות, חיזוק עמוד התורה, וישוב ארץ ישראל.

באלכסנדריא, מצרים, התישבו בין כל אחינו המגורשים מארץ ישראל, [בתחילת מלחמת העולם הראשונה גירש השלטון העות'מאני מארץ ישראל אלפי נתינים זרים, ורבים מהם הגיעו לאלכסנדריה] בראשית זמן המלחמה, מספר מסוים של תלמידי-חכמים מירושלים, בערך שמונים משפחות, רבנים תלמידי-חכמים גדולים. היהודים האצילים האלה המשיכו את חייהם, בעיר קדשנו ירושלים, בתורה ועבודה. עתה כאשר הם נתגלגלו אל גלות מצרים, לבותיהם ועיניהם פונים חזרה אל בית-חיינו הקדוש, אל ירושלים. בינתיים אינם יכולים לשנות את דרך חייהם, התורה היא חייהם ועסוקם התמידי. בכן נתיסדה ישיבה בשם "ישיבת ארץ ישראל", מספר הרבנים הנזכרים למעלה יושבים שם ועוסקים בתורה, כמו שהיה הרגלם בירושלים, ומתבקשים אמצעים כדי להמציא להם ההכרחיות למחיה.

אמנם הגיעה לי ידיעה, מאת אנשים חשובים מאד, כי מצבם של תלמידי חכמים אלה הוא עתה עגום מאד, תמיכה היא נחוצה מאד. אני מוצא עצמי מחוייב להצהיר לכם, אחים אהובים, כי ישוב ארץ-ישראל החמרי שלנו הוא קשור מאד מאד בישוב הרוחני של ארץ-ישראל, בישוב של תלמידי-חכמים העוסקים בהתמדה בתורה ועבודה, אנחנו מוכרחים להחזיק את בני ציון היקרים, עד שנזכה יחד אתם לבוא לציון, ואור חדש מציון יופיע על כל מערכות חיינו.

עזרו, אחים אהובים, עזרו את תלמידי-החכמים של ישיבת ארץ ישראל באלכסנדריא.

בכבוד וברכת הגאולה.

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ד אדר תרע"ז - לונדון **נמען:** הרב הראשי יוסף הרץ

הרב קוק אינו מפקפק בנאמנותו של הרב הרץ, אבל יש מי שמשפיעים עליו 'בשם טובת הכללי' שלא להרבות דרישות מהממשלה. לכן חובה להציג לפניו את דעת שומרי המצוות: לתבוע ולחזור ולתבוע את מה שמגיע על פי שוויון הזכויות. מי שעומד בראש צריך חיזוק - 'היה לך לעזרני', 'עץ הקטן מדליק את הגדולי'.

עיקרי הדברים

- אין לסגת מתביעות.
- חיזוק לעומד בראש.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הרב הראשי באנגליה ד"ר[1] יוסף הירץ) ב"ה[2], כ"ד אדר עזר"ת[3].

הנני בזה להודיע נאמנה להוד כבודו, שגם רגע אחד לא נסתפקתי כי מאד מאד יקרות לו טובת הכלל ואמונתנו הקדושה. אבל כאשר ידעתי שנמצאים אנשים החפצים להשפיע על כבודו דוקא בשם טובת הכלל ואמונתנו הקדושה, שלא להרבות דברים כלפי הממשלה במה שנוגע ביחוד לעניני היהודים והיהדות, אמרתי עם לבי שזאת היא חובת שלמי אמוני ישראל להציג לפני הדרת כבודו את תביעותינו ומהלך השקפתנו, שדעתנו היא איתנה, שטובת הכלל ואמונתנו הקדושה דורשת מאתנו, שלא לסוג אחור מכל מניעה ולתבוע ולחזור ולתבוע מאת הממשלה כל מה שמגיע לנו ע"פ[4] חוק הצדק של שיווי הזכויות הדתיות, השורר במדינה נאורה זו. ואנא ידענא בנפשאי, [ואני יודע בעצמי (ארמית)] שאיש העומד בראש איזה משרה כללית, שנמצאים בתוכה זרמים שונים, צריך הוא תמיד אימוץ לרוחו, לחזקו ולעודדו, ללכת עם הזרם היותר טהור ויותר רצוי, אשר לעומד בראש הנהגה רוחנית בישראל הוא מה שיותר מכוון למהלך המתברר ע"פ עמקה של תורה וקדושת היהדות. ויזכור כבודו, שחז"ל[5] מסרו לנו שהקדוש ברוך הוא אמר למשה היה לך לעזרני, [ברכות לב: "אמר לו הקב"ה למשה: משה, היה לך לעזרני"] ומיד אמר לו ועתה יגדל נא כח ד', [במדבר יד, יז] ועץ הקטן מדליק את הגדול, ["עצים קטנים מדליקים את הגדולים" (תענית ז)] ואשרי הדור שהגדולים נשמעים לקטנים. [ראש השנה כה]

והנני בזה מוקירו ומכבדו החותם ברגשי כבוד נעלים,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ד"ר - דוקטור
2. ב"ה - ברוך השם
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. ע"פ - על פי
5. שחז"ל - שחכמינו זכרונם לברכה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתטז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק דרש בתלמוד תורה ביידיש, ולבקשת ראש המורים גם בעברית - 'פעם ראשונה בגלות', וזה היה 'משיב נפש'. החדשות ממהפכת רוסיה הן 'ניצוץ אור' מתוך 'ההריסה העולמית', ומקווים שהחירות החיצונית תהיה הכנה לחירות פנימית.

עיקרי הדברים

- דרשה בעברית.
- מהפכת רוסיה.
- חירות חיצונית ופנימית.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' ניסן עזר"ת[2], [ג' בניסן תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון] בני מחמדי ויקירי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[3], כעת מפני הטרדות הזמניות כמובן מוכרחני לקצר. ומ"מ[4] הנני חוטף קצת זמן לכתב לך ביחד עם המשלח של הכספים.

ה' קמחי נ"י[5] הודיעני שמקבל מכתבים משמואל שי'[6]. [אחיו של הרב קוק, הרב שמואל קוק] ואיני יודע פרטי הדברים ממצבם, אולי כתוב במכתביו איזה תוכן של ידיעה. ביחוד לפחות אם אינם מוכרחים להיות נטפלים לאיזה פלוגה מחוץ לעירם.

אמש הוכרחתי לדרוש באחד ממוסדי הת"ת[7] פה, ואחרי ההרצאה הז'רגונית של הדרשה [הדרשה ביידיש] הוכרחתי ע"י[8] בקשה פומבית של ראש המורים שם לדבר ג"כ[9] עברית, וזה לי הפעם הראשונה בגלות, והיה לי למשיב נפש.

כמובן, החדשות הרוסיות [מהפכת פברואר ברוסיה (תרע"ז), שהפילה את שלטון הצאר] מענינות [מהפכת פברואר 1917 ברוסיה, שהפילה את שלטון הצאר, ובעקבותיה בוטלו ההגבלות שהוטלו על היהודים] באיזו מדה. בע"ה[10] נוכל לומר, שניצוץ אור קטן ממגמתה של ההריסה העולמית ע"פ[11] עצת ד' אשר שם שמות בארץ [על פי תהלים מו, ט: "לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ"] כבר הולך ומתגלה, יהי רצון שבמהרה יראה אור גדול, ורוח ד' יופיע על עמו וידעו לקבל את רשמי החרות החיצונית, שתבוא בחסדי השי"ת[12] בתור הצעה לחרות עליונה פנימית כללית, שתראה בהוד כבודה על הררי קודש, ויציץ ופרח ישראל [ישעיהו כז, ו] ב"ה כבר הובאו הביתה המצות השמורה, בעדי ובשביל הבית, אקוה שיביאו ממצותיו של מאנאשעוויץ, [מאפיית המצות של בער מנישביץ בארצות הברית] יזכנו השי"ת לקיים את כל המצוות הבע"ל[13] בחג הקדוש הבע"ל בשמחת לב בנחת רוח וגילה אצילית פנימית, שתריק עלינו ועל כל עמו בית ישראל ועל כל יצורי עולמים שפעת ברכה ועדנת קודש עד בלי די.

והנני כעת מקצר ועולה ואומר שלו'[14] רב לך ולכבוד אהובינו הרה"ג[15] החכמים שליט"א וכא"ל[16], כנה"י[17] ונפש אביך דורש אשרך כל הימים, המצפה לתשועת ד' בקרוב,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ומ"מ - ומכל מקום
5. נ"י - נרו יאיר
6. שי' - שיחיה
7. התי"ת - התלמוד תורה
8. ע"י - על ידי
9. ג"כ - גם כן
10. בע"ה - בעזרת השם
11. ע"פ - על פי
12. השי"ת - השם יתברך
13. הבע"ל - הבא עלינו
14. שלו' - שלום
15. הרה"ג - הרב הגאון
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ז' ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ברכה לפסח: מקווים שאור החירות יאיר את 'מאפלת העולם', ויתברר ש'יד ה' עשתה שמות... להרוס על מנת לבנות'.

עיקרי הדברים

- ברכה לפסח.
- הרס על מנת לבנות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ז' ניסן עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], מפני ריבוי הטרדות, וביחוד בימים הללו ובפרוס הפסח, [שלושים יום לפני פסח] הנני מוכרח להסתפק באמרים קצרים, להביע לך יקירי ולכל עוזריך ואוהביך היקרים, את ברכתי לימי החג הקדוש הממשמש לבא על"ט[4]. יחנינו השי"ת[5] ברוח נכונה, ואור צהלה ושפעת קדושת גבורת אמת ואמונה, ונזכה מהרה להתגלות אורים גדולים ממרומי החירות של זמן חירותנו, להאיר את מאפלת העולם כולו, ובתוכו יבנה בית ישראל בהר מרום הרים, [על פי ישעיהו ב, ב] לבסס את כל גאולת עולמים,.וכל עדיני נפש וכל טהורי לב יראו וישמחו בישועת ד' אשר יעשה לעמו ועולמו, ואור פניו עלינו ישא להגיה כל מחשכים, ויראו וידעו כל באי עולם כי יד ד' עשתה שמות בארץ [על פי תהלים מו, ט; מלחמת העולם] להרס על מנת לבנות בנין עולם, בנין רם ונשא אשר יגלה הודו והדרו על תחית גאולת עם עולם ע"י[6] אדמת קדשו, וחדשה עתה תצמח לחבוש כל שבורי לב, ונגילה ונשמחה במהרה, ומציון תצא תורה [ישעיהו ב, ג] על כל אפסי ארץ, ותרוממנה קרנות צדיקים [תהלים עה, יא] בימין ד' רוממה. חזק בני ואמץ, וברוח חדוה ואור צהלה תחוג את החג הקדוש הבעל"ט[7] בקיום כל מצותיו בעליית טהרה וקדושה נאמנה ורוממה, כנה"י[8] ונפש אביך מצפה ומיחל לאור ישועה קרובה לשה פזורה אסירת התקוה בב"א[9],

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. על"ט - עלינו לטובה
5. השי"ת - השם יתברך
6. ע"י - על ידי
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. כנה"י - כנפשו היקרה
9. בב"א - במהרה בימינו אמן

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתיט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ד"ר יעבץ מעורר אותו להתבטא בפומבי על המאורעות ועל 'זיקי התקווה', אבל הרב קוק עוד לא מצא 'את המילה הנכונה'. הרב קוק שמח על ידיעות על פרופסור 'גר הצדק'. שיחו הפנימי: איך להוציא לאור את 'ההארה האלוהית הגלויה' שבמאורעות - 'זריעת הצדקות' לפני 'הצמחת הישועות' - ואיך לגאול את העולם 'מהחולשה הקרירה של העיוורון הטכני'.

עיקרי הדברים

- קריאה להתבטא בפומבי.
- ההארה האלוהית במאורעות.
- נגד העיוורון הטכני.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ז ניסן עזר"ת[2], [כ"ז בניסן תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון, ומכתבו נשלח לבנו, הרצי"ה, בסנט גאלן שבשווייץ] אורו עיני באור מכתבך היקר מס"ג[3]. [מסנט גאלן] עבר עלינו החג הק'[4] ת"ל[5] כשורה, כמובן בטרדות של אנשים מעברים שונים. מר יעבץ נ"י[6] [זאב יעבץ; ראו גם (כרך ג', אגרת תתכ)] מעירני מאד במכתב לצאת באיזה תכן פומבי ע"ד[7] העניינים הכלליים העומדים כעת על הפרק, ע"ד ההערות החדשות וזיקי התקוה המתנוצצים מרחוק ומקרוב. ואני, אם כי לבבי מלא מאד המית תקוה ואור יחולים כבירים, עוד לא אמצא את המלה הנכונה איך לבטא את הגיון הלב המחודש. ואולי עלינו לחכות, עד אשר יראנו ד' בימים הקרובים הבע"ל[8] את מצב הזמן וערכי העולם והחיים המתחדשים, אשר יגיעו ביחש יותר מפולש לערכינו הפנימיים.

שמחתי על ידיעת האי גברא יקירא הפרופ' גר-הצדק שליט"א[9]. תענגני נא אם תודיעני ביתר פרטיות מערכו ועניניו אם תדע. השב נא שלו'[10] רב בתודה וברכה לכ'[11] הרה"ג[12] ד"ר[13] אשר שליט"א על ברכתו, וכמ"כ[14] דר"ש[15] להרב ד"ר הערץ שליט"א וכא"ל[16] ולידידינו היקרים בס"ג, מר קמחי וביתו וכא"ל, מר וויסבורד וביתו וכא"ל, וכל אהובינו היקרים ולידידנו השו"ב[17] המופלג ה"ר[18] אשעראוויץ נ"י, תודיעני אם נתקיימה דרישתי לאשר אותו מטעם העדה המאוחדת לשו"ב[19] קבוע ואם הוטב מצבו בכלל. ולידידנו מר קליר נ"י תאמר שלו' וברכה. והננו צמאים מאד לדעת בפרטיות, איך נגמר אצלך, אם תתישב כעת שמה, ובאיזה אופן ואי אלה פרטים. בכללות הדבר הלא כתבתי לך במכתב הקדום. ודי יהיה עמך וינחך בדרך הטובה והישרה בע"ה[20].

שיחי ושיגי היותר פנימיים כעת הלא הנם איך מישרים מסלה, להוציא לאור עולם את ההכרה הברורה של ההארה האלהית הגלויה שהחלה להיות כבר מוארה במהלך המאורעות, זריעת הצדקות שהיא ההקדמה להצמחת הישועות ולבריאת הרפואות, [על פי ברכת "לא-ל ברוך" שבתפילת שחרית: "זורע צדקות, מצמיח ישועות, בורא רפואות, נורא תהלות, אדון הנפלאות, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", ובסופה: "אור חדש על ציון תאיר"] לכל המדוים

האישיים והכלליים שיביאו להתגלותה של הנוראות של התהילות והתחלת ההכרה של אדון הנפלאות, המחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית ומאיר אור חדש על ציון, ומצעיד אותנו לזכיה לאורים הללו ההולכים ונוגהים. וכל אלה הלא מסתעפים והולכים הם מבעל המלחמות, השם שמות בארץ [על פי תהלים מו, ט] להזריח אור הצדק, אור הקדש, המוכרח לשא ברינה את האלומות [על פי תהלים קכו, ה–ו: "הזרעים בדמעה ברנה יקצרו... בא יבא ברנה נשא אלמתיו"] פרי הזרע, אשר עדיין הנם נזרעים ואשר כבר זורעו בדמעה.

אבל איך נגאלים ואיך גואלים את העולם ואת החיים משעבודה של החולשה הקרירה של העיורון הטכני, שאיננו מכיר את אור חיי החיים גם בהגלותם בתועפות עוזם. הבה נחכה ונתאמץ, בריחי הברזל יגודעו, [על פי ישעיהו מה, ב: "ובריחי ברזל אגדע"] ואור ד' אל אלהי ישראל יגלה ויראה בחיי עם עולם, וברוח גבורה ינשא נס להתנוסס בקושט סלה. [על פי תהלים ס, ו: "נתתה ליראיך נס להתנוסס מפני קשט סלה"] וידיעה מקורית זו תהיה מקור החסינות, מעוז הבטחה, לכל הרכוש הגדול ההולך ונקנה בכל המערכה האנושית, החותר במסתרים לגדע את כל אשרות הרשעה והמתעודד בטובו להצדיק קודש, אל ד' ויאר לנו. [תהלים קיח, כז]

כתוב נא בני יקירי בפרטיות מכל ענייך, ומכל אשר תוכל לדעת מיקירנו שם. הלא אנחנו מתאזרים לשלח להם כפי היכולת. בטח יתנו את החלק היותר הגון בעד תמיכת הורינו שליט"א, יחזקם ד'.

והנני בזה חותם בברכה ובצפיית ישועה כנפשך היקרה ונפש אביך דור"ש[21] ואשרך כה"י[22],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עז"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. מס"ג - מסט. גאלן
4. הק' - הקטן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. נ"י - נרו יאיר
7. ע"ד - על דבר
8. הבע"ל - הבא עלינו
9. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
10. שלו' - שלום
11. לכ' - לכבוד
12. הרה"ג - הרב הגאון
13. ד"ר - דוקטור
14. וכמ"כ - וכמו כן
15. דר"ש - דורש שלום
16. וכא"ל - וכל אשר לו
17. השו"ב - השוחט ובודק
18. ה"ר - הרב רבי
19. לשו"ב - לשוחט ובודק
20. בע"ה - בעזרת השם
21. דור"ש - דורש שלום

22. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ז ניסן תרע"ז - לונדון **נמען:** ד"ר זאב יעבץ

הרב קוק מרגיש 'דכאות גדולה' מ'זעירות נפשו' מול החזון. נראה שהצעדים המעשיים צריכים להיעשות דווקא על ידי מי שאינם חשים את מלוא הודו, אבל אם תתגלה דרך, 'גם חלש כמוני יאמר גיבור אני'. הרב קוק מחכה לפגישה כדי לברר צעדים מעשיים.

עיקרי הדברים

- תחושת קטנות מול החזון.
- המעשה בידי אחרים.
- פגישה לבירור.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ז ניסן, עזר"ת[2]. [כ"ז בניסן תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון; יעבץ ישב אז בלונדון אף הוא]

עתרת שלו'[3] ואור ישועה לכבוד רב רחימאי, הרב המאור הגדול לממשלת התורה והחכמה בישראל, מישר הדורים [על פי ישעיהו מה, ב] בשדמות תולדותינו ומשובב נתיבות דור דורים, [על פי ישעיהו נח, יב; ספרו של יעבץ "תולדות ישראל" הוא ספר היסטוריה] מו"ה[4] זאב יעבץ [ראו (כרך ג', אגרת תתיט)] שליט"א[5] וכא"ל[6] שלו' וברכה.

אחדשה"ט[7] באה"ר[8].

מה נכבד לי היום אשר אותותיו הבהירות האירו נגד עיני, והאמת אגיד לכבוד אהובי, כי דכאות גדולה אני מרגיש בעצמי, מעוצם זעירות נפשי, לעומת החזון הגדול והנאדר, מלא אורי ד', ההולך ומגיה לפנינו מתוך המחשכים של ימינו אלה. נראים הדברים, שהפסיעות המעשיות צריכות הן להעשות דוקא ע"י[9] אנשים שאינם כ"כ[10] מרגישים את מלא הודן, ואת תועפות רום קדשן. אבל מובן הדבר, שאם תיגלה לפנינו איזה מסילה אשר נוכל להראות עליה בבטחה לאמור זה הדרך לכו בו, [על פי ישעיהו ל, כא] אז גם חלש כמוני יאמר גבור אני, [על פי יואל ד, י: "החלש יאמר גבור אני"] ולמחית נפש [על פי בראשית מה, ה] יהיו לי דברי כבוד חביבי ועצותיו הנאמנות.

ע"כ[11] אחכה ליום אשר יזכנו ד' להתראות, ולברר הדברים היותר קרובים למעשה, עכ"פ[12] בתכונת הדבור וההתארה. נקוה כי צור ישראל, אשר הננו רואים את מפעליו כעת, כי שם שמות בארץ, [על פי תהלים מו, ט] כדי לכונן את עולמו באור צדק עולמים, שזוהר נוגהו יופיע בתמותו ע"י בנין עמו על חבל נחלתו יאזרנו בגבורה, להוציא אל הפועל כל חד מינן את החלק הרשום אשר עליו לעבוד על השדה אשר ברכו ד' לתחית ישראל ואדמת קדשו. והנני מחכה למלקוש אמרי כבוד הדרתו [על פי איוב כט, כג: "ופיהם פערו למלקוש"] בפרטיות. מרוב הטרדה, והלאות מכל עניני הקטנות הסובבים אותי יום יום בכרך זה, [בלונדון] הנני מוכרח לקצר כעת, ואחתום בברכה נאמנה בנפש צמאה לטללי ידידות נפשו המפוארה. והי'[13] זה שלו' כנה"ר[14] ונפש ידי"ע[15] דוש"ת[16] באה"ר,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שלו' - שלום
4. מו"ה - מורנו הרב
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
8. באה"ר - באהבה רבה
9. ע"י - על ידי
10. כ"כ - כל כך
11. ע"כ - על כן
12. עכ"פ - על כל פנים
13. והי' - והיה
14. כנה"ר - כנפשו הרמה
15. ידי"ע - ידידו עוז
16. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (אייר תרע"ז) - לונדון **נמען:** הזמנה לאסיפת רבנים

הוסכם לכנס אסיפת רבנים בלונדון ב-י"א באייר, לטכס עצה על עניינים חשובים. ההוצאות יוחזרו.

עיקרי הדברים

- אסיפת רבנים.

נוסח האגרת עם ביאור

אחדשה"ט[1].

הנני מוצא לי לחוב קדוש להודיע לכ"ת[2] שהוסכם אצלנו פה בהסכמת רבנים חשובים וגדולים, כי השעה דורשת מאתנו להתאסף לאסיפת רבנים פה בלונדון, לטכס עצה ישרה, על דבר ענינים חשובים מאד העומדים ברום עולם, [על פי ברכות ו: "דברים העומדים ברומו של עולם"] שהשעה דוחקת את פתרונם. האסיפה תהיה בע"ה[3] ביום ג' י"א אייר הבע"ל[4], עשרים ושלשה אפריל; ונבקש בזה את כבוד תורתו שיהי'[5] מזורז לדבר הגדול הזה ויופיע בכבודו על האסיפה הנכבדה. גם יודיענו נא תכף את היום והשעה אשר יבוא אי"ה[6].

וצור ישראל ומגינו בעת צרה יהי'[7] עמנו וחפצו ית'[8] יצליח בידנו, והכינוס לצדיקים יהי' נאה להם ולעולם ["כינוס לצדיקים, הנאה להן והנאה לעולם" (סנהדרין עא)] בעזה"י[9].

ברגשי כבוד וברכה נאמנה, בשם הרבנים מיסדי האסיפה,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק.

ההוצאות יושבו לפי הצורך

הנ"ל

1. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
2. לכ"ת - לכבוד תורתו
3. בע"ה - בעזרת השם
4. הבע"ל - הבא עלינו
5. שיהי' - שיהיה
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. יהי' - יהיה
8. ית' - יתברך
9. בעזה"י - בעזרת השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת, כ"ב בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

מצב העולם נפלא: 'יד ה' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת'. חובת אנשי הרוח היא 'לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות'. במרכז עומדת 'נשמת היקום החבוייה ברז החיים שבכנסת ישראל'.

עיקרי הדברים

- יד ה' בהיסטוריה.
- חובת אנשי הרוח.
- כנסת ישראל במרכז.

נוסח האגרת

בעה"י[1], מוש"ק[2] כ"ב למטמונים, עזר"ת[3].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[4], זה כמה שאנו צמאים ומשתוקקים לקבל מכתב מאתך. נא לשמחנו בדבריך היקרים ובכל פרטי מעמדך, ומעשיך בקודש ובחול, שהכל הוא בע"ה[5] על טה"ק[6]. ואיך נשארה ההסכמה, אם להתעכב בס"ג או לשוב לנ"ש[7]. דרש נא באה"ר[8] בשמי בשלו'[9] כל ידידינו ואוהבינו שי'[10] בשני המקומות, גם לרבות ידידינו שבבזל, ועוד. אולי כבר עשה ידידנו ד"ר[11] אי' שי' איזה צעד בדבר תק"ע, נא להודיעני. מעמד העולם נפלא הוא כעת. יד ד' הגלויה, ההורסת ובונה כאחת, שכמעט לא נראתה כמוה בכל משך התולדה במהלך הטבעי הרגיל. הרעיונות הולכים ושוטפים בחזקה, מעברים שונים שוטף האור. חובת אנשי הרוח לקרוא בשם את התוכן הפנימי של המאורעות, לסמן את היחושים שבין הדעות והרגשות ההולכות ומתיצרות אל החיים האישיים והכלליים. נפלאות גדולות יוצאות לאורה במעמקי הנשמה, שעתידות הן להתגלות ולשנות לטובה את פני העולם, הרבה בערך יותר גדול מכל השינויים המעשיים. ובמרכז עומד יסוד נשמת היקום החבוי ברז החיים שבכנסת ישראל, שחובת הכרתו הולכת ופועמת, הולכת ומתוספת, ודי חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

הנני חותם בברכה וכט"ס[12], כנה"ר[13] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך עוזך ותפארתך כה"י[14],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. בע"ה - בעזרת השם
6. טה"ק - טהרה וקדושה
7. לנ"ש - לנוישאטל (עיר בשווייץ)
8. באה"ר - באהבה רבה
9. בשלו' - בשלום
10. שי' - שיחיה

11. ד"ר - דוקטור
12. וכט"ס - וכל טוב סלה
13. כנה"ר - כנפשו הרמה
14. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכג

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב אייר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

העיתונים מגזימים על המצב בארץ, והרב קוק מציע לשאול במברק. 'הזמן הנפלא והנורא... צריך תכונה של טהרה וגבורה'.

עיקרי הדברים

- דאגה למשפחה בארץ.
- טהרה וגבורה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ב אייר עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], מאד היינו כמהים לדעת איזה ידיעה מתמן משלומם ומצבם. פה מגזימים מאד העתונים ע"ד[4] המצב שם, [בפסח תרע"ז גירשו השלטונות העות'מאניים את יהודי יפו ותל אביב] ד' ירחם וישמור. אולי כדאי שתשאל בדעפעשע על שלומם.

הזמן הנפלא והנורא שלנו, שיד ד' בו גלויה היא וקול ד' קורא לכל אוזן שומעת, צריך הוא תכונה של טהרה וגבורה קדושה פנימית בכל עת. והרכוש הזה הוא היותר גדול, שיעשיר את העולם כולו, בבוא התור לסידור. חיים חדשים בנאות שלו'[5] ומשכנות מבטחים.

יחזקנו צור עוזנו בישועתו וירוממנו להגיון קדשו ומפעלי עבודתו באור ועז. הנני חותם בברכה בצפית ישועה ואורה. והי'[6] זה שלו' כנה"י[7] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[8],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שלו' - שלום
6. והי' - והיה
7. כנה"י - כנפשו היקרה
8. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ל"ד בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שואל היכן הרצי"ה קבע את מושבו. על הנעשה בארץ - יש לחפש דרך לשלוח תמיכה מיידית למשפחה.

עיקרי הדברים

- מקום הרצי"ה.
- תמיכה למשפחה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ל"ד למב"י[2], [ל"ד למספר בני ישראל, כלומר: ל"ד לספירת העומר] עזר"ת[3].

בני מחמדי שליט"א[4], ת"ל[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. כמה אנחנו צמאים לקבל מאתך מכתב מפורט מכל אשר אתך באר היטב. ב"ה שקבלנו את כרטיסך, אבל לא הרוה צמאוננו לדעת בפרטיות, איפה נשאר מקום מושבך בקביעות. ודרך אגב אם לא בס"ג [בסנקט גאלן] מאיזה טעם נתבטל הרעיון דשם. איך שיהי'[7] ודאי הכל הוא לטובה.

והנה מהנעשה באה"ק[8] [בפסח תרע"ז גירשו העות'מאנים את יהודי יפו ותל אביב מבתיהם] בטח ידעת מכבר. הננו מחזקים ומאמצים את מעמד רוחנו, ביחול ותקוה לד' שישמור את עמו ונחלתו, ובתוכם ג"כ[9] את יקירינו שליט"א. אמנם הכרח לחפש דרכים איך לשלח להם תמיכה מידית. בטח קבלת את הט"ג[10], [ככל הנראה: הטלגרמה] ומסתמא כבר שלחתו. אולי יחנינו ד' ברחמיו, ונזכה לשמע מהם בשו"ט[11]. פה עוסקים קצת איך לשלח איזה עזר, אולי ירחם ד' ויהי'[12] זה באפשרות. הנני עומד ומצפה לאור חסדי עליון ב"ה הטוב לכל ורחמיו על כל בריותיו, שיאיר לנו באור ישועתו, ויזכנו להתבשר בשורות טובות משלו'[13] אחינו ומשלו'[14] כל יקירינו באה"ק. חזק ואמץ בני יקירי, ודי' יעזרנו ע"ד[15] כבוד שמו, ויגונן ויציל וירחם וינטל וינשא בעזרתו, במהרה בקרוב, את כל חוכי פדות וישועה קרובה. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לרחמי שמים, ועזרו מקודש,

אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. למב"י - למנין בני ישראל (בספירת העומר)
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
5. ת"ל - תודה לא-ל
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. שיהי' - שיהיה
8. באה"ק - בארץ הקודש
9. ג"כ - גם כן
10. הט"ג - הטלגרמה

11. בשו"ט - בשלום וטוב
12. ויהי - ויהיה
13. משלו - משלום
14. ומשלו - ומשלום
15. ע"ד - על דבר

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ערב שבת, מ"א בעומר תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם ממתינים לידיעות על בני המשפחה בארץ. בהתחלה התרגשו מאוד, ועכשיו נרגעו מעט. יש לזרז את שליחת התמיכה.

עיקרי הדברים

- דאגה למשפחה.
- זירוז תמיכה.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], עש"ק[2] מ"א למב"י[3], עזר"ת[4].

בני מחמדי שליט"א[5], כמה צמאים אנחנו כבר לדבריך היקרים. אנא חושה נא להודיענו משלומך הטוב ומכל אשר עמדך לטובה. כמובן שהננו מיחלים מיום ליום לדעת מה נעשה עם יקירנו שם. [בני המשפחה בארץ, לאחר גירוש יהודי יפו ותל אביב בפסח תרע"ז; ראו (כרך ג', אגרת תתכג)] ד' ירחם יגונן ויציל. ממדינת מושבך מסתמא שולחים איזה עזרה. פה הדבר הולך לע"ע[6] בכבדות גדולה, אולי יתן ד' ויצא אל הפועל איזה ענין ממשי. בטח שלחת את הט"ג[7], [את הטלגרמה] להודע לפחות מקום מושבם כעת, איכה יראו ואיכה ירבצו נצפה ונחכה לתשועה, ושומר ישראל כצפרים עפות יגונן. - כמובן בראשית בא הידיעות נתרגשנו הרבה וכעת הרגענו מעט, ונפשנו צופי' לחסד ד' ורחמיו שיושיעם מהם עם כל עם ד'.

אך צריך להתכיף יותר בשילוח תמיכה להם כעת כמובן, וכפי היכולת נראה בעה"י. הודיענו נא כמה שידעת מפרטי המצב שם. חזק בני ואמץ ותשועת ד' וחדות אורו תשגבנו תמיד בכל עת, ומאופל וממחשך אור קודש אור חדש יאיר עלינו, ובשמחת קדושת קבלת תוה"ק[8] ביום שמחת עולמים הקרוב לבא בהתקדש חג הקודש הבע"ל[9] ישמחנו. כנה"י[10] ונפש אביך מצפה לישועה,

אברהם יצחק ה"ק

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עש"ק - ערב שבת קודש
3. למב"י - למנין בני ישראל (בספירת העומר)
4. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
5. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
6. לע"ע - לעת עתה
7. הט"ג - הטלגרמה
8. תוה"ק - תורתנו הקדושה
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. כנה"י - כנפשו היקרה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתכו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

פחד שעבר בלונדון (הפצצה אווירית) נרגע. העיתונים יגזימו, ולכן הרב קוק מקדים לכתוב שהם בשלום.

עיקרי הדברים

- שלום אחרי ההפצצה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' סיון עזר"ת[2].

בני יקירי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. צור עולמים ב"ה שומר ישראל ישמור ויגונן את עמו ונחלתו ואת כל יצוריו מכל פגע ומשחית. רגשי פחד שעברו פה כעת [ככל הנראה בעקבות התקפה אווירית גרמנית על אנגליה] קמו לדממה כעת; ות"ל[6] שהורגעו הרוחות. חושבים אנו שמכה"ע[7] יגזימו הרבה את המאורע, ע"כ[8] הנני כעת מקדים את מכתבי, להודיעך משלומנו ב"ה. והננו מצפים לאור דבריך היקרים. ותודתנו נתונה על כרטיס הטיול, ועל ד"ש[9] של ידידינו הרב ד"ר[10] הערץ נ"י[11]. והשי"ת[12] ישפת שלו[13] ושלות השקט, ואור ברכה וחיים על עמו עולמו ונחלתו, כנה"י[14] ונפש אביך מצפה אשרך כה"י[15],

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ות"ל - ותודה לא-ל
7. שמכה"ע - שמכתב העתי
8. ע"כ - על כן
9. ד"ש - דרישת שלום
10. ד"ר - דוקטור
11. נ"י - נרו יאיר
12. והשי"ת - והשם יתברך
13. שלו' - שלום
14. כנה"י - כנפשו היקרה
15. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתל

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ועד הרבנים הכריז על כ' בסיון כיום התעוררות לישועת אחינו בארץ. הרב קוק תמה מדוע הרצי"ה לא שלח מברק. אשתו של מר קמחי נפטרה. מדוע הרצי"ה מקצר במכתביו?

עיקרי הדברים

- יום התעוררות.
- פטירת אשת קמחי.
- בקשה למכתבים ארוכים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], י"ז סיון, עזר"ת[2].

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] הרגיל עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] לשמע ממך ומכל יקירנו באה"ק[7] ובחו"ל[8] בשורות טובות, וששון וגיל ישמיענו, ותחת בשתנו משנה, [ישעיהו סא, ז] ישמחנו באור חסדו וישועתו בקרוב.

ת"ח[9] לך יקירי על התמונה אשר הואלת בטובך לשלח. יחנינו צור עולמים ב"ה לראותך בתור האדם המעלה בכל טוב ואושר לאוי"ט[10], במהרה בקרוב בעזרתו ית"ש[11].

פה הסכמנו, ועד הרבנים, להכריז יום כ' סיון הבע"ל[12] ליום התעוררות קדושה, ומעין הזכרת גזירת תענית [ובדומה לגזירת תענית ציבור] וזירוז לצאת לישע אחינו באה"ק.

מה היא הסיבה שלא הודעתנו אם שלחת את הט"ג[13] לתמן. היתכן ששלחת ולא קבלת תשובה. כמה מפה קבלו תשובות או ידיעות תלגרפיות. ירחם ד' וישמיענו בקרוב בשורה מרגעת הרוח לשלותם ושלומם.

כמובן הורגז הרבה רוחנו משמועת השבר של ידידנו מר קמחי [פטירת אשתו של ידידו אברהם קמחי (ראה האגרת הבאה)] נ"י[14]. ישלם ד' לו נחומים. תמול הריצותי אליו מכתב תנחומים, סמוך לשמועה. יגדור ד' פרצות עמו, [על פי עמוס ט, יא] ולא ישמע עוד שוד ושבר בגבולנו, [על פי ישעיהו ס, יח] וסוכת שלו'[15] יפרס עלינו תמיד.

זה כמה שלא התענגתי במכתב ארוך מאתך, מפורט בעניני קודש וחול, כאשר הסכנת מאז, הואילה נא מחמדי בטובך לבאר לי את הסבה של קיצור כתיבותיך, וגם אם אפשר לשמחנו ולהרגיע קצת את רוחנו ע"י[16] דבריך המבוררים בפרטיות באר היטיב, מכל, מפרטי ענינך בכל הדייקנות האפשרית.

הביע נא לידידנו הרב הד"ר[17] הערץ נ"י את רגשי שמחתי בהודות לד' הטוב על חופשתו. ומה יש עם מעלת הרב ד"ר[18] אי נ"י. ישפת ד' שלו' לעמו וליראיו, ומברכותיהם יבורכו כל בריותיו.

חזק בני ואמץ, בתקוה עליונה המופעת תמיד על דורשי ד' וחושבי שמו. נחזק ונאמץ את לבבנו בבטחון עז אור קודש ונועם חדות ידידי ידידות פאר חי העולמים ב"ה, ובשפעת טובו ישגבנו ישע, ויעודד ענוים בישועתו, וחלקנו עמהם ישים, ואור גאולה וישועה יופיע מהרה על כל אפסי ארץ, ממקור חיי עולמים ממכון הקודש מציון מכלל יופי, ומתוך העבים המכופלים בדק, [ומתוך העננים העבים, כמסך דק] נהירים יאירו תבל, ומעטה ששון נעטה בקרוב תחת רוח כהה, ואור הגיון תורתו, חכמת ודעת אשר באוצר יראתו הטהורה יחיה רוחנו לעשות חיל, ברב עז ותעצומות, כנפשך היקרה ונפש אביך מצפה אשרך, מיחל לחסד אל כל היום,

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. באה"ק - בארץ הקודש
8. ובחו"ל - ובחוץ לארץ
9. ת"ח - תלמידי חכמים
10. לאוי"ט - לאורך ימים טובים
11. יתי"ש - יתברך שמו
12. הבע"ל - הבא עלינו
13. הט"ג - הטלגרמה
14. נ"י - נרו יאיר
15. שלו' - שלום
16. ע"י - על ידי
17. הד"ר - הדוקטור
18. ד"ר - דוקטור

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלב

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ג סיון תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה; ומצורפת הודעה ביידיש

הכספים מתחלקים בכלליות, אבל הרב קוק ישתדל שיוקצב סכום ל'שערי תורה'. ביום כ' בסיון קבעו יום תשובה ותענית, והוא עשה רושם גדול. כמה מראשי הקהל הרחוקים הודיעו באופן רשמי על הכחדת 'השם האומי' של ישראל, והרב קוק ערך מחאה בשם ועד הרבנים. ההודעה: אין לחלק את השלמות היהודית ל'לאומיות' ו'דתיות'; 'אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד'. דורשים את הכול - את הארץ, הזכויות והכבוד - 'בלי פשרות ובלי חנופות'. הפיצול הוא 'בגידה' לא רק ביהודים אלא באנושות.

עיקרי הדברים

- יום תשובה ותענית.
- מחאה נגד מכחישי הלאומיות.
- שלמות - לא לאומיות ודתיות בנפרד.
- תביעה שלמה לארץ.

נוסח האגרת עם ביאור

בעה"י[1], כ"ג סיון עזר"ת[2]. [כ"ג בסיוון תרע"ז (1917). הרב קוק ישב אז בלונדון]

בני מחמדי [בנו, הרצי"ה, שנשאר בימי המלחמה בשווייץ] שליט"א[3], ישמחך ד' בכל טוב, כי שמחתנו והשיבות את נפשנו הכמהה בהדעפעשים השנים [בשני המברקים] אשר הריצות לנו. והננו מקוים לאור דבריך היקרים. והנה ע"ד[4] שע"ת[5] [ככל הנראה מוסד "שערי תורה" ביפו] לעשות בפרטיות בעדם קשה מאד, כי הקיבוץ הולך בכללות לטובת אה"ק[6] וישולח להועד ושמה יחלקו לפ"ע[7] לכל יחיד ולמוסדים. ומ"מ[8] אקוה להשתדל בל"נ[9] שירשמו סכום קצוב בשלוחם לטובת שע"ת ביחוד. ואחשוב שיקבלו את דברי בעה"י.

פה קבענו יום כ' חדש זה [כ' בסיון, יום תענית מימי גזירות ת"ח ות"ט] העבר ליום התעוררות לתשובה ותו"צ[10], וגם תענית לבריאים, ובעה"י[11] עשה הענין רושם גדול לטובה ברוחניות ובחמריות. בטח שמעת את דבר הנבלה שעשו פה אחדים מראשי הקהל, [ראשי "הוועד המשותף" של יהודי בריטניה פרסמו בעיתון "טיימס" הודעה נגד הציונות, שלפיה היהודים הם עדה דתית בלבד ולא אומה] הרחוקים, שהודיעו בדרך רשמי להכחיד את השם האומי של ישראל. וההתעוררות רבתה ע"י[12] זה, ומצדי ערכתי מחאה נגדם בשם ועד הרבנים שנתועדו אצלנו וב"ה[13] גם זה עשה רושם הגון בכמה ספירות. ובפנות היום כ' דנא דרשתי מענין זה לפני קהל גדול שנאספו בבית הכנסת מחזיקי הדת, [קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, שהרב קוק כיהן כרבה] והתחזק הרושם לטובה בעה"י. וכל זה הוא ממפלאות תמים דעים לבצר רוח ד' על עמו, לכוננו לאור ישע ופדות, אשר יופיע בחסדו בקרוב מתוך כל המאפליות. נתחזק ונתאמץ לקבל שפעת אור קודש גבורת ישע ימין ד' רוממה, בנעימת עדניה והוד רעם גבורתה המעודד ומחיה.

והנני בזה אביך מצפה אשרך מיחל לתשועת אל חי העולמים ב"ב[14] בקרוב,

אברהם יצחק ה"ק

ערקלערונג וועגען דעם נאציאנאלען פערראטה ["הצהרה בדבר הבגידה הלאומית" (יידיש); תרגומה העברי מובא בהמשך]

פון הרב קוק בשם ועד הרבנים מיר פראטעסטירען גאנץ עפענטליך געגען אלע אידישע נשמה-שניידערס, געגען אלע וועלכע ווילען דאס וונדערליכע גאנצקייט פון אידען און אידענטום אויף שטיקלעך צושפאלטען. נאר פון גאנצע אידישקייט ווייסען מיר! איין ביטערער שפאס איז דער גאנצער ויכוח, אויב אונזער נאציאנאלער אדער רעליגיעזער פערמעגען בעשטעטיגט אונזער אינהאלט. די גאנצהייט פון "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" [מתפילת מנחה של שבת, על פי דברי הימים א יז, כא] וועט זיך נימאלם שפאלטען אדער טיילען. מיט דעם הייליגען קראפט פון די אידישע גאנצהייט, פראטעסטירען מיר געגען אלע פערריעטער, מוסרים און פוסט-שפרעכער פון אלע מינים. מיט דעם הייליגען קראפט פון די גאנצהייט פון אונזער גאנצער אומה מיט איהר גוף און מיט איהר נשמה, פאדערען מיר אונזערע גאנצע פאדערונגען פון אלע אונזערע בריידערליכע מיטגלידער און פון דער גאנצער ציווילייזירטע מענשהייט.

אונזער גזילה פאדערען מיר אינגאנצען... די הימעלשרייענדע עולה מוז געענדליך פערריכט ווערען... אונזער הייליגע טהייערע, וונדער-פראכטפולע לאנד, אונזער שטאלץ, אויך אונזער מענשען-רעכט און מענשען-ווירדע, ביר-גערליכע און נאציאנאלע רעכטע אין אלע לענדער מוז צוריקגעשאפט ווערען געענדליך - אנע פשרות - אנע חניפות... אינגאנצען גאנץ!... עס איז די צייט געקומען, דאס אלע וואס האבען צושטערט, אדער וואס זייערע עלטערען האבען אנטייל גענומען אין די צושטערונג פון אונזער פאלק און פון אונזער לאנד וועלען מוזען זיך אומקעהרען צוריק פון זייער שרעקליכען וועג, און אלס א פעריכטונג פון זייער גענואלדיגען פעהלער, וועלען זיי מוזען מיט אלע קרעפטען אלע בעקוועמליכקייט אונז געבען אויפצובויען צוריק דעם צושטערטען יעקבן און עס אויפצוריכטען מיט די פולע גלענצענהייט זיין פער-וויסטען וואהנונג.

ביי דער יעצטיגער וונדערליכער צייט, אין וועלכע די עפענטליכע געטליכע האנד בעווייזט זיך אזוי וונדערבאר אין דער וועלטגעשיכטע און אין אונזער פאלקם-געשיכטע, איז צום בעוונדערען אז עס זאלען זיך געפינען מענשען מיט אזוינע פערשטומפטע מוחות און פערשטופטע הערצער, וועלכע זאלען האבען די פרעכהייט אויסצודריקען זיך צו פערקלענערען און צו צוברעקלען די גרויסע אידישע אוריגינעלע גאנצהייט, אין דעם מאמענט וועו איר בעווסטהייט איז אזוי פיל נויטיג צו אונזער גאנצער געשיכטליכע קאריערע. מיר מוזען ערקלערען די גאנצע קריגערישע מענשהייט אירע פליכטען געגען אונז... מיר האבען די מענשהייט פיעלעס געגעבען... מיר האבען אין דעם מענשליכען מאראל איין לעבענסקראפט אריינגעבלאזען... אין דעם עקסטראקט פון די גאנצע ציוויליזירטע רעליגיעזיטעט לעבט אונזער גייסטליכער פערמעגען, מיר האבען גערעטעט די געזאמעלטע מענשהייט, אין איין זייט, פון די שקלא-פערישע, פינסטערע געצענדינעריי, און פון דער אנדערער זייט, פון די שוואכע בלוט-לאזיגע טויטע גאטלאזיגקייט. אונזער וונדערבארע ריין-געטליכע געשיכטע איז געווען און וועט פארבלייבען ד ע ר בסיס פון דעם ריינסטען מענשליכען גייסט, וואס די גאנצע מענשליכע איידעלקייט וועלט פון איר ענטוויקעלט...

און די פעלקער האבען אונז ענטגעגען געצאהלט זעהר העפליך, מיט בערויבען אונזער לאנד און אונז פון איר פארטרייבען, מיט פערבערענען און צושטערען אינזערע וונדערבארע הייליגטימליכקייטען, מיט שחיטות, מיט אכזריות, מיט שמאלענען און ברענען אויף די פלאמען פון די "אויטא-דע-פעס", [אוטו-דה-פה: שריפת יהודים בידי האינקוויזיציה] מיט געלע לאטעם, [בטלאי הצהוב] מיט נאכשרייען "העפ-העפ" אין די גאסען, [קריאות "הפ-הפ" – פרעות ביהודי גרמניה בשנת 1819] מיט שלאגען טשוועקעס אין אונזערע מוחות און מיט זייער נאך פיל מעשים טובים, אין די פארם אומגעפער, און מיט אלע פאלשע און אונמענשליכע בלבולים און אינ-טריגעס, אין דער זעלבער צייט וואס זיי דערקוויקען אלע זייערע גייסטער פון אונזער לעבעדיגען, הייליגען, לעבענס-קוואל, און גענייסען מיטען פולען מויל פון אונזערע גלענצענדע טעטיגקייטען.

און יעצט אז מען האלט שוין אין פלוג ביי דער ענדע, אז די שרעקליכע פעלקער-אונגערעכטיגקייט האט רואינירט אלעס גוטעס, און אלעס פרידליכעס, אין דער צייט וואס די ערד ציטערט און וואקעלט זיך דורך איהרע שווערע זינד, אין דער צייט וואס פעלקער-אידעען און מלכים-טראנען צושמעטערען זיך... אין דער צייט, וועו די מענשהייט האפט געהאלפען צו ווערען איין ישועת עולם דורך דעם בלוט פון דער יעצטיגער פירכטליכער מלחמה, אין דער צייט וואס די גרויזאמע מענשליכע שמערצען, האבען ערוועקט איין הייליגען פונק אין די הערצער, און עס טרוימט זיך אז דער צוקונפט נאך דער מלחמה וועט אין-אלגעמיין ברענגען א נייעם און א פיל שענערען לעבען ווי עס איז פ-יהער געווען; א לעבען פון ערליכקייט און גערעכטיגקייט, וואם ער וועט אין זיין מוסטערהאפטען אופן זיין ווערטה די אלע טייכען בלוט וואס עס איז צוליב אים פערגאסען געווארען.

איז דען ניט אין דער גרויזמאער און וונדער-הייליגער צייט פרוכטבאר גרויס אונזער חיוב מודיע צוזיין גאנצע מענשהייט, איבערהויפט די ציווילייזירטע קריגערישע פעלקער, אז אויב די עולה פון די עולות זאל פערבלייבען אויף זייער קארג, וועו זיי זאלען זיך ניט אבוואשען פון די רציחה, פון די גזילה וואס זיי האבען פערפירט, געגען אונז, מאכען זיי זיך אומגליקליך נאך מער ווי זיי שאפען אונז אומגליקען.

זיי שטעלען אריין אין קאן די גאנצע וועלט-אויסבעסערונגען, וועלכע עס ווערט געהאפט פון דער יעצטיגער פעלקער-מארד, און זיי מאכען דערמיט די גאנצע בלוט-פערגיסונג פאר איין פרוכטלאזע מערדעריי. דער הימעל-געשריי פון אונזער בערויבונג מוז אלעס איגנאריערן און אין זייער לעבען ארויסרופען פון זיך זעלבסט די ערגסטע רעוועלירונגען.

אבער אין געגענטייל, וועו דער רעזולטאט פון דער מלחמה וועט ברענגען צוזאמען מיט אלע רעכטס-פערבעסערונגען אויך אונזער צוריקשטלונג, וועו די פעלקער וועלען דעם שרעקליכען פערברעכען פערריכטען, און אונז העלפען איינארדענען זיך מיט אונזער פולען לעבען און אונז אבגעבען אונזער לאנד, אונז לאזען און העלפען אונז שאפען אונזער מלוכה, לאזען אונז רוהיג בענייען און אויפבליהען אונזער אור-אלטען, רוהיגען, העלדישען, פרידליכען' מאטעריאלען און גייסטיגען, הייליגען און פראפאנען לעבען, דאן וועט די וועלט-שאנדע ארונ-טערגעהן פון מענשליכע געזעלשאפט, און וועט אין דער וועלט-דיפלאמאטיע געהערט ווערען מיט-זינגענדיק מיט זיינע זיסע הימעלשע טענער דער "קול קול יעקב", [על פי בראשית כז, כב] מיט זיין אמת מיט זיין יושר וואם שטראמט ארויס פון די הייליגסטע

קוועלען. דאן וועט ערשט די וועלט צוזאמען מיט אונז דערקענען וואס דאס איז א ערליכער פעלקער לעבען, - דאן וועט ערשט די פולע צופרידענהייט אויפ'ן מענשען קומען, אלס די פרוכט פון די צרות פון דיזען פירכטעליכען קריג.

מיר פון אונזער זייט קענען 'מקבל זיין דעם צוקונפטיגען גליק נור מיט אונזער גאנצקייט; מיט דער גאנצקייט פון אונזער אריגינעלער נשמה, וועלכע לאזט זיך ניט אויף קיין שום אופן צוטיילען אויף אזעלכע שטיקלעך ווי נאציאנאליטעט און רעליגעזיטעט. ערהאבענער פון די שפליטערען, איז די גרויסע שטארקייט פון דעם אלטען אייביגען, פעלזען-שטארקען ישראל סבא. [ישראל הזקן – כנסת ישראל]

ניט נור א פארריעטונג פון אידען איז די שמאל-הערציקייט פון די וואס ווילען צושפאלטען די גאנצקייט פון אונזער גלענצענדען לעבענסקראפט אויף שטיקלעך און אברייסען פון אים א חלק אהין אדער אהער, נור עס איז א פערריעטונג פון דער גאנצער מענשהייט, מיט די גרויסע האפנונג, אז אונזער הייליגע גערעכטיג-קייט וועט גוט פערשטאנען ווערען פון אלע פרעמדע און אייגינע מענשען, און די נארישע חלומות פון שפאלטען אונזערע כוחות וועלען אין גאנצען פערשוונדען ווערען און א קראפט פון גאנצקייט וועט אנפאנגען מיטען פולען מוט אונז צושטארקען, און מיר אלע צוזאמען, אלע נדחי ישראל מיטען פולען זין וועלען מיר טעטיג און קרעפטיג פאדערען אונזער גאנצע פאדערונג, און אונזער שטימע וועט געהערט ווערען אין אלע קרייזען צו דעם כבוד און גליק פון אלע פעלקער, און צו אונזער ערהאבעהייט און גליקליכקייט, און צו די גיכסטע אויפבויאונג פון אונזער הייליגע לאנד, אונזער פאלק, און אונזער ערהאבענעם הייליגען גייסט.

מיר בעטען די פרעזידענטען און גבאים מיטצוהעלפען דאס די ערקלערונג זאל פארגעלעזען ווערען פאר דעם עולם ש"ק[15] בהעל, ותך נאך קריאת התורה אין די שולען.

תרגום

גילוי דעת ע"ד הבגידה הלאומית מיתים אנחנו גלוי נגד כל קורעי הנשמה היהודית, נגד כל הרוצים לפורר את השלמות הנפלאה של היהודים והיהדות. רק יהדות שלמה אנחנו יודעים! לעג מר הוא כל הויכוח הזה אם קניננו הלאומי או הדתי הוא המקיים את תוכן חיינו. השלמות של "אתה אחד ושמך אחד ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" לא תיפרד ולא תיחלק לעולם.

בכוח הקדוש של שלמות היהדות אנחנו מוחים נגד כל הבוגדים, המוסרים ודוברי ריק מכל המינים. בכוח הקדוש של שלמות כל אומתנו, בגופה ובנשמתה, תובעים אנחנו את תביעותינו השלמות מאת כל חברינו אחינו ומאת כל האנושיות התרבותית.

את גזלתנו אנחנו תובעים בשלמות. העולה, הצועקת שמים, מוכרחת להתקן כלה. ארצנו הקדושה, היקרה, מלאת ההדר והפלאות, גאותנו, זכות-אדם וערך-אדם שלנו, זכויותינו האזרחיות והלאומיות בכל הארצות, מוכרחות להחזר אלינו לגמרי, בלא פשרות בלא חניפות, - לגמרי בשלמות!

באה העת, שכל אלה שהרסו או שאבותיהם השתתפו בהריסת עמנו וארצנו יהיו מוכרחים לשוב מדרכם האיומה, ובתור תיקון למעוותם הנורא יהיו מוכרחים לתת לנו, בכל האפשרויות, את כל הנוחיות כדי לשוב ולבנות את בית יעקב הנהרס ולכונן במלוא ההדר את נוהו השומם.

ומה תמוה הוא, שבעת הנפלאה הזאת, שיד ד' מתראית בה באופן כל כך נפלא בדברי ימי העולם ובדברי ימי עמנו, ימצאו אנשים בעלי מוחות מטומטמים ולבבות ערלים כאלה, שתהיה להם החוצפה להביע דברים בכדי להקטין ולפרר את השלמות היהודית הגדולה המקורית, - בשעה שידיעתה כל כך נחוצה לכל מעמדנו ההסטורי.

אנחנו מחויבים ומוכרחים לבאר לכל האנושיות הלוחמת את חובותיה אלינו. אנחנו נתנו הרבה לאנושיות, הפחנו במוסר האנושי כח חיים, בתמציתה של כל הדתיות התרבותית חי רכושנו הרוחני, אנחנו הצלנו ומצילים את כל האנושיות, מצד אחד מהאליליות החשוכה העבדותית, ומצד אחר משכחת-אלהים החלשה, חסרת-הדם המתה. דברי ימינו הנפלאים, האלהיים לגמרי, הנם ויהיו תמיד הבסיס של הרוח האנושי היותר טהור שכל העדינות האנושית מתוכם היא מתפתחת. והעמים השיבו לנו כגמולנו יפה מאד: בגזול את אדמתנו, בגרש אותנו ממנה ובשריפת מקדשינו והריסתם, בשחיטות באכזריות, בחרוך להבות האוטו-דה-פה, בטלאים הצהובים, בקריאות "הפ, הפ" ברחובות, בהכאות מסמרות במוחותינו ועוד הרבה מאד מעשים טובים כאלה, ובכל מיני עלילות שוא ותואנות לא אנושיות, - באותה שעה שהם משיבים את כל רוחותיהם ממעין החיים החי הקדוש שלנו ונהנים במלוא הפה מפעולותינו הנהדרות.

ועתה, כאשר כבר עומדים כנראה בסוף המלחמה, כאשר רשעת העמים הנוראה החריבה כל טוב וכל שלום, בעת שהאדמה מזדעזעת ומתנודדת בחטאיה הכבדים, בעת שרעיונות עמים וכסאות מלכים מתפוצצים, בעת שהאנושיות מקוה להושע ישועת עולמים בדם המלחמה האיומה הזאת, בעת שהמכאובים האכזרים של האנושיות האירו ניצוץ קדוש בלבבות, והנן כחולמים שהעתיד של אחרי המלחמה יביא בכלל חיים חדשים הרבה יותר יפים מאשר היו מקודם, חיים של יושר וצדק, אשר במופתיותם יהיו שוים את כל נהרי הדם שנשפכו למענם, - האם אין עלינו, בשעה הנוראה הנפלאה והקדושה הזאת, חובה גדולה ונוראה להודיע לכל האנושיות, ביחוד לעמים התרבותיים הלוחמים, כי אם עולת העולות תשאר על קדקדם, אם לא יתרחצו מהרצח ומהגזל שעוללו לנו, הם עושים את עצמם אומללים עוד יותר ממה שהם ממיטים אסונות עלינו.

כי הם מעמידים אז בסכנה את כל תיקון העולם, המקווה מרציחת העמים הנוכחית, והם עושים בזה את כל שפיכות הדמים הזאת לרצחנות גסה חסרת כל תוצאות. צעקת חמסינו העולה השמימה מוכרחה לבטל את כל השאיפות האנושיות וממילא לחולל בחייהם את המהפכות היותר רעות.

אבל לעומת זה כאשר תוצאות המלחמה יביאו, יחד עם כל תיקוני הצדק, גם את שובנו והתכוננותנו אנו, כאשר העמים יתקנו את הפשע הנורא ויסייעו לנו להסתדר במלא חיינו וישיבו לנו את ארצנו ויתנו ויסייעו לנו לכונן את מלכותנו, יתנו לנו לחדש ולהפריח בשלוה את חיינו העתיקים, המקוריים,

השלוים, חיי הקודש והחול, חיי הרוח והחומר, חיי הגבורה והשלום, אז תסור חרפת העולם מהחברה האנושית. וכאשר במקהלת המדיניות העולמית ישמע "קולו של יעקב" בצליליו הנעימים השמימיים, באמיתו וביושרו הנובעים מהמקורות היותר קדושים, אך אז יכיר העולם, יחד אתנו, מהותם של חיי עמים ישרים, אך אז תבוא לאדם שביעת הרצון הגמורה בתור פרי צרותיה של המלחמה הנוראה הזאת.

מצדנו הננו יכולים לקבל את האושר העתיד רק בשלמותנו; בשלמותה של נשמתנו המקורית, שאינה ניתנת בשום אופן להחלק לנתחים כמו "לאומיות" ו"דתיות". נעלה מכל החלקים האלה הוא העוז האלהי הגדול של ישראל סבא, העתיק, הנצחי, החזק כחלמיש-צור.

צרות-הלב של אלה הרוצים לפורר לחלקים את שלמותו של כח חיינו המזהיר ולנתק ממנו חלק הנה וחלק הנה, - בגידה היא לא רק ליהודים כי אם לכל האנושיות. אמנם תקותנו גדולה, כי צדקתנו הקדושה תוכר היטב מכל אדם, בני-ברית ושאינם בני-ברית, וחלומות-ההבל של הפרדת כוחותינו יחלפו כליל וכח של שלמות יחל לעודדנו במלוא האומץ, וכולנו יחד, כל נדחי ישראל במלוא המובן, נתבע בפועל ובעוז את תביעתנו השלמה וקולנו ישמע בכל החוגים, לכבודם ולאשרם של כל העמים ולעילוינו ולאושרנו ולבנייתם המהירה של ארצנו הקדושה, עמנו ורוחנו הקדוש הנשא, העומד להיות לאור גויים ולישועת אפסי ארץ. אנו מבקשים מאת ראשי הקהלות והגבאים לסיע שגילוי הדעת הזה יקרא בקהל בבתי הכנסיות בש"ק[16] פ' בהעלותך אחרי קריאת התורה.

---

1. בעה"י - בעזרת השם יתברך
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ע"ד - על דבר
5. שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)
6. אה"ק - ארץ הקודש
7. לפ"ע - לפי ערך
8. ומ"מ - ומכל מקום
9. בל"נ - בלי נדר
10. ותו"צ - ותפילה וצדקה
11. ובעה"י - ובעזרת השם יתברך
12. ע"י - על ידי
13. וב"ה - וברוך השם
14. ב"ב - בני ביתו
15. ש"ק - שבת קודש
16. בש"ק - בשבת קודש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתלד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ב' תמוז תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק מבקש לדעת על לימודי הרצי"ה ועל השחיטה. הרב קוק מזכיר את רגעי הפחד בלונדון (ההפצצות). הם ייסעו שוב להרוגייט.

עיקרי הדברים

- בקשה לפרטים.
- נסיעה להרוגייט.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] ב' תמוז, עזר"ת[2], לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], ת"ח[4] לך על אשר שמחתנו בכרטיסך. אמנם זה מכבר הננו מיחלים לראות ממך מכתב כתוב בפרטיות ביחוד מעניני למודך, במה אתה עסוק בקודש ובחול, באיזה מקצעות, ובכל פרטי הנהגותיך, וענין השחיטה אשר חשבת אם עסקת בה. תל"י[5] על החוה"ש[6] אשר עמנו. מאד אנו צמאים ומשתוקקים לראות את המכתב אשר הודעת לנו בט"ג[7] שקבלת. ד' ירחם וינצור אותם ואותנו מכל פגע ונזק, ברב רחמיו, ויחום וירחם על עולמו הנתון בצרה וירחיב לנו מהרה בישועתו. כבר הודענוך ע"ד[8] רגעי הפחד שהיו פה, [ככל הנראה הפצצות לונדון מן האוויר בקיץ תרע"ז] ות"ל[9] על כל חסדיו אשר הפליא לעשות, וכן יפליא חסדו וינצור את עם קדשו, וירחם על בריותיו העלובים מעוצר וממשפט.

הננו מקוים בחסדי השי"ת[10] באלו השבועות לסור למרחץ הייראגאטה, [הרוגייט, עיר מרפא בצפון אנגליה] כדאשתקד. יחנינו השי"ת בבריות גופא ונהורא מעליא לתו"ע[11] ברב רחמיו. דר"ש[12] ידידינו האהובים שליט"א וכב"ב[13] היקרים יצ"ו[14].

והנני בזה חותם בברכה וצפיית ישועה, וכט"ס[15] כנה"י[16] ונפש אביך שוקק אשרך כה"י[17],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ח - תשואות חן
5. תל"י - תודה לא-ל יתברך
6. החוה"ש - החיים והשלום
7. בט"ג - בטלגרמה
8. ע"ד - על דבר
9. ות"ל - ותודה לא-ל
10. השי"ת - השם יתברך
11. לתו"ע - לתורה ולתעודה
12. דר"ש - דורש שלום

13. וכב"ב – וכל בני ביתו
14. יצ"ו – ישמרה צורה ויחייה
15. וכט"ס – וכל טוב סלה
16. כנה"י – כנפשו היקרה
17. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמא

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ח"י אלול תרע"ז - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם חזרו ללונדון, ומיד רבו הטרדות מהאנשים שבמצור ובדאגה. 'ההשתתפות בצער הרבים... הם התכנים היותר קרובים אל הקודש'. ברכת שנה טובה.

עיקרי הדברים

- חזרה ללונדון.
- השתתפות בצער הרבים.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ח"י[2] אלול, עזר"ת[3], לונדון. [י"ח אלול תרע"ז (1917). האגרת לבנו, הרצי"ה, שישב אז בסנקט גאלן]

שלו'[4] וברכת השנים וכוח"ט[5] בספר החיים בספרן של צ"ג לבני יקירי מחמדי שליט"א[6]. יום אמש לפנות ערב באנו מהאראגאטה פה. [מהרוגייט, עיר המרפא בצפון אנגליה שבה שהה הרב קוק בקיץ; ראו (כרך ג', אגרת תתלו)] ת"ל[7] על החוה"ש[8] הרגיל, וב"ה[9] הגונן והמציל אשר שמרנו עד כה, וכה ישמרנו וישמר את כל שאר עמו מכל פחד ומכל פגע. תיכף לבאי רבו עלי הטרדות מאחינו היקרים הנתונים כעת במצור [יהודי ארץ ישראל, שסבלו רעב ומחסור תחת השלטון העות'מאני בימי המלחמה; באביב תרע"ז גורשו יהודי יפו ותל אביב מבתיהם] ובדאגה מתגרת יד הזמן ההומה. אמנם רגשי ההשתתפות בצער הרבים ומשלח היד להיות עמל עם הציבור להחיות את רוחם ולמעט את מנת מדת צרתם וצערם, הם המה התוכנים היותר קרובים אל הקודש אשר אור ד' בהם ועל ידם יראה, ומתוכם יוצצו לנו אורות של פדות, וגאולת עולמים ההולכת וקרבה באור פני מלך חיים, [משלי טז, טו] המביע לנו את רצונו בסתר עב מלקוש, [על פי משלי טז, טו: "ורצונו כעב מלקוש"] היורד על המלילות ועל הקשין [תענית ו: "מלקוש – שיורד על המלילות ועל הקשין"; גשם אחרון, סמוך לבשלות התבואה] סמוך להגמרם להיות מוכנים לאכול ולשבעה ולמכסה עתיק. [ישעיהו כג, יח]

הט"ג[10] קבלנו [הטלגרמה – מברק, ככל הנראה בבקשת עזרה כספית לארץ] וכמובן נשתדל בל"נ[11] להתכיף את השילוחים כמה דאפשר, ודי' יעזרנו ויעודדנו בישועתו, במהרה במהרה בימינו בקרוב.

הנני מביע ברכת שנה טובה ומאושרה וכוח"ט למעלת אהובינו הרה"ג[12] ד"ר[13] אשר ודי"ר[14] הערץ שי'[15] וביתם וכא"ל[16], צור עולמים יברכם בכ"ט[17], וכבבת ינצרם [על פי דברים לב, י] וירוממם ברוממות קרן לעמו ותהילת חסידיו נוצרי בריתו ועדותיו. אביך דור"ש[18] מצפה אשרך כה"י[19] חותם בברכה ברכת הורים ואהבת עולמים,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. ח"י - שמונה עשרה (18)
3. עזר"ת - השנה תרע"ז (1916/1917) - כתובה במילה "עזרת"
4. שלו' - שלום

5. וכוח"ט – וכתיבה וחתימה טובה
6. שליט"א – שיחיה לאורך ימים טובים אמן
7. ת"ל – תודה לא-ל
8. החוה"ש – החיים והשלום
9. וב"ה – וברוך השם
10. הט"ג – הטלגרמה
11. בל"נ – בלי נדר
12. הרה"ג – הרב הגאון
13. ד"ר – דוקטור
14. וד"ר – ודוקטור
15. שי' – שיחיה
16. וכא"ל – וכל אשר לו
17. בכ"ט – בכל טוב
18. דור"ש – דורש שלום
19. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ג' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** ד"ר משה זיידל

הרב קוק מבקש לדעת על מצבו ועל מצב היהודים בארצו, ואולי גם על הנעשה בארץ, כי בלונדון הידיעות 'רזות'. נדפסה ממנו 'מחברת קטנה מיסטית־הגיונית' - 'ריש מילין'. מהבית בארץ מגיעות ידיעות מרגיעות.

עיקרי הדברים

- בקשה לידיעות.
- 'ריש מילין'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ג' מ"ח תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה באהבה נאמנה, לכ'[4] י"נ[5] וחביבי הרב הגדול בתורה וחכמה, ויראת ד' ומדות יקרות מו"ה[6] משה ד"ר[7] זיידל [ראו (כרך ב', אגרת תשו)] שליט"א[8] וכא"ל[9] ברכת ד' וכט"ס[10], אחדשה"ט[11] באה"ר[12].

יקרת מכתבו הגלוי הכתוב מיום ערב יו"כ[13] העבר, הגיעני לשמחת לבבי, ואתאושש להשיב מיד למעלת חביבי, כי מרוב הטרדות דין גרמא של עוצר הדברים, כאשר הנני חפץ להניח על זמן פנוי ומוכשר לדבר דברי חפץ, ואח"כ[14] ע"פ[15] רוב משתרגות טרדות מטרדות שונות, וגם החפץ לכתוב עכ"פ[16] דברים אחדים הולך ומתעכב, ע"כ[17] יסלח חביבי אם הפעם הנני חוטף וכותב, ולא אוכל להאריך כראוי לאוהב יקר טהר לב שכמותו אחרי דומי כ"כ[18] ארוכה. מה מאד ישמח לבבי אם יטיב כבוד מעלתו להודיעני בפרטיות ממצבו, וממצב אחינו ב"י[19] בכלל במדינתו, ואולי יודעים המה מעניני אה"ק[20] יותר ממנו. פה הידיעות רזות מאד, וצור ישראל ישמחנו בישועתו, ומתוך אפלת העולם אור וישע יגיה לנו ולכל מעשיו. נדפסה פה ממני מחברת קטנה, מיסתית הגיונית בשם ראש מילין. [ראו (כרך ג', אגרת תתד)] חושב אני שצב"י[21] שי'[22] [בנו הרצי"ה] שלח אותה לכבודך יקירי.

תלי"ת[23] על החוה"ש[24] אשר עמנו פה, וכמו כן הננו מקבלים מתמן ידיעות מרגיעות מב"ב שי', ודי' יתן הטוב. והי'[25] זה שלו' וברכה כנה"ר[26] ונפש ידי"ע[27] קשור באהבתך,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. לכ' - לכבוד
5. ידי"נ - ידיד נפשי
6. מו"ה - מורנו הרב
7. ד"ר - דוקטור
8. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן

9. וכא"ל - וכל אשר לו
10. וכט"ס - וכל טוב סלה
11. אחדשה"ט - אחרי דרישת שלומו הטוב
12. באה"ר - באהבה רבה
13. יו"כ - יום כפור
14. ואח"כ - ואחר כך
15. ע"פ - על פי
16. עכ"פ - על כל פנים
17. ע"כ - על כן
18. כ"כ - כל כך
19. ב"י - בני ישראל
20. אה"ק - ארץ הקודש
21. שצב"י - שצבי יהודה (בנו של הרב קוק)
22. שי' - שיחיה
23. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
24. החוה"ש - החיים והשלום
25. והי' - והיה
26. כנה"ר - כנפשו הרמה
27. ידי"ע - ידידו עוז

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתמט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י' מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הרב קוק שמח שהרצי"ה העביר שיעור. הגיע מכתב מקמחי. הם לא יעזבו את לונדון, כי יש מקומות מחסה, ובמיוחד המרתף של בית הכנסת, שבנוי חזק.

עיקרי הדברים

- שיעור הרצי"ה.
- מכתב מקמחי.
- מקלט בבית הכנסת.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] י' מ"ח[2], ע"ח לונדון.

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3], תלי"ת[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. כה יחנינו השי"ת[6] ויגונן בעדנו ובעד כל עמו וכל יצוריו לימים הבעל"ט[7] בכט"ס[8], וישמיענו מהרה שמחה ובשורה טובה מיקירינו מארץ חמדה ומארצות הגולה, וירים נס לשלו'[9] ולישועת עולם במהרה בימינו בקרוב.

שמחתי ת"ל[10] על הגדתך את השיעור, אקוה שעלה יפה בע"ה[11], והיתה מסיבה של ת"ה ויקרא דאורייתא, יגדיל תורה ויאדיר. והנה שמחני ידידנו מר קמחי שי'[12] בבשורה טובה זו, במכתבו אשר הגיענו מס"ט גאלין, שהי'[13] לנו כמים קרים ע"נ[14] עיפה, אחרי אשר כ"כ[15] נתעכבו דבריו, ודאגנו מאד לשלו' אוהב טהר-לב שכמותו, יכוננהו ד'.

לע"ע[16] עוד לא הסכמנו להעתיק הדירה מפה, באלו הימים, המצב פה ברגיעות רוח בעה"י[17] גם רבו מקומות המחסה, וצור ישראל הגונן והמציל ישמור אותנו ואת כל מעשיו מכל פגע, ויעמידנו בקרן אורה ברב רחמיו. ביחוד המרתף של ביהכ"נ[18] שלנו [בית הכנסת של קהילת "מחזיקי הדת" בלונדון, ששימש מחסה מפני ההפצצות האוויריות] מוחזק הוא למשומר בע"ה, לפי בנינו החזק, ע"פ[19] שומת בקיאים ויודעי דבר. ונבטח בחסדי מגן ישענו פודנו ומצילנו סלה. והנני בזה חותם בברכה, כנה"י[20] ונפש אביך מצפה אשרך וטובך כה"י[21],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תלי"ת - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. השי"ת - השם יתברך
7. הבעל"ט - הבא עלינו לטובה
8. בכט"ס - בכל טוב סלה

9. לשלו' - לשלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. בע"ה - בעזרת השם
12. שי' - שיחיה
13. שהי' - שהיה
14. ע"נ - על נפש
15. כ"כ - כל כך
16. לע"ע - לעת עתה
17. בעה"י - בעזרת השם יתברך
18. ביהכ"נ - בית הכנסת
19. ע"פ - על פי
20. כנה"י - כנפשו היקרה
21. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנ

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו מרחשוון תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

הם החליטו לא לצאת מהעיר בגלל ההפצצות: יש מקומות מחסה, ורבים אינם זזים.

עיקרי הדברים

- נשארים בלונדון.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], טו"ב מ"ח[2], ע"ח, [ט"ו במרחשון תרע"ח] לונדון.

בני יקירי ומחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. יואל ד' ברחמיו לשמחנו בישועתו, מכלל עמו ונחלתו, ומכל מחמדינו כולם לברכה ולשמחה.

היום נשמחנו במכתבך היקר, כולו אומר טוהר וחדות לבב בשמחתה של תורה. כעת הנני מוכרח למהר ולקצר מאד, מפני קדושת ש"ק[6] הממשמש לבא. ב"ה על שלומנו. נקוה לשמו ית'[7] שינצרנו ויגוננו ברב חסדיו. לצאת מהעיר לא הסכימה דעתנו, [בגלל הפצצות מטוסים וצפלינים גרמניים על לונדון] אחרי שישנם פה מקומות חסיון בע"ה[8] לעת הצורך, ורבים מאד שאינם זזים מביתם, ולפי הערך של ריבוי האוכלוסין שבעיר אין הענין של הפחד תופס כ"כ[9] מקום. ובטחונינו בצור מעוזנו שיפרס סוכת שלומו וצינה וסוחרה אמתו [תהלים צא, ד] על כל עמו ב"י[10], ועל כל המיחלים לחסדו, ועל כל מעשיו, שכולם הם חנוניו ממקור החנינה וחסד עולמים ב"ה.

והי'[11] זה שלו'[12] ועתרת ברכה כנפשך הטהורה ונפש אביך מצפה אשרך ורוממות קרנך בכל עז ותפארת לאוי"ט[13],

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. מ"ח - מרחשון
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. ש"ק - שבת קודש
7. ית' - יתברך
8. בע"ה - בעזרת השם
9. כ"כ - כל כך
10. ב"י - בני ישראל
11. והי' - והיה
12. שלו' - שלום
13. לאוי"ט - לאורך ימים טובים

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ח) **נמען:** ל' א' פלק, פלימות

תודה וברכה לו ולבני 'הגדוד העברי' - 'נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו'.

עיקרי הדברים

- ברכה לגדוד העברי.

נוסח האגרת עם ביאור

(אל הר' ל' א' פלק, פלימוט) [הרב לייב פאלק, רבה הצבאי של הגדוד העברי, בפלימות' שבאנגליה]

ב"ה[1], תודה וברכה לך יקירי על ברכתך הנאמנה, ולכל אחינו בני הגדוד, [הגדודים העבריים בצבא הבריטי] נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו. צור ישראל יברכם בעז וחיל, ויחד נזכה לראות בישע עמנו, בתשועת אמת וגאולה שלמה, בכל הודה והדרה.

ידידך הנאמן דורש אשרך כה"י[2],

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. כה"י - כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנה

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ו' כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** חיים יהודה רוטה (הגדוד העברי)

הרב קוק שמח להיפגש עם 'גיבורי ישראל, העומדים הכן לצעוד... על במתי ארצנו הקדושה'. הרב קוק שואל על פרטי הנסיעה למחנה.

עיקרי הדברים

- ביקור בגדוד העברי.
- 'עוד ישראל חי'.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ו' כסלו תרע"ח[2].

אדון יקר מר חיים יהודה ראטה נ"י[3].

שלו'[4] לו ולכל הגדוד הישראלי [הגדודים העבריים, שהוקמו בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה ויצאו לארץ ישראל] עז ותעצומה מאוזר ישראל בגבו'. [מה' אוזר ישראל בגבורה (מברכות השחר)] הגיעני מכתבו הנכבד וכמים הפנים אל הפנים [משלי כז, יט] הנני מלא אהבה וחמדת נפש להתראות עם אחינו גבורי ישראל, העומדים הכן לצעד בצעדי גבורי אל גבור על במתי ארצנו הקדושה, חמדת כל ישראל עדי עד, ולהרים משם נס גאולה וישועה על הררי ציון לעיני כל עמי הארץ אשר יראו מהרה את ישועת אלהינו. יטיב נא כבודו להודיענו בפרטיות מתוכן הנסיעה, כמה יארך זמן המסע, ומה היא תכונת המקום, ואנה אוכל להתעכב במשך הזמן הקצר שאהיה שמה. והנני בזה בצפיתי להתראות, באהבת אחים אזורי חיל ועז ואלהים יעננו בקול "עוד ישראל חי וחיה יחיה עד בלי די". ["עוד ישראל חי", ועל פי מלאכי ג, י: "עד בלי די"]

כשאיפת אוהבם ומכבדם,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. נ"י - נרו יאיר
4. שלו' - שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: מוצאי שבת י"ז כסלו תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק, פלימות

הרב קוק יבוא ביום ד' לגדוד, עם הרבנית ומזכירו ר' שמעון גליצנשטיין, ויתאכסן במלון כדי לא להטריח.

עיקרי הדברים

- ביקור בפלימות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], מוש"ק[2] י"ז כסלו תרע"ח[3].

לכבוד ידידי ואהובי מנעוריו חכם לב וטהר רגש הר"ר[4] ליב נ"י[5] רעווערענד פאלק [הרב לייב פאלק, לימים רבו הצבאי של הגדוד העברי; ראו (כרך ג', אגרת תתנד)] בק' פלימאטה יצ"ו[6].

שלו'[7] וברכה.

בשמחה קראתי את מכתבך היקר, ואקוה בע"ה[8] לבוא ליום ד' הבע"ל[9] למחנך. אמנם אקוה להתאכסן, ביחוד אם נצטרך ללון, באחד מבתי האכסניאות, שבטח נמצאים הם בעיר, כאשר נקוה לנסוע שלושתנו אני והרבנית תחי'[10] ומזכירי הר"ר שמעון גליצנשטיין נ"י, וחוששני שלא נטריחך יותר מדי.

בכל אופן אשמח לראות אותך ואת נוך בכל טוב ואושר בעה"י[11]. והנני בזה ידידך דור"ש[12] והצלחתך, מצפה לתשועת ד' הקרובה על עמו ונחלתו,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. מוש"ק - מוצאי שבת קודש
3. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
4. הר"ר - הרב רבי שם שמתחיל באות ר (כגון ראובן / רפאל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
5. נ"י - נרו יאיר
6. יצ"ו - ישמרה צורה ויחייה
7. שלו' - שלום
8. בע"ה - בעזרת השם
9. הבע"ל - הבא עלינו
10. תחי' - תחיה
11. בעה"י - בעזרת השם יתברך
12. דור"ש - דורש שלום

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ה כסלו (חנוכה) תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

ממברק של סלוצקין מאלכסנדריה נודע שבני המשפחה ברחובות בשלום. ירושלים נכבשה בידי הבריטים, ויש תקווה לשמוע על ההורים. הרב קוק היה בליברפול ביסוד ישיבה, ושם הגיעה הבשורה על כיבוש ירושלים. הרב קוק מצטער שהרצי"ה מתעכב בכתיבה.

עיקרי הדברים

- שלום המשפחה ברחובות.
- כיבוש ירושלים.
- ישיבה בליברפול.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ"ה דחנוכה תרע"ח[2] [כ"ה בכסלו תרע"ח, היום הראשון של חנוכה (10 בדצמבר 1917), יום אחרי כניעת ירושלים לצבא הבריטי] לונדון.

בני מחמדי שליט"א[3], תל"י[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. והנה כבר הודענוך מהדעפעשע [מהמברק] שהגיעה לנו ממר סלוצקין נ"י[6] מאלכסנדריא, שבא לו מכתב מאלטע של שאול חנה שי'[7] שת"ל[8] שלו'[9] להם ולהילדים ולכל המשפחה, וזה הרגיע מעט את רוחנו. ושלחנו לו מכתב והליטונו מכתבים להם ובקשנוהו שישלח לידם. אולי יחנן ד' ונזכה לקבל מהם מכתבים בקרוב. וכעת כאשר ת"ל[10] ירושת"ו[11] נלכדה ע"י[12] הבריטים, [הצבא הבריטי בפיקוד הגנרל אלנבי כבש את ירושלים בחנוכה תרע"ח (דצמבר 1917)] יש תקוה שנתודע ג"כ[13] משלו'[14] הורינו שי'. אמנם כעת הננו מצטערים מאד על אשר נתאחרו דבריך כ"כ[15], אחרי אשר כתבת שהנך מתעתד לנסוע לס"ט גלין. [לסנקט גאלן שבשווייץ] ולמה זה תאחר ככה מלהודיענו משלומך הטוב, היום שלחנו דעפעשע לניישאטל לדרש שלומך, וגם מר אשר שטרנבוך הבטיח לשלח דעפעשע לאביו לדרש עליך. נא ונא בני יקירי אל תעכב את דבריך, והרגיע רוחנו הצמא ומשתוקק מאד לדעת שלומך הטוב ומצב בריאותך וכל אשר אתך.

הנני מוטרד בהרבה טרדות מאד. הייתי שבוע דנא בליוורפאל [בליברפול שבאנגליה] על שמחת יסוד ישיבה שמה. ושמה הגיעה לנו השמועה, הממלא את לבבנו רוח תקוה והתעודדות עליונה מרכישת ירושת"ו. הרבה הרבה ראוי כעת לדבר ולהעיר. ובחסדי השי"ת[16] כשנזכה לשמח באור טל של דבריך להשיב את נפשנו נוכל לסדר הענינים העומדים ברום עולם בסידור קצת. והנני כופל את בקשתי ממך בני יקירי למהר ולשמחנו בתכיפות משלומך הטוב. ודי ישפות שלו' לכולנו, וימהר לנו אור ישועתו וחסדו. כנפשך היקרה ונפש אביך המצפה לתשועה ואורה,

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)

3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. תל"י - תודה לא-ל יתברך
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. נ"י - נרו יאיר
7. שי' - שיחיה
8. שת"ל - שתודה לא-ל
9. שלו' - שלום
10. ת"ל - תודה לא-ל
11. ירושת"ו - ירושלים תבנה ותכונן
12. ע"י - על ידי
13. ג"כ - גם כן
14. משלו' - משלום
15. כ"כ - כל כך
16. השי"ת - השם יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתנט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ה' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק, פלימות

הרב קוק שמח שדבריו פעלו על חיילי הגדוד. יש לתקן מליחה והפרדת כלי בשר וחלב, ולהגעיל. 'דינא דמלכותא' אינו חל על איסורים כלל - דניאל וחנניה מסרו נפשם על מאכלות. מותר לחלל שבת רק בסכנה ממשית. יש לבקש מהממשלה חיילים לא־יהודים לעבודות השבת, ומכשירי אבקה לגילוח. לגדוד העברי מתאים לשמור את גבולות הארץ שנכבשה, ולא להילחם בכיבוש תחת דגל מיוחד, כי הכיבוש עניין כלל־אנושי.

עיקרי הדברים

- כשרות בגדוד.
- 'דינא דמלכותא' לא באיסורים.
- שבת וגילוח.
- תפקיד הגדוד - שמירה.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ה' טבת תרע"ח[2].

שלו'[3] וברכה לידידי חביבי הנעלה חכם לב ואיש תבינה יקר ונחמד הר"ר[4] ליב רעווערענד פאלק [הרב לייב פאלק, רבו הצבאי של הגדוד העברי] נ"י[5], וכא"ל[6] יתברכו בכט"ס[7], שמחתי במכתבו היקר, המבשרני שדברי פעלו לטובה על לב אחינו היקרים בני החיל, [חיילי הגדוד העברי, שהתאמנו אז באנגליה לפני יציאתם לארץ ישראל] יברכם ד' וישמרם מכל פגע. ומאד אחשק לדעת אם כבר נתקנו המעוותים, ע"ד[8] המליחה, וע"ד[9] ייחוד הכלים לבשר וחלב. מובן הדבר שצריכים להגעיל את כלי המתכת שנשתמש בהם האיסור. וכבודך היקר יתאזר עוז להקים דת קודש על תילו, ותשא ברכה מאת ד' וזכות הרבים יהי תלוי בך.

וע"ד דינא דמלכותא ביחש לאיסורי תורה, ["דינא דמלכותא דינא" (נדרים כח), חוק המלכות מחייב; כאן: האם יש לו תוקף גם בענייני איסור] חס מלהזכיר. אין ערך לדד"מ[10] כי"א[11] בפרטים אחדים של דיני ממונות, וגם לא בכולם. וקשה לי לבאר כעת את הגדר המסומן של דד"מ[12] גם בדברים שבממון, שהוא דורש אריכות. אבל באיסורים אין שום קולא מצד דד"מ, אפילו במצוה קלה. ודניאל חנניה משו"ע[13], [דניאל, חנניה, מישאל ועזריה (דניאל א)] יוכיחו שמסרו נפשם בשביל כשרות המאכלות נגד החוק המלכותי, שיאכלו הילדים שנתגדלו לעמוד לפני המלך מפת בגם [דניאל א, ה] וההשתחואה אל הצלם לפי דעת התוס'[14] דפסחים פ' מקום שנהגו, [תוספות פסחים נג] הי'[15] רק אנדרטא [צלם של המלך] בעלמא, שאין בו איסור תורה, ומי"מ[16] לא נטו כשערה מד"ת[17] מצד דד"מ. ודניאל עצמו מסר נפשו על התפילה, נגד חוק מלכותי כללי, שהי'[18] כבר כתוב בדתי פרס ומדי ולא יעבור, [דניאל ו, ט] על משך זמן הגזירה. והדין של יציאה בכלי זיין והחזרה למקומן אין לו שום שייכות עם דד"מ, רק שבמקום סכנה כמו נפילת הנכרים על העיירות אז הדין הוא שמותר לחלל את השבת, כמו שמותר בכל חולה שיב"ס[19], [בכל חולה שיש בו סכנה] אבל החוק המלכותי אינו שום סיבה לפטור שום אדם מישראל מכל מצוה ומכל איסור, והאריכות בזה הוא למותר. וישתדל נא

יקירי להשריש ידיעה זו בהשפעתו הטובה על לב אחינו העובדים בצבא. ומובטחני שהממשלה הבריטית, היודעת להוקיר רגשי צדק, תדע לתן כבוד לתוה"ק[20], ותתן היכולת לאחינו היקרים הללו לשמור את כל מצוות התורה כחובתנו לשם ד' אלהי ישראל.

ונזכרתי להעיר ע"ד העבודות הנחוצות להיעשות ביום ש"ק[21], שראוי להשתדל לפני הממשלה, שתשלח איזה יחידים חיילים שאינם בני ברית, שיעשו את העבודות המוכרחות ביום ש"ק, ולא יהיו נזקקים בני הגדוד העברי, שנושא עליו דגל ישראל, לחלל את קדושת הש"ק[22].

ויטיב כבוד מעלתך להודיעני מה עשית בכל הענינים אשר פרטתי, ומה עלה בידך בזה בעז"ה[23]. ואקוה לשמו יתי'[24] שכאשר נעסוק בענין זה בהתחזקות אמיתית יהיו דברינו נשמעים ונתקן את כל המעוותים. גם ע"ד גילוח הזקן, [גילוח בתער אסור מן התורה (ויקרא יט, כז), ובצבא חויבו החיילים להתגלח] מאד ראוי להנהיג שיהי'[25] נמצא האבק המעביר את השער [אבקה להסרת שיער, המותרת על פי ההלכה] וינתן לכ"א במדה מספקת, כדי שלא יכשלו בהלאוים המרובים של גילוח הזקן. והנני באה"ר[26] דור"ש[27] ידידינו הנעלה והאהוב מר ראטה [חיים יהודה רוטה, מעסקני הגדוד העברי] נ"י. אמרו נא בשמי ברכה והגיון תודה למר פעטערסאן, [ג'ון הנרי פטרסון, מפקד הגדוד העברי] ואקוה שבטובו ימלא את כל מה שנבקש ממנו בעניני הקודש, ובזה תחול ברכת ד' ואומץ רוח ממרום על כל בני הגדוד, ויהיו משוגבים ישע אם תהיה השעה צריכה לכך שישמרו, בעד הממלכה הבריטית, ובעד עמנו הבוטח בד', שרוחו מתהלכת לפני צבאותיה בכבשם את אה"ק[28] כדי להורישה לעם ד', לעשות משפט לעשוקים, את גבולי הארץ הנכבשה, שרק עבודה זו ראויה היא להמסר לגדוד עברי מיוחד. כי עצם הכבישה במלחמת התנופה הוא תוכן אנושי כללי, הנוגע לכל האנושיות לא פחות ממה שנוגע לנו, כי אין ספק בדבר שכ"ז שלא יתוקן מצב ישראל ע"י[29] השבת גזילת ארצו אליו, לא תשא המלחמה הנוראה הזאת כל פרי לשלו'[30] האנושי הכללי.

ע"כ[31] אין לנו להלחם לכבוש את הארץ בדגל ישראלי מיוחד, והחלק של אחינו העובדים בין צבאות מלכי הברית די הוא והותר להרים את דגל צדקנו בעולם ביחש לכל הדרישות הצודקות שלנו נגד העמים המקולטרים. אבל לשמור את גבולי הארץ הנכבשה, העומדת להיות נחלת עולמים לעמנו, זה באמת נאה ויאה לגדוד עברי מיוחד. ובהנהגה יפה כזאת יתרומם כבודה של הממלכה הבריטית בעולם, ונצחונה המוסרי ילך הלוך וגדול, ואומץ הרוח והתרוממות הנפש המתאימה לקדושת הארץ, תלוי הוא הרבה בכל הצביון השלם, של שמירת התורה והמצוה, שיינתן בחופש לבני הגדוד, וע"ז[32] ראוי לנו לשום את מגמת פנינו. וד' יעזרנו ויאזרנו חיל למען שמו, ולמען עמו ונחלתו.

והנני בזה חותם בכל חותמי ברכות כנה"י[33] ונפש ידידו דוש"ת[34] באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

ב"ה הגיעני רושם ידיעה מא"י[35], שניכר מתוכו משאת נפש רוממה של אחינו שמה, ותקותם היא כבירה מאד בעז"ה, וכ"ז הוא אות לטובה תל"י[36].

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שלו' - שלום
4. הר"ר - הרב רבי
5. נ"י - נרו יאיר
6. וכא"ל - וכל אשר לו
7. בכט"ס - בכל טוב סלה
8. ע"ד - על דבר
9. וע"ד - ועל דבר
10. לדד"מ - לדינא דמלכותא (חוק המדינה)
11. כ"א - כי אם
12. דד"מ - דינא דמלכותא (חוק המדינה)
13. משו"ע - משולחן ערוך
14. התוס' - התוספות
15. הי' - היה
16. ומ"מ - ומכל מקום
17. מד"ת - מדברי תורה
18. שהי' - שהיה
19. שיב"ס - שיש בו סכנה
20. לתוה"ק - לתורתנו הקדושה
21. ש"ק - שבת קודש
22. הש"ק - השבת קודש
23. בעז"ה - בעזרת השם
24. ית' - יתברך
25. שיהי' - שיהיה
26. באה"ר - באהבה רבה
27. דור"ש - דורש שלום
28. אה"ק - ארץ הקודש
29. ע"י - על ידי
30. לשלו' - לשלום
31. ע"כ - על כן
32. וע"ז - ועל זה
33. כנה"י - כנפשו היקרה
34. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו
35. מא"י - מארץ ישראל
36. תל"י - תודה לא-ל יתברך

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: ט"ו טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** הרב ל' פלק וי' רוטה (הגדוד העברי)

אין לו התנגדות שיפורסם שבח לכשרות הגדוד, אבל אין לנהוג ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד במקומו אין זו שעת חירום. יש להקפיד על מליחה ועל הפרדת בשר וחלב. הרב קוק מוכן לבוא שוב. הרב קוק שואל כמה חומשים וטליתות דרושים.

עיקרי הדברים

- כשרות בגדוד.
- ביקור נוסף.
- חומשים וטליתות.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], ט"ו טבת תרע"ח[2].

כ'[3] ידידי האהובים החכמים השלמים מצויינים ויקרים מו"ה[4] לייב רעווערענד פאלק ומר"י[5] ראטה נ"י[6].

שלו'[7] וברכה באה"ר[8].

שמחתי במכתביהם היקרים, והנה אין לי שום קפידא אם בפירסום יצא שם ההכשר של הגדוד [הכשרות במטבח של הגדוד העברי, שהרב קוק נתן עליו השגחה] לשבח, למען תחזקנה ידי מחזיקיו ותומכיו. אמנם מה שנוגע לעבודת פנים הנני גם כעת מבקש מאד מכבודכם שלא להניח שום דבר ברשלנות, כי כל זמן שהגדוד יושב על מקומו אין זו שעת חירום כלל [אין זו שעת דחק, שבה אפשר להקל בהלכה] לגבי עקרי הכשרות. ויראו נא שלא יהי'[9] זלזול במליחת הבשר, ולא בתערובות של בב"ח[10], הלא דבר קל הוא. וזכות הרבים יהי' תלוי בהם.

מצדי הנני מוכן לבא עוד להתראות עם אחינו היקרים, לעודד את רוחם העדין בדברים המקרבים אותם לאביהם שבשמים, לצור מחצבתם, [על פי ישעיהו נא, א] ולתקומתו על אדמת קדשו, שהיא כל משוש חיינו.

אמרו נא בשמי שלו' רב, וברכת אהבה לאחינו גבורי החיל כולם. יתן ד' ונשמח יחד בהוד גבורה על הרי ישראל. כנפשם היקרה ונפש ידידם מוקירם באה"ר,

הק' אברהם יצחק הכהן קוק

כמה הוא המספר של החומשים והטליתים הנדרשים. ואיזה טליתים קטנים או גדולים?

הנ"ל

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. כ' - כבוד
4. מו"ה - מורנו הרב

5. ומר"י – ומרבי י... – שם אדם
6. נ"י – נרו יאיר
7. שלו' – שלום
8. באה"ר – באהבה רבה
9. יהי' – יהיה
10. בב"ח – בבית חדש

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתסו

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ' טבת תרע"ח - לונדון **נמען:** בנו, הרב צבי יהודה

'המעשים כה נפלאים, עד שהעין מתעששת'. עלינו לסדר את מערכות רוחנו 'בלי רפיון'. על מאמרו של ד' כהן (הנזיר): ההשקפות החדשות על העולם, ש'הגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית', מאירות את הקודש יותר מהקוסמולוגיה הקדומה, אף שזו התאימה בזמנה להכנסת האמונה לרגש. 'מן המצר קראתי י־ה, ענני במרחב י־ה'.

עיקרי הדברים

- פלאי הזמן.
- סדר במערכות הרוח.
- הקוסמולוגיה החדשה מאירה את הקודש.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1], כ' טבת תרע"ח[2].

בני מחמדי ויקירי שליט"א[3].

ת"ל[4] על החוה"ש[5] אשר עמנו. וכן קבלנו מכתב גלוי עוד מבתי' תחי'[6] מבשרת משלו'[7] כולם. ועודנו צמאים הרבה לקבל מכתבים ברורים ומפורטים מכולם. קשה מאד לכתוב כעת דברים בקוים ברורים בענינים הכלליים הנעשים לעינינו. המעשים הם כה נפלאים, עד שהעין מתעששת מראיתם [עד שהעין מתעייפת מלראותם (על פי קהלת א, ח)] והאוזן מלאה היא מהמון שמועה ורב קשב. וסוף כל סוף עלינו לסדר את מערכות רוחנו, באופן העשוי בלי רפיון ובלי רכרוכית נפש [ובלי רכות וחולשת נפש] כ"א[8] ברוח עז ומוכן לפועל ולעבוד עבודת ד' ועמו, ולברר את תכסיס הרעיונות [את סדר הרעיונות] והמחשבות בצורה ברורה, הנכונה להוציא אל הפועל את כל הנדרש לפי רוב תפקידי השעה. ותנובות הלא בע"ה[9] למכביר יבואו, קול דודנו דופק [שיר השירים ה, ב] ת"ל ואור חי העולמים זורח מכל המחשכים, וכל חלוץ, מכיר ואינו מכיר את תוכן עבודתו מקורה ורוחה, עובד הוא את עבודתו למטרה המאוחדת הנאדרה-בקודש.

קבלתי מאמר אשכנזי [מאמר בגרמנית] מאהובנו מר דוד כהן. [הרב דוד כהן, "הנזיר", תלמידו המובהק של הרב קוק, ששהה אז בשווייץ] כפי הנראה הוא שלו, כי חותם שמו בן יוסף. דבריו נגידים המה [דבריו דברי טעם וחשיבות (על פי משלי ח, ו)] וראויים להכתב, ולהוסיף עליהם כי בהשקפה בהירה אור הקודש מתפלש הוא [אור הקודש חודר ומתגלה] הרבה יותר ע"י[10] ההשקפות החדשות בערכו של עולם, שהגודל וההוד מתראה בו בצורה אין סופית, ממה שהתפלש בצורה הקוסמית הקדמונה והמוזרה של תפיסת הבריאה הגלמית של הפילוסופים הקדמונים. אמנם מסוגלה היתה התכונה המדוחקה [המצומצמת] להכניס את היסוד האמוני במעמקי הרגש, מה שלא היה אפשר אם היתה מתגלה הופעת המרחב לפני זמנה. אבל אחרי שהחיים הסתגלו לשאיבת הקודש, המרחבים מוכרחים הם להופיע, וטובה אדירה צומחת מהתגלות הגודל והרוחב. "מן

המצר קראתי י-ה, ענני במרחב י-ה", [תהלים קיח, ה] "כי בי-ה ד' צור עולמים" עוה"ב[11] ביוד ועוה"ז[12] בהא. [ישעיהו כו, ד; ובגמרא (מנחות כט): "העולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא נברא ביו"ד"]

והנני בזה דוש"ת[13] מצפה דבריך ואשרך אביך.

אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה - ברוך השם
2. תרע"ח - השנה תרע"ח (1917/1918)
3. שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
4. ת"ל - תודה לא-ל
5. החוה"ש - החיים והשלום
6. תחי' - תחיה
7. משלו' - משלום
8. כ"א - כי אם
9. בע"ה - בעזרת השם
10. ע"י - על ידי
11. עוה"ב - עולם הבא
12. ועוה"ז - ועולם הזה
13. דוש"ת - דורש שלומו ותורתו

אגרות הראי"ה – כרך ג' – אגרת תתקעד

תמצית האגרת

תאריך ומקום: (תרע"ט) **נמען:** הרב ל"א פלק, הרב הצבאי של הגדוד העברי

תודה וברכה לרב ולכל בני הגדוד, 'נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו'.

עיקרי הדברים

- ברכה לגדוד העברי.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1] (להרי"א פלק הרב הצבאי של הגדוד העברי [הרב יהודה לייב פלק, רב הגדודים העבריים בצבא הבריטי]) תודה וברכה לך יקירי על ברכתך הנאמנה, ולכל אחינו בני הגדוד נושאי דגל ראשית צמיחת ישועתנו. צור ישראל יברכם בעוז וחיל, ויחד נזכה לראות בישע עמנו בתשועת אמת וגאולה שלמה בכל הודה והדרה.

ידידך הנאמן דורש אשרך כה"י[2],

הק' אברהם יצחק ה"ק

---

1. ב"ה – ברוך השם
2. כה"י – כנפשו היפה

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת אח

תמצית האגרת

תאריך ומקום: כ"ח טבת תר"פ **נמען:** איש קשר מהגדוד העברי

הרב קוק מוכן למלא את בקשות הגדוד: יישלחו ספרי תפילה, תנ"כים, תפילין ומסכתות ברכות; ספרי יעב"ץ עדיין לא נמצאו. יש לייסד ועד לעזרת המשפחות ולארגן ביקורים בבית החולים הצבאי. בעיקר: שאלת הבשר הכשר - עליו לבוא מיד כדי לתקנה. 'רגשי אהבתי' לחיילי הגדוד.

עיקרי הדברים

- ספרים ותפילין לגדוד.
- ועד למשפחות.
- בית החולים הצבאי.
- בשר כשר.

נוסח האגרת עם ביאור

ב"ה[1]. יום כ"ח לחדש טבת שנת תר"פ[2]

ידידי היקר, קבלתי מכתבך ע"י[3] הצעיר הגדודי, [ככל הנראה המכתב הוא אל הרב לייב פאלק, רבו הצבאי של הגדוד העברי, שחנה אז בארץ ישראל] וכמה שיהי'[4] אפשר בידי הנני מוכן למלא את כל משאלותיך, בדבר היחש אל הגדוד, בחבה ובכבוד הראוי להם. א. ספרי תפילה, נשלח. תנכי"ם[5] צוה אחי שמואל להצעיר לקנות. ויוכל לשלח לנו חשבון. כמו כן תפילין נשתדל לשלח, אי"ה[6]. כמו כן מס' ברכות עד כמה שתשיג ידינו. ב. ספרי יעב"ץ[7] לא אדע עדיין אם אפשר להשיג כעת. אם נשיגם לא נעכב את השלוח, בל"נ[8]. ג. ע"ד[9] סידור ועד לעזרת המשפחות. טוב שתבא הנה ונתישב יחד איך להתחיל בדבר הנכבד הזה. וכמו כן ע"ד בקור ביה"ח[10] הצבאי, הנני צריך לעזרתך בסידור הדבר. ד. על הכל. שאלת הבשר, [אספקת בשר כשר לחיילי הגדוד] ראוי ונחוץ שבשביל זה ביחוד תבא במוקדם היותר אפשרי, ונראה לקבץ ע"ז[11] כחות חשובים ולתקן הענין באופן היותר רצוי שתשיג ידינו בע"ה[12]. מסור נא חביבי לגבורנו חיל גדודנו החביב, את כל רגשי אהבתי וחבתי העמוקה אליהם. אקוה שהיחושים הטובים ביניינו ילכו הלך ואור בעזרת ד' אוזר ישראל בגבורה. [מתוך ברכות השחר]

והנני בזה ידידך מוקירך באהבה נאמנה

הק' אברהם יצחק ה"ק

1. ב"ה - ברוך השם
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. ע"י - על ידי
4. שיהי' - שיהיה
5. תנכי"ם - תנ"כים
6. אי"ה - אם ירצה השם
7. יעב"ץ - רבי יעקב עמדן

8. בל"נ – בלי נדר
9. ע"ד – על דבר
10. ביה"ח – בית החולים
11. ע"ז – על זה
12. בע"ה – בעזרת השם

אגרות הראי"ה – כרך ד' – אגרת איז

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ג אדר תר"פ **נמען:** מנחם אוסישקין

פקידי 'ועד הצירים' מחללים שבת בפרהסיה: מכוניות הוועד שבחצרו יצאו בשבת; פועלים ממוצא נסעו בעגלות; העיתונים מודיעים באדישות על משחק כדורגל של 'המכבי' בשבת בסרפנד. הרב קוק מבקש מחאה רשמית ושפקידים יהודים בדואר ובטלגרף יהיו חופשים בשבת. עוד בקשה בעניין שחרור בן של יהודי זקן מסט. לואיס מהגדוד ה-39.

עיקרי הדברים

- חילול שבת של פקידי ועד הצירים.
- מכבי בשבת.
- חופש שבת לפקידים.
- בקשת שחרור מהגדוד.

נוסח האגרת עם ביאור

בס"ד[1] י"ג אדר תר"פ[2]

אדון מרומם ונעלה מר אושיסקין [מנחם אוסישקין, ממנהיגי התנועה הציונית, אז ראש ועד הצירים בארץ ישראל] דברים אחדים יש לי להשמיע לפני כבוד הדרתך. אקוה שתקח מועד בטובך הגדול להתענין בדברים ולהשיבני עליהם עצתך הנאמנה ומה שיש ביד כבודך למלאת תמלא בטובך. חילול קודש גדול באופן של הפקרות נוהגים איזה מהמשרתים בפקידות של ועד הצירים, [הגוף שייצג את ההסתדרות הציונית בארץ ישראל בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה] והחשבון הולך ונזקף על תחיתנו הלאומית [והאשמה נזקפת לחובת התחייה הלאומית] וראוי לנו להתאמץ ולמחות שלא יהיה המעמד כ"כ[3] מופקר. למשל: בחצרי עומדים איזה אוטומובילים של ועד הצירים, ובשבת העברה בעצם היום [הקדוש] אוטומוביל עם שלשה צעירים משלנו... מר שטיינבערג ממוצא (ראש הועד שם) קבל לפני אתמול, שקבהן של פועלנו... ונסעו אחדים מהם ממוצא לחולדה, ואחדים נסעו לירושלים בעגלות בפרהסיה. העתונים מודיעים באדישות על משחק כדור-רגל של המכבים בסרפנד. האין זה חזון של חוצפה, כשעוברים דברים כאלה בלי מחאה רשמית מפקידות עליונה שלנו. אולי יוכל כבודך להיות לעזרה כעת בדבר אחינו הפקידים במשמרות הממשלה, בתחנות הפוסטה והתלגרף וכדומה, שיהיו חפשים ביום השבת וישלימו את עבודתם ביום הראשון. הגיעני מעיר ס"ט לואיס, מאיש זקן אחד מר ברוך צוקערמאן, מבקש ע"ד[4] בנו מר [...] צוקערמאן שעבד בגדוד הל"ט, [הגדוד ה-39 של הגדודים העבריים, שגויס בעיקר מיהודי אמריקה] ועדיין לא יצא לחופשה והזקן מתחנן שנשתדל לשחרר את בנו כדי....

1. בס"ד - בסייעתא דשמיא
2. תר"פ - השנה תר"פ (1919/1920)
3. כ"כ - כל כך
4. ע"ד - על דבר